

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ
В СИСТЕМІ МЕВ В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ»**

24 – 25 червня 2021 року

Ужгород
2021

УДК 339.9(063)

У 45

За загальною редакцією:

Палінчак М. М. доктор політичних наук, професор, декан факультету міжнародних економічних відносин УжНУ.

Химинець В.В. доктор економічних наук, завідувач сектору досліджень Західного регіону у м. Ужгород НІСД.

Король М.М. кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин УжНУ, заступник декана з наукової роботи.

Рецензенти:

Мікловда В. П., доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України.

Філіпенко А.С., доктор економічних наук, професор, професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Т.Г. Шевченка, академік АН ВШ України.

Остапець Ю.Л. доктор політичних наук, професор.

Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 24-25 червня 2021 року) За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. В. Химинець, М.М. Король, – Ужгород: РІК-У, 2021. – 184 с.

У збірнику викладено матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «**Виклики та можливості в системі МЕВ в умовах глобальних трансформацій**» (24-25 червня 2021 року, м. Ужгород), у яких розглядаються проблеми економічної теорії та історії економічної думки, світового господарства і міжнародних економічних відносин, економіки та управління національним господарством, економіки та управління підприємством та інші питання.

Матеріали видані за сприянням Національного інституту стратегічних досліджень.

УДК 339.9(063)

ISBN 978-617-8046-20-0

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2021

ЗМІСТ

Розділ 1.СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ.....	7
<i>Бідзіля Д.І., Рошко С. М. РОЛЬ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ .....</i>	<i>7</i>
<i>Бобровицький А.В., Бобровицька А.А. НАСЛІДКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ – СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ .</i>	<i>12</i>
<i>Варшава Н.В. КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ .....</i>	<i>16</i>
<i>Ерфан Є.А. ВИГОДИ І ВИТРАТИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ ВІД ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ .....</i>	<i>20</i>
<i>Заяць М.Т. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ .....</i>	<i>24</i>
<i>Король М.М., Посипанко О.А. ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КИТАЮ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ТАРИФНОЇ КОНФРОНТАЦІЇ .....</i>	<i>28</i>
<i>Кушнір Н.О. ДИНАМІКА І СТРУКТУРА ГЛОБАЛЬНИХ ПОТОКІВ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ .....</i>	<i>33</i>
<i>Лапа І.В., Котлярова Д.Р. ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ .....</i>	<i>37</i>
<i>Майборода Ю.О. ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ВЕЛИКИХ КРАЇН У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ.....</i>	<i>40</i>
<i>Машкара-Чокнадій В.В. ЗМІНИ У ЗОВНІШНЬО-ТОРГОВЕЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ ЄС ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ COVID-19 .....</i>	<i>44</i>

<i>Островська М.Я.</i> ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ.....	48
<i>Петрик В.В.</i> РОЛЬ РЕКЛАМНИХ ПОСЛУГ У СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	52
<i>Радиш О.І.</i> ЕКОНОМІЧНІ СТРАТЕГІЇ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ СЛОВАЧЧИНИ.....	55
<i>Саакадзе Л.В.</i> КРЕДИТНО-ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ: АДАПТАЦІЯ ЧЕРЕЗ РЕФОРМУВАННЯ.....	59
<i>Химинець В.В.</i> ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ МЕВ.....	62
<i>Цалан М.І.</i> ЕКОНОМІЧНА ТУРБУЛЕНТНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	67
<i>Цімболинець Г.І.</i> ПЕРЕДУМОВИ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В КАРПАТСЬКОМУ ЄВРОРЕГІОНІ....	71
<i>Шинкар В.А., Рошко С.М.</i> РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПЕРІОД.....	76
<i>Шоля Р.І.</i> ЦЕНТРИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЇХ РОЛЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ.....	80
Розділ 2. ГУМАНІТАРНІ НАУКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ.....	84
<i>Бокоч В.М.</i> РЕЛІГІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	84
<i>Гарашук О.В., Куценко В.І.</i> АНДРАГОГІКА В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ – ВАЖЛИВОГО ЧИННИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	88
<i>Кальницька М.А.</i> СИСТЕМНІ ВАДИ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ.....	92
<i>Казакова Л.О.</i> КОНСТИТУЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	99
<i>Капітан Л.І.</i> ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ.....	108

<i>Манайло-Приходько Р.Ю.</i> ТРАНСКОРДОННІ ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ ДЛЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НА ПІВДЕННО-ЗАХІДНИХ КОРДОНАХ УКРАЇНИ ТА ЄС.....	112
<i>Новакова О.В.</i> БОРОТЬБА З ДЕЗИНФОРМАЦІЄЮ ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ МЕДІАСЕРЕДОВИЩА	117
<i>Палінчак М.М., Бокоч В.М.</i> ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТСТВА У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У РЕЛІГІЙНО – ЦЕРКОВНІЙ СФЕРІ.....	121
<i>Палінчак М.М., Була С.П.</i> КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН – ОСНОВНА ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	125
<i>Палінчак М.М., Лешанич М.М.</i> ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА МОДЕЛЬ ІНДЕКСУ ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ	129
<i>Палінчак М.М., Мегела Р.Р.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ЦЕРКВИ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ	133
<i>Палінчак М.М., Стеблюк С. В., Гжещук Владислав.</i> СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА	136
<i>Палінчак М.М., Пал Ш.Ш.</i> ДЕРЖАВА І ЦЕРКВА В ПОЛЬЩІ.....	141
<i>Савка В.Я., Басараб Н.В.</i> МІСЦЕ ШВЕЦІЇ У ПРОЦЕСАХ ГНУЧКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄС У РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ (ЄВС)	145
<i>Стебляк Д.М.</i> ДЖ. БАЙДЕН: ПОЛІТИКА, ЦЕРКВА, РЕЛІГІЯ	149
<i>Яцина П.Е.</i> ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ В ПОЛЬЩІ 2015 ТА 2019 рр.: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	152
Розділ 3. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	160
<i>Девіцька А.І., Курах Н.П.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	160

<i>Зимомря І.М.</i> НАЦІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ЯВИЩ ЛІТЕРАТУРНОЇ РЕЦЕПЦІЇ	164
<i>Калинич І.Й.</i> ВИКЛИКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ЯК ПОЗАМОВНИЙ ФАКТОР, ЩО СПРИЯЄ ВИНИКНЕННЮ НОВИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ.....	168
<i>Есенова Е.Й.</i> ТИПИ МОВНИХ КОНТАКТІВ	172
<i>Карпюк Ф.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕМ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	176
Розділ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА	180
<i>Сторонянська І.З., Беновська Л.Я.</i> ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ...	180

Розділ 1.

**СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ
ВІДНОСИНИ**

УДК 339:339.72

Бідзіля Д. І.
студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету

Рошко С. М.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету

**РОЛЬ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ**

Анотація. У статті проаналізовано роль міжнародних кредитно-фінансових організацій у розвитку світової економіки, оскільки кошти міжнародних фінансових інституцій є найдешевшим джерелом кредитування. На прикладі МВФ, Світового банку та ЄБРР розглянуто надання кредитної допомоги у період світової пандемії для відновлення національних економік. Звернено увагу на позитивні і негативні наслідки діяльності кредитно-фінансових організацій.

Ключові слова: міжнародні кредитно-фінансові організації, світова пандемія, платіжний баланс, економічне зростання, глобальна фінансова система.

На сьогоднішній день міжнародні кредитно-фінансові організації мають сильний вплив на розвиток економіки країн світу. Ці організації є одним з основних регуляторів у економічній сфері, надають допомогу в різних секторах економіки у вигляді кредитування. Також міжнародні кредитно-фінансові організації здійснюють заходи для подолання післяпандемійної кризи, що полегшує відновлення національних економік.

Співробітництво з такими організаціями, як Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку, Європейський банк реконструкції та розвитку та інші регіональні банки розвитку є потужним стимулом розвитку економік країн світу. Їхні ресурси використовуються для виконання програм реформування та реструктуризації, стабілізації національних валют.

Співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями відіграє важливу роль у розвитку економіки України. Економічний потенціал країни здійснюється за допомогою тісної співпраці з кредитно-фінансовими організаціями. Однак, чи потрібно Україні співпраця з такими організаціями як МФВ та ЄБРР, чи приносять вони більше шкоди ніж користі, є предметом дискусій. Все вище наведене свідчить про важливість та актуальність дослідження ролі кредитно-фінансових організацій у розвитку української та світової економіки та їх впливу на розвиток міжнародного бізнесу.

Фінансування МВФ призначене для надання державам-членам сприяння у вирішенні проблем платіжного балансу, стабілізації економіки і відновлення стійкого економічного зростання. Ця роль щодо врегулювання криз займає центральне місце в кредитуванні МВФ [1].

Завдяки масштабним заходам підтримки глобальна фінансова система зберігає стійкість під час пандемії COVID-19, а фінансові умови істотно пом'якшилися. Це допомагає підтримувати кредитування домашніх господарств і підприємств, полегшує відновлення економіки і стримує фінансові ризики. Поліпшення перспектив розвитку економіки виразно скоротило діапазон негативних наслідків, але значні ризики зниження зростання ВВП в майбутньому зберігаються [2].

МВФ відреагував на пандемію COVID-19 вжиттям заходів безпрецедентних масштабів і в найкоротші терміни, використовуючи свої поточні кредитні ресурси в розмірі 1 трильйона доларів.

У період з початку пандемії до 15 вересня 2020 року було прийнято зобов'язання з наданням 80 державам-членам приблизно 91 млрд. доларів США, з яких 30 млрд. доларів США припало на екстрене фінансування.

Зміцнення потенціалу таких установ, як центральні банки, міністерства фінансів, податкові адміністрації, статистичні агентства і органи нагляду за фінансовим сектором, веде до більшої ефективності заходів політики та підвищення стабільності економіки з охопленням широких верств населення. МВФ співпрацює з країнами в галузі зміцнення цих інститутів за допомогою надання технічної допомоги і програм підготовки кадрів, орієнтованих на питання, що мають принципово важливе значення для економічної стабільності і зростання [3].

Інструменти діагностики конкурентоспроможності торгівлі Світового банку полегшують систематичну оцінку показників і потенціалу країни на експортних ринках. Дана методологія застосовується більш ніж у 25 країнах.

У рамках реалізованого Всесвітнім банком проекту Doing Business, який оцінює правила ведення бізнесу і їх дотримання в 189 країнах світу, показник «Транскордонна торгівля» вимірює витрати часу і коштів (за винятком тарифів) експорту і імпорту вантажів морським шляхом.

У нещодавно виданій книжці «Як зробити так, щоб глобальні виробничо-збутові мережі працювали на розвиток» особлива увага приділяється можливостям, які дозволяють країнам, що розвиваються, та беруть участь у глобальних виробничо-збутових мережах, рости, рухатися вперед і створювати робочі місця, якщо уряди використовують належну політику [4].

У 2019 році ЄБРР інвестував у 38 економік, інвестуючи за регіонами наступним чином: 2,1 млрд. євро у Східній Європі та на Кавказі; 1,8 млрд. євро в південному та східному Середземномор'ї; 1,7 млрд. євро на південному сході Європи; 1,5 млрд. євро в Центральній Європі та країнах Балтії; 1,4 млрд. євро в Центральній Азії; 1,0 млрд. євро в Туреччині; та 0,6 млрд. євро на Кіпрі та Греції [5].

Кредитно-фінансові організації здійснюють дуже важкий вплив на розвиток країн світу, який проявляється в стимулюванні економіки, фінансуванні проєктів, кредитуванні, подолання світових та регіональних криз, боротьбі з бідністю. Однак, важливо зазначити негативні наслідки їх діяльності, такі як: формування кредитної залежності країн, нераціональне розподілення коштів та некоректне впровадження деяких програм. Щодо позитивних наслідків, то слід відмітити: стабілізацію економік світу, а також інтеграцію країн у світову фінансову систему та стабілізацію фінансових ринків.

Список використаних джерел:

1. IMF Annual Report 2019 URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2019/eng/assets/pdf/imf-annual-report-2019.pdf> (дата звернення: 01.09.2019).
2. Апрельский выпуск «Доклада по вопросам глобальной финансовой стабильности» 2021 года. Предупреждение создания наследия факторов уязвимости: Аналітичне резюме МВФ,

- квітень 2021 URL: <https://www.imf.org/ru/Publications/GFSR/Issues/2021/04/06/global-financial-stability-report-april-2021> (- дата звернення: 15.05.2021).
3. IMF ANNUAL REPORT 2020 URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2020/eng/downloads/imf-annual-report-2020.pdf> (дата звернення: 01.09.2020).
  4. Всемирный банк в Обзор: торговля URL: <https://www.vseмирnyjbank.org/ru/topic/trade/overview#3> (дата звернення: 15.05.2021).
  5. EBRD FINANCIAL REPORT 2019 URL: <https://2019.fr-ebrd.com/> (дата звернення: 15.06.2020).

УДК 339.5

Бобровицький А.В.

**кандидат географічних наук, головний консультант,
Національний інститут стратегічних досліджень**

Бобровицька А.А.

**психолог,
Київський університет ім. Б.Грінченка**

НАСЛІДКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ – СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. *В доповіді розглядаються ендогенні та екзогенні чинники, що впливають на процеси інтеграції України до Європейського Союзу. Зважаючи на поточні можливості та стан в українському суспільстві виявлено проблеми та шляхи їх подолання для досягнення стратегічних цілей. Розглянуто питання історичних змін у ситуації щодо місця та положення України в глобальному економічному простір. Основною проблемою у розвитку українського суспільства є недовіра та імітація виконання законів, що найближчим часом може перетворитись у загрозу національній безпеці України.*

Ключові слова: *ендогенні та екзогенні чинники інтеграція, глобальний економічний простір, міжнародна кооперація.*

Формування Європейського Союзу останні десятиліття пов'язано з його невинним розширенням та розвитком, що вело до постійного збільшення витрат на розвиток но-

вих членів ЄС. В короткотерміновій перспективі такі витрати були значними. Але економічний, політичний і соціальний ефекти від них оцінюються як значні, як для країн засновників так і для нових членів ЄС. У даному випадку мова йдеться про країни Східної та Південної Європи.

Допомога надана цим країнам спочатку у вигляді технічної допомоги та прямих інвестицій в рамках програми Poland and Hungary Aid for Restructuring of the Economies (PHARE) започаткованої у 1989 році спочатку для двох країн Польщі та Угорщини з початковим бюджетом у 10 млрд доларів США для кандидатів на вступ до Європейських співтовариств, потім до Європейського Союзу. Пізніше дана програма була розповсюджена двічі на інші країни, які пройшли шлях до членства в ЄС. На відміну від країн Східної та Південної Європи для України та інших країн, що утворились після розпаду радянської імперії була запропонована програма технічної допомоги Technical Assistance for Commonwealth of Independent States (TACIS).

Програма TACIS не передбачала ані прямих інвестицій, ані системної допомоги у вирішенні ключових економічних проблем. В рамках даної програми частково важливу роль грали розвідки європейських країн. На відміну від системної PHARE вказана програма була провальною. За останні десятиліття були освоєні території країн на схід від країн засновників ЄС. Було утворено геоекономічний простір, який став буферним для формування поясу безпеки для країн Європи проти агресивної та непередбачуваної політики РФ. Була досягнута перша ціль довгострокової стратегії формування глобального економічного та політичного простору.

Однак успішний розвиток країн Південної та Східної Європи, країн Балтії та формуванні тісних кооперативних зв'язків всередині Європейського Союзу призвели до змін геоекономічної парадигми Європейського Союзу. Освоєння ресурсів нових членів ЄС призвело до необхідності розши-

рення економічних зав'язків з країнами, розташованими на схід від Європейського Союзу. Останні у середньостроковій та довгостроковій перспективі повинні відігравати рушійну роль у розвитку конкурентоздатності ЄС у порівнянні з іншими глобальними гравцями США, КНР, Японією та Південною Кореєю тощо.

Наразі для України відкрилось вікно можливостей щодо швидкого приєднання до групи високорозвинених економік максимально скоротивши перехідний період. Події 2014 року та напад РФ підтвердили гіпотезу про те, що Україна є ключовою країною Східної Європи, що може відігравати важливу роль у структурі ЄС. Для цього країні було запропоновано пройти шлях реформування внутрішнього суспільства у відповідності до законів, правил та звичаїв, що є основою формування Європейського Союзу.

Цей процес є надзвичайно складним, болісним та вимагає глибоких ендегенних змін у суспільстві, які повинні відбутися не лише в нормативно-правовій базі, але й у суспільних відносинах та виконанні основного суспільного договору – Конституції України. Тиск і вимоги Європейського Союзу дали змогу значно удосконалити систему внутрішніх відносин у суспільстві, але досі основною перешкодою у реформуванні українського суспільства є імітація дотримання національного законодавства. Відсутність довіри між народом і державними інституціями повертає відносини влади та суспільства до рівня тотальної недовіри. Така ситуація є надзвичайно небезпечною як для розвитку українського суспільства так і для набуття суб'єктності Україною в двосторонніх відносинах та регіональних інтеграційних об'єднаннях.

Резюме. Україна має відкрите вікно можливостей для пришвидшення інтеграційних процесів, виходу на велетенські ринки європейських країн та участі в ланцюжках формування доданої вартості у високотехнологічних виробничих

циклах (шлях, який пройшли Індія чи Туреччина на початку XXI століття).

Необхідною умовою є формування системи відносин та довіри всередині суспільства для створення умов залучення іноземних *прямих* інвестицій у розвиток країни.

Перетворення країни у транспортно-економічний хаб для Європейського Союзу, через який може бути сформовано новий транспортний шлях з Азії та Близького Сходу (Новий Суецький канал).

УДК: 339.5

Варшава Н.В.

*аспірантка кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Анотація: *В сучасному світі креативність відіграє важливу роль як для розвитку людини так і держави, а креативна економіка стає визначальним фактором конкурентоспроможності країни. У тезах описані та проаналізовані основні фактори, що впливають на розвиток креативного сектору економіки, серед яких: місцеві сильні сторони, технологічні можливості, підприємці, що надихають та роль уряду.*

Ключові слова: *креативна економіка, креативні індустрії, нова економіка, креативність.*

Не існує єдиної умови, яка б гарантувала успіх у креативній економіці, але є спільні риси, притаманні багатьом креативним центрам. Вивчаючи креативну економіку, автор визначив чотири фактори, які слід брати до уваги, прагнучи стимулювати креативну економіку у своїй країні. Ці фактори можна вважати основою для максимізації внеску креативної економіки у економічне зростання та розвиток. Розглянемо більш детально ключові фактори ефективного розвитку економіки.

Місцеві сильні сторони. Багато успішних підприємств креативної економіки знаходяться в безпосередній близькості від академічних, дослідницьких, технологічних та культурних центрів, що дозволяє їм легко розвивати місцеві навички

та ресурси. Ці установи не тільки забезпечують постійний потік різноманітних висококваліфікованих робітників, вони також часто співпрацюють з промисловістю, щоб пришвидшити темпи досліджень. Ця комбінація особливо поширена у розвинутих економіках, де університети та коледжі – це «важливі центри», які залучають таланти та генерують економічну діяльність [1]. Автор вважає цей фактор досить важливим, адже саме такі центри стають «столицями ідей», які здатні генерувати інновації, необхідні для процвітання креативних економік.

Технологічні можливості: Перебуваючи на стику мистецтва, бізнесу та технологій, креативна економіка стає все більш цифровою. Інтернет та нові технології посилили конкуренцію, забезпечивши більший доступ до можливостей займатися креативністю та підприємництвом [2]. Крім того, цифрові технології дозволяють керувати креативними підприємствами з будь-якого місця в будь-якому масштабі, що робить креативне підприємництво більш інклюзивним. За даними дослідження компанії EY, дві із семи основних категорій товарів та послуг, що купуються в Інтернеті, є креативними [3], і це дає великі перспективи для креативних підприємців, які прагнуть розвиватися.

Підприємці, що надихають. Креативні підприємці, які керують компаніями, вчать у своїх колег менше, ніж інші співробітники. Значно більше інформації та натхнення вони отримують від наставництва та певних моделей для наслідування. У своєму дослідженні компанія Nesta відзначає попит на доступ до моделей для наслідування [4]. Автор погоджується з даним твердженням, адже підвищення обізнаності про успішних креативних підприємців як на місцевому, так і на міжнародному рівні, може допомогти заохотити інших брати участь та долучатися до креативної економіки.

Роль уряду: Уряди можуть допомогти створити належні умови для процвітання креативних економік, використовуву-

ючи правильний набір регуляторних інструментів для креативних підприємців, щоб відкрити та розвивати свій бізнес. Сюди можуть входити інтелектуальна власність, авторські права, торгові марки та географічні показники. Крім того, уряди можуть стимулювати креативних підприємців, наприклад, у формі податкових пільг, ваучерів та субсидованих робочих приміщень [3]. Крім регулювання та стимулів, уряди можуть активно підтримувати креативну економіку, інвестуючи в свою національну інфраструктуру в цілому. Так, наприклад, фінансування університетів формує місцевий потенціал; розширення доступу до Інтернету допомагає відкрити нові ринки товарів і послуг; здійснення торгівлі та інвестицій, як в середині країни, так і за кордоном, демонструє пропозиції, які може запропонувати креативна економіка.

Економічне значення креативної економіки беззаперечне, однак його вплив ширший, ніж можна виміряти просто виробництвом товарів та послуг. Це механізм відновлення структури міст, а також забезпечення зайнятості та соціальної інтеграції. Креативні компанії в основному покладаються на навички та артистизм і не є капіталомісткими. Вони розширюються в районах, де виробничі площі вільні, а робочі місця доступні за ціною. На відміну від фінансових та професійних служб, вони відкриті для ремісників та тих, хто має ремісничі навички, будуючи соціальну інтеграцію. Роль уряду полягає в стимулюванні розвитку креативної екосистеми, а не в спробі нав'язати розвиток сектору зверху вниз. Це вимагає співпраці з мистецькими, культурними та освітніми закладами, щоб максимально використати їх потенціал. Окрім того, не менш важливим є стимулювання інвестицій та креативної діяльності за допомогою регуляторних систем, засобів захисту та заохочення. Усі ці дії можуть створити умови для процвітання креативної економіки.

Список використаних джерел:

1. McKinsey&Company. Building the creative economy: An interview with Richard Florida. URL: <http://www.mckinsey.com/global-themes/urbanization/building-the-creative-economy-an-interview-with-richardflorida> (дата звернення: 09.06.2021).
2. William Deresiewicz. The Death of the Artist – and the Birth of the Creative Entrepreneur. The Atlantic. URL: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/01/the-death-of-the-artist-and-the-birth-of-the-creativeentrepreneur/383497/> (дата звернення: 10.06.2021).
3. Creating growth: Measuring cultural and creative markets in the EU. URL: <http://www.creatingeurope.eu/en/wp-content/uploads/2014/11/study-full-en.pdf> (дата звернення: 11.06.2021).
4. Mentoring in the Creative Sector: Industry Insights. URL: https://media.nesta.org.uk/documents/mentoring_in_the_creative_sector.pdf (дата звернення: 10.06.2021).

УДК: 339.5

Ерфан Є. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

ВИГОДИ І ВИТРАТИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ ВІД ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Анотація. *У статті проаналізовані характерні риси та причини сучасної трудової міграції. Розглянуті головні причини зростання міграції українців до Польщі. Визначено вигоди української економіки від грошових переказів заробітчани та її втрати від трудової міграції.*

Ключові слова: *міграція, трудові мігранти, ринок праці, грошові перекази, робоча сила.*

Характерною рисою сучасної трудової міграції є значне і постійне збільшення її масштабів. Це зумовлено різними причинами - політичними, економічними, релігійними, національними, расовими, сімейними та ін.. Однак однією з найважливіших причин трудової міграції є відмінності у рівнях заробітної плати.

За даними глави Національного банку України, у 2020 році було близько 3 млн трудових мігрантів. Протягом року, переважно через пандемію коронавірусу, в країну повернулися 400-500 тисяч чоловік.

У 2021 році, за даними Інституту демографії та соціальних досліджень, кількість трудових мігрантів становить 2,5-3 млн.

Однак із відкриттям кордонів та відновленням міжнародного транспортного сполучення українці почали частіше виїжджати

ти за кордон, ніж повертатись, а за період з червня по вересень 2020 року кількість перетинів кордонів на виїзд переважала кількість перетинів на в'їзд на 320 тисяч. При цьому обсяг пропускних операцій далекий від відновлення до рівня 2019 року.

За даними Євростату саме українці є головними новими донорами європейського ринку праці і більшість з них, а це 551 тис., прямували на роботу до сусідньої Польщі.

Динамічному зростанню міграції українців до Польщі в останні роки сприяла не лише географічна і культурна близькість, але й лібералізація польського ринку праці для іноземців з метою виконання сезонних і нетривалих робіт (до шести місяців на рік) [1].

Сьогодні спостерігається тенденція до зростання попиту українців на отримання карт тимчасового перебування в Польщі. Зокрема, за даними Управління з питань іноземців Польщі, у першому півріччі 2020 року 21,8 тис. українців отримали посвідки на проживання.

Незважаючи на те, що в Україні та інших країнах світу все ще діє карантин, в українців є можливість подорожувати. Лише за перші 3 місяці 2021 року співробітники Держприкордонслужби оформили в обох напрямках практично 4,3 мільйона громадян України. Однак, за той же період у 2020 році кордон перетнуло майже 11 мільйонів українців.

Найбільше українців перетнуло кордон з країнами ЄС - понад 2,4 млн. Із них кордон з Польщею перетнуло понад 1,5 млн наших краян, ще понад 640 тисяч українців перетинало кордон з Угорщиною, більше 213,5 тисяч - з Румунією та близько 90 тисяч - зі Словаччиною [2].

Трудова міграція населення має значний вплив на українську економіку, приносячи як вигоди, так і витрати.

Вигоди України від масової трудової міграції — це значні валютні надходження до країни.

Грошові перекази українських заробітчани в Україну є однією з найбільших статей надходження валюти в економіку

нашої країни. Якщо у 2019 році перекази становили 7,7% ВВП України, то протягом минулого року через коронавірус грошові потоки дещо змінилися. Якщо порівняти дані за перше півріччя 2019 року, то у 2020-му надходження збільшилися на 2,6%, тобто з 8,701 млрд до 8,928 млрд дол.

Незважаючи на економічну кризу, спричинену пандемією, обсяг приватних грошових переказів, за даними Національного банку України, у 2020 році виріс на 1,7 відсотка, або 200 мільйонів доларів, до рекордних 12,1 мільярда доларів США [3].

Найбільше грошей у 2020 році переказали з Польщі (як і в 2019 році) – 2,46 млрд дол. На другому місці за кількістю переказів США – 870 млн дол., на третьому – Російська Федерація, звідки надійшло 764 млн дол. [4].

За оцінками експертів Україна є другою за величиною країною, що одержує грошові перекази в абсолютних показниках після Єгипту, серед країн-сусідів ЄС [5].

Неоднозначним є вплив від грошових переказів трудових мігрантів на економіку України: грошові перекази покращують добробут сімей мігрантів та стимулюють внутрішній попит. За оцінками, грошові перекази підвищують дохід домогосподарств приблизно на 12%; стабільний приплив є одним із найбільших джерел валютних надходжень в Україні; грошові перекази можуть покривати дефіцит торговельного балансу країни; грошові перекази неоднозначно впливають на державні фінанси України.

З іншого боку: міграція зменшує пропозицію робочої сили на українському ринку праці, що супроводжується дефіцитом робочої сили у певних професіях. Разом з тим це один із факторів, що сприяє зростанню заробітної плати працівників, які залишаються в країні; мігранти не платять податки на працю та внески на соціальне страхування в Україні, тоді як їхню освіту фінансувала держава; якщо використання робочої сили в країні призначення є меншим, ніж її потенціал, це також призводить до втрати кваліфікації [5].

І хоча реальна зарплата в Україні зростає, різниця в зарплатах трудових мігрантів які працюють в ЄС є суттєвою, і це ймовірно, продовжить мотивувати людей працювати за кордоном.

З огляду на наслідки трудової міграції з України актуальним залишається питання щодо розробки виваженої міграційної політики держави для покращення вигод та обмеження витрат пов'язаних з масштабним відпливом робочої сили.

Список використаних джерел:

1. Трудова міграція в часи пандемії. Скільки українців знову вирушило на заробітки. URL: <https://cedos.org.ua/trudova-migracziya-v-chasy-pandemiyi-skilky-ukrayincziv-znovu-vyrushylo-na-zarobitky/> (дата звернення: 13.06.2021).
2. Українці масово залишають країну: кордони перетнуло вже понад 4 мільйони людей. URL: <https://sport.znaj.ua/381064-ukrajinci-masovo-zalishayut-krajinu-kordoni-peretnulo-vzhe-ponad-4-milyoni-lyudey.> (дата звернення: 14.06.2021).
3. До України в 2020 році надійшов рекордний обсяг грошових переказів. URL: <https://www.dw.com.> (дата звернення: 13.06.2021).
4. Перекази в Україну: скільки коштів перераховують з-за кордону. URL: <https://ru.slovoidilo.ua/2020/02/21/infografika/jekonomika/skolko-deneg-pereveli-ukrainu-zarobitchane-poslednie-10-let.> (дата звернення: 14.06.2021).
5. Єжи Пеньковські. Вплив трудової міграції на українську економіку. URL: <https://voxukraine.org/vpliv-trudovoyi-migratsiyi-na-ukrayinsku-ekonomiku/> (дата звернення: 14.06.2021).

УДК: 339.5

Заяць М. Т.

*аспірантка кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. *У статті розглянуто політичні, правові, економічно-фінансові, соціальні, гуманітарно-культурні аспекти теоретико-методологічних засад транскордонного співробітництва на шляху України до прискорення євроінтеграційних процесів. Досліджено, що пошук раціональних форм та методів, які сприятимуть розширенню взаємовигідних економічних зв'язків поміж Україною та країнами-членами Європейського Союзу, досягається шляхом розбудови єврорегіонів. Показано, що комплекс заходів та механізмів здійснення транскордонного співробітництва забезпечуватиме налагодження ефективної міжтериторіальної співпраці. Проаналізовано, що реалізація спільних проектів у галузі транскордонного співробітництва неминуче призведе до стрімкого розвитку прикордонної інфраструктури, вона посилюватиме взаємодію територіальних громад, допомагатиме у вирішенні нагальних соціально-економічних, культурних, освітніх проблем. Внаслідок цього, вбачаємо, що узагальнення всіх вищезазначених теоретико-методологічних основ транскордонного співробітництва символізуватиме прямий виток в напрямку до потужного економічного прогресу.*

Ключові слова: *транскордонне співробітництво (ТКС), єврорегіон, інтеграція, гармонізація законодавства, спільні проекти розвитку*

Теоретико-концептуальні засади транскордонного співробітництва (ТКС) слід розглядати в контексті політичної, правової, економічно-фінансової, соціальної та гуманітарно-культурної складової процесу поступового руху України в напрямку європейської інтеграції.

Процеси інтеграції, які десятиліттями розвивалися між країнами Європи, призвели до створення Європейського Союзу. Ці процеси розвивалися шляхом транскордонного співробітництва європейських країн. Переймаючи цей досвід, Україна завдяки розвитку і поглибленню ТКС знаходиться в пошуку оптимальних способів і форм вдосконалення інтеграційних процесів з метою встановлення більш тісних економічних взаємозв'язків між Україною та країнами-сусідами ЄС шляхом розбудови єврорегіонів, які відіграють важливу роль у створенні “своєрідних мостів” європейської інтеграції і своєю діяльністю сприяють її політичному прискоренню. Закарпатська область є складовою частиною Карпатського Єврорегіону, має спільний кордон з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією, чим і підтверджується потужний потенціал для розвитку ТКС. Відмітимо, що ТКС є частиною інтеграційних процесів і постійно розвивається, згідно з Законом України “Про транскордонне співробітництво” [1].

Політичні аспекти ТКС полягають в спрямованості регіональної політики на розвиток ТКС, яка повинна ґрунтуватись на дотриманні поваги до державного суверенітету, територіальної цілісності держави, усуненні політичних перешкод, якщо такі є наявними, для співпраці між прикордонними територіями. Розбудова і вдосконалення прямих міжнародних взаємозв'язків регіонів розширює повноваження як самих регіонів, так і сприяє децентралізації, реалізації принципу

субсидіарності, який є базовим принципом взаємодії між різними рівнями регіонів, він є одним з основоположних принципів Європейського Союзу [2].

Правові засади ТКС концептуально полягають в гарантованому дотриманні законності та конституційності, чіткому розподілі завдань, повноважень та відповідальності між суб'єктами транскордонного співробітництва, гармонізації законодавства України та країн ЄС, усуненні правових перешкод для міжтериторіального співробітництва, забезпечення рівних можливостей для регіонів України щодо співпраці, юридичного розмежування відповідальності та повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади тощо [3].

Економічно-фінансові аспекти ТКС полягають в спільних діях, спрямованих на встановлення і поглиблення економічних, науково-технічних, інвестиційних, інноваційних взаємозв'язків через запровадження та реалізацію спільних програм, проектів, виконання грантів тощо. Це створення умов для збільшення притоку іноземного капіталу. Потужним економічним поступом є напрямок створення промислових кластерів. В Закарпатській області такими є автокластер Закарпаття, кластер підприємств електронної промисловості, туристичний кластер, кластер деревообробних підприємств. Розвиток ТКС повинен підтримуватись і на державному рівні. Так, програми державної фінансової підтримки розвитку ТКС – це взаємопов'язаний за цілями, завданнями, ресурсами і виконавцями комплекс заходів, спрямованих на здійснення проектів та вирішення нагальних проблем розвитку регіонів, що приймають участь у транскордонному співробітництві, – у забезпеченні якого використовуються матеріальні та фінансові ресурси державного бюджету [4, 5].

Соціальні аспекти розвитку ТКС – це реалізація спільних програм розвитку регіону, спрямованих на покращення соціальних умов громад по обидва боки кордону. Розвиток транспортно-експедиційної та прикордонної інфраструктури

сприяє розвитку комунікацій та інших інфраструктур, створенню нових робочих місць, покращує мобільність громадян прикордонних територіальних громад.

Гуманітарно-культурні аспекти ТКС полягають в співпраці громадських організацій між територіальними громадами з обох сторін в сфері туризму, культурно-освітньої та іншої гуманітарної співпраці. Це сприяє встановленню добросусідських відносин між громадами, зміцнює взаємодію, довіру, допомагає в розв'язанні проблем етнічних меншин тощо.

З теоретико-методологічної точки зору, сутність ТКС – це підвищення соціально-економічного розвитку регіонів, гармонізація правового поля, політичного законодавства, співпраця в гуманітарній, культурній, інвестиційній сферах, що сприяє послабленню рівня бар'єрів на кордонах.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про транскордонне співробітництво”, 24.06.2004 р./№ 1861-IV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>. (дата звернення: 10.06.2021).
2. Гарагонич В.В. Концептуальні засади транскордонного співробітництва України. Наукові праці. Том 115. Вип. 102. – С. 69-73.
3. Мушак Н. Концептуальні засади європейської інтеграції у сфері транскордонного співробітництва. // Віче. – 2015. – № 10. – С. 22-26.
4. Журба І. Транскордонне співробітництво: концептуальні засади та проблеми державної фінансової підтримки., Світ фінансів. Вип.1 (6), 2006 – С. 97-104.
5. Чмир О. С. Концептуальні засади державної фінансової підтримки розвитку транскордонного співробітництва./Соціально-економічні дослідження у перехідний період. Транскордонне співробітництво, ринкова інфраструктура та фінансово-інвестиційна діяльність / Зб. Наукових праць. – Вип. 6. – Львів, 2012. – С. 87–96.

УДК 339.5

Король М.М.

*доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Посипанко О.А.

*аспірантка кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КИТАЮ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ТАРИФНОЇ КОНФРОНТАЦІЇ

Анотація: дана публікація присвячена аналізу впливу сучасного тарифного протистояння й зокрема угоди першого етапу (*Phase One Agreement*) на динаміку показників світової торгівлі та торговельних відносин між Сполученими Штатами та Китаєм.

Ключові слова: *Китай, США, торговельне протистояння, торговельні бар'єри, торговельна політика.*

Сучасне торговельне протистояння США та Китаю стає новим інтересом для дослідження, по-перше через застосування найбільшою економікою світу, з неомеркантилістичних переконань (за президенства Трампа), заходів протекціонізму в умовах «проповідування» міжнародними торговельними інститутами лібералізації торговельних зв'язків.

По-друге через негативний вплив даної політики на зростання другої за розміром економіки, сповільнення котрої є серед визначених МВФ сучасних дестабілізуючих факторів.

По-третє дане протистояння має домінантне значення в контексті формування сучасних геополітичних реалій.

На нашу думку, сучасна позиція США у взаємовідносинах з Китаєм, влучно описується у зверненні Президента Клінтона до Конгресу в 24 травня 2000 року з приводу прийняття законопроекту про набуття Китаєм статусу PNTR (Permanent Normal Trade), що передував та відбувся в рамках вступу Китаю в СОТ (в листопаді 2001 р)[1].

Президент Клінтон зазначив: «..ми експортуватимемо більше, ніж нашу продукцію. Згідно цієї угоди ми також експортуватимемо одну з наших найважливіших цінностей - економічну свободу. Вступ Китаю до СОТ та нормалізація торгівлі додасть сил тим, хто бореться за навколишнє середовище, за трудові норми, за права людини та за верховенство права. Для Китаю ця угода однозначно збільшить вигоди від співпраці та втрати від конфронтацій [5].

Якщо основним аргументом для початку торговельного конфлікту 45-ого Президента Дональда Трампа був дефіцит торговельного балансу США в торгівлі з Китаєм, то Президент Джо Байден, змінив риторичку та 3 червня 2021 року підписав урядове розпорядження, що передбачає санкційний курс проти 59 китайських компаній (серед них Huawei Technologies Co., Ltd.), а також урядовців з КНР з метою просування цінностей згаданих Клінтоном у зверненні в 2000 році (зокрема йдеться про використання примусової праці уйгурів в Синьцзян-Уйгурському автономному районі Китаю)[4].

За президентства Дональда Трампа протягом 2018-2019 рр. США застосовували торговельні бар'єри щодо імпорту товарів (в тому числі з Китаю) відповідно до розділу 232 закону про розширення торгівлі 1962 року та розділів 201 і 301 закону про торгівлю 1974 року. Такі кроки викликали занепокоєння оскільки відверте застосування протекціоністських заходів для відстоювання національних інтересів – це стратегія яку раніше радше приписували б Китаю (геоекономіч-

ній стратегії котрого, загалом, притаманні меркантилізм та реалізм), однак не США котрі є архітектором ідеї глобальної багатосторонньої торговельної системи [6].

У квітні 2018 року Торговий Представник США опублікував підтвердження, що політика та практика Китаю є дискримінаційними та обмежують торгівлю США, а отже, підпадають під дію розділу 301 (b) Закону про торгівлю 1974 р. За вказівкою Президента було прийнято ряд заходів по встановленню 25% адвалерного мита на продукцію Китаю із сукупною щорічною вартістю приблизно 250 мільярдів доларів США. Даний захід втілювався в три етапи [3]:

I. етап охоплював 818 найменувань, приблизна річна вартість котрих становила 34 мільярди доларів. (20 червня 2018 р.).

II. етап охоплював 284 найменувань, приблизна вартість становила 16 мільярдів доларів (16 серпня 2018 р.) (у відповідь Китай оприлюднив власний двоетапний перелік контрзаходів.)

III. етап охоплював 5733, орієнтовно вартість торгівлі становила 200 мільярдів доларів. Див. 83 FR 47974 (21 вересня 2018 р.); 83 FR 49153 (28 вересня 2018 р.); та 84 FR 20459 (9 травня 2019 р.) [3].

Слід зауважити, що тарифи перших двох етапів торкнулися номенклатурних статей що відносяться до групи машини та устаткування та хімічних речовин які в 2018 році становили відповідно 44,1% та 5,6% [7, ст. 78] експорту КНР. Перелік найменувань на третьому етапі був доповнений також такими групами як кольорові та чорні метали, вироби зі скла та каменю, взуття, текстиль, вироби зі шкіри, пластик й гума та вироби з них, дерево та вироби з дерева, годинники та годинникові механізми, меблі лампи і т.п., а також різномірною готовою продукцією [2].

Таким чином, попри корекцію мотивів одного з учасників торговельного протистояння, наслідки зміни торговельної політики США та Китаю не обмежуються економічними

вимірами, й можуть мати важливі політичні та соціальні наслідки. Поглиблений аналіз стратегії Китаю, та сучасної торговельної політики Сполучених штатів, особливо в умовах появи нових викликів світовому господарству, спричинених пандемією, є визначним для дослідження розвитку світового господарства та глобальних економічних перспектив.

Список використаних джерел:

1. Гавриленко Н.М., Широкий Г.М. Щодо відносин між США та КНР у торговельній сфері, 04.11.2020, [Електронний ресурс] [аналітична записка] /Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-11/china-usa.pdf> – Назва з екрана. – Дата публікації: 04.11.2020 (дата звернення: 03.06.2021).
2. Король, М. М., Палінчак, М. М., Посипанко, О., Голонич, Я. (2020). The Chinese threat in the modern international economic relations (social-economic view).
3. Halverson, K. (2004). China's WTO accession: economic, legal, and political implications. *BC Int'l & Comp. L. Rev.*, 27, 319 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bc.edu/content/dam/files/schools/law/lawreviews/journals/bciclr/27_2/06_TXT.htm (дата звернення: 03.06.2021).
4. Office Of The United States Trade Representative. Request for Comments Concerning Proposed Modification of Action Pursuant to Section 301: China's Acts, Policies, and Practices Related to Technology Transfer, Intellectual Property, and Innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ustr.gov/sites/default/files/enforcement/301Investigations/Request_for_Comments_Concerning_Proposed_Modification.pdf (дата звернення: 05.06.2021).
5. OfficeoftheUnitedStatesTradeRepresentative.NoticeofModification of Section 301 Action: China's Acts, Policies, and Practices Related

- to Technology Transfer, Intellectual Property, and Innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.federalregister.gov/documents/2019/08/20/2019-17865/notice-of-modification-of-section-301-action-chinas-acts-policies-and-practices-related-to> (дата звернення: 05.06.2021).
6. Senate. Senate Resolution 131 Condemning The Government Of The People’s Republic Of China’s Treatment Of The Uyghurs And Other Ethnic Minorities In The Xinjiang Uyghur Autonomous Region (Xuar) And Calling; Congressional Record Vol. 167, No. 54 (Senate - March 23, 2021) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.congress.gov/congressional-record/2021/3/23/senate-section/article/s1713-2?q=%7B%22search%22%3A%5B%22sanctions+china> (дата звернення: 03.06.2021).
  7. The White House Office Of The Press Secretary. Remarks by the President on passage of permanent normal trade relations with China [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://1997-2001.state.gov/regions/eap/000524_clinton_china.html (дата звернення: 04.06.2021).

УДК: 339.5

Кушнір Н.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

ДИНАМІКА І СТРУКТУРА ГЛОБАЛЬНИХ ПОТОКІВ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Анотація. *Розглянуто особливості процесу прямого іноземного інвестування в умовах глобальних трансформацій. Розкрито тенденції глобальних інвестиційних потоків. Проаналізовано динаміку надходження прямих іноземних інвестицій по групам країн.*

Ключові слова: *прямі іноземні інвестиції, світова економіка, ЮНКТАД, ООН.*

В умовах динамічного та мінливого стану світової економіки, глобалізації та інтеграції надзвичайно важливою проблемою є дослідження основних тенденцій зміни глобальних потоків прямих іноземних інвестицій та визначення їх обсягів і характеру в міжнародній фінансовій діяльності. Тому доцільним є детально розглянути світову структуру інвестиційних потоків за географічними, галузевими, інституціональними та іншими ознаками.

Глобальні потоки прямих іноземних інвестицій повільно зростали у 2019 році, після їхнього зниження в 2017 і 2018 роках (див. рис1). Таким чином, у 2019 році їх розмір становив 1,54 трлн. дол. США. Приплив глобальних іноземних інвестицій зріс на 3% вище, ніж у 2018 році, але залишився нижче рівня 2017 року [2].

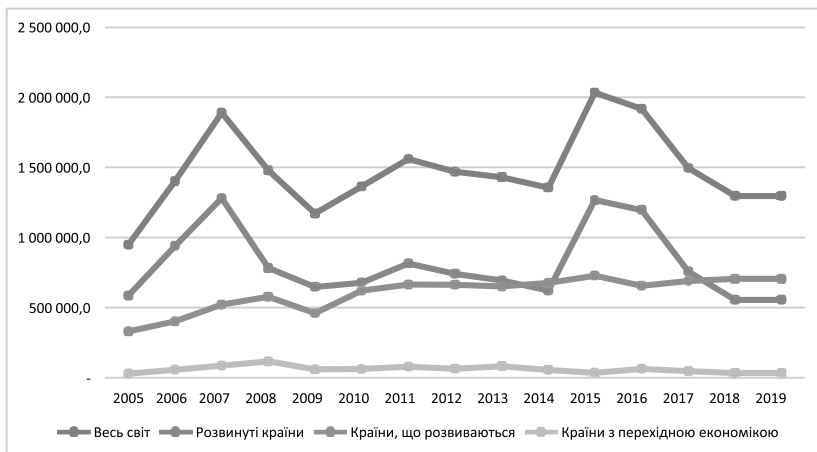

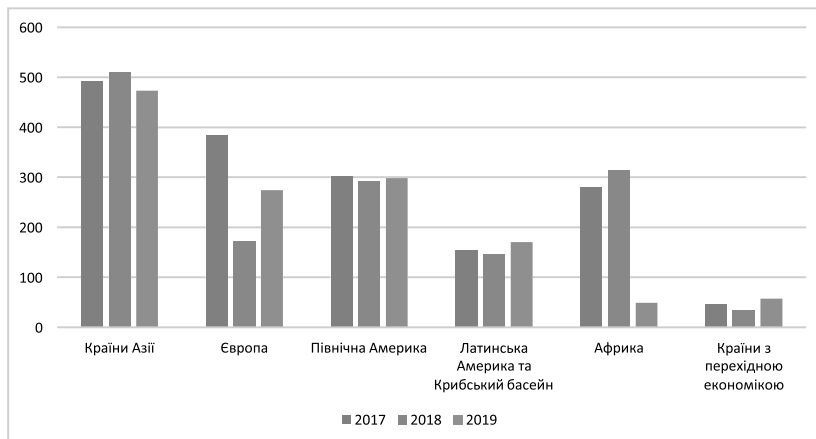
Рис.1. Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій по групам країн за 2005-2019 рр., млн. дол. США

Джерело: розроблено автором на основі [1].

Потоки прямих іноземних інвестицій в 2019 році склали 1 394 млрд. дол. США, зменшившись всього на 1 відсоток в порівнянні з 2018 роком. Глобальна економіка зафіксувала свої найменші показники за десятиліття, а напруженість у торгівлі створила для інвесторів політичну невизначеність. За прогнозами, світова економіка впаде до 2,5% у 2020 році з 3% у 2019 році, але торговельна напруга, геополітичні ескалації та фінансові потрясіння можуть зірвати відновлення, повідомляє UNCTAD [1].

У 2019 році найбільшим реципієнтом прямих іноземних інвестицій були Сполучені Штати Америки, слідом за Китаєм та Сінгапуром. Найбільшими іноземними інвесторами у світі були Японія, Сполучені Штати Америки та Нідерланди. Багато країн Східної Європи, Кавказького регіону, Латинської Америки та Карибського басейну, а також Західна, Центральна-Східна Африка, Південно-Східна Азія та Океанія зафіксували приплив прямих іноземних інвестицій, що перевищив

2% від їх ВВП. Показники нижче 1% були виявлені в основному в країнах Східної Азії та в країнах-експортерах нафти, а також в Південній Америці, Африці та Західній Азії.

Рис.2 Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій по регіонам за 2018 -2019 рр., млрд. дол. США

Джерело: [1].

У 2019 році приплив прямих іноземних інвестицій до країн, що розвиваються, склав 685 мільярдів доларів, що майже вдвічі перевищив показник їх прямих іноземних інвестицій (373 мільярди доларів). 69% цих надходжень і 87% відтоку прямих іноземних інвестицій були направлені до країн, що розвиваються Азії та Океанії. Країни, що розвиваються в Америці та Африці залучили менше прямих іноземних інвестицій і зіграли лише незначну роль, як прямі іноземні інвестори. Розвинені країни спричинили трохи більшого відтоку прямих іноземних інвестицій, ніж вони отримали. Країни з перехідною економікою були чистими одержувачами прямих іноземних інвестицій.

Потоки прямих іноземних інвестицій від розвинутих країн значно зросли з 534 мільярдів доларів до 917 мільярдів доларів у 2019 році. Це збільшення було головним чином відродженням відтоку ПІ з Північної Америки. Через рік з трохи негативним показником відтоку прямих іноземних інвестицій з цього регіону в 2018 році, а вже у 2019 році, відтік прямих іноземних інвестицій з Північної Америки досяг позначки 15% від глобальних прямих іноземних інвестицій. Розвинуті країни в Азії та Океанії мали порівняльну частку у розмірі 18%. Частка розвинених країн в Європі була подвоєною (36%) [2].

Азія та Океанія залишалися головними регіонами щодо залучення прямих іноземних інвестицій, саме вони змогли залучити 31% світових ПІ. Американські та африканські країни, що розвиваються отримали відповідно 11 і 3%.

На відміну від ЮНКТАД, ООН прогнозує, що прямі іноземні інвестиції у 2021 році можуть продовжити скорочуватися. Динаміка прямих іноземних інвестицій залишиться слабкою через невизначеність щодо подальшого розвитку ситуації зі світовою пандемією.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт ЮНКТАД. URL: <http://www.unctad.org/>. (дата звернення: 14.06.2021).
2. World Investment Report 2020. URL: <https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2020>. (дата звернення: 14.06.2021).

УДК 336.71 (4-ЄС)

Лапа І.В.

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Котлярова Д.Р.

*студентка факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. У тезах аналізуються загальні особливості банківської системи Європейського Союзу та основні механізми її регулювання.

Ключові слова: *Європейський Союз, банк, банківська система, регулювання, механізми регулювання.*

Банківський союз є ключовим компонентом Економічного та валютного союзу Європейського Союзу. Він був створений як відповідь на фінансову кризу 2008 року та великі борги в зоні євро. Банківський союз має на меті забезпечити стабільність, безпеку та надійність банківського сектору в Єврозоні та в цілому ЄС, що сприятиме фінансовій стабільності. Також це сприятиме тому, що [1]:

- банки будуть надійними та здатними протистояти будь-якій майбутній фінансовій кризі,
- нежиттєздатні банки закриються без використання грошей платників податків та з мінімальним впливом на реальну економіку,
- фрагментація ринку зменшиться за рахунок гармонізованих правил фінансового сектору.

Усі країни-члени Єврозони є частиною банківського союзу. Держави-члени ЄС, що не входять до Єврозони, можуть приєднатися до банківського союзу, тісно співпрацюючи з Європейським центральним банком.

Єдині правила є основою банківського союзу та регулювання фінансового сектору в ЄС. Вони складається з набору законодавчих актів, які застосовуються до всіх кредитних установ, таким чином забезпечуючи рівні умови для всіх країн ЄС.

Метою єдиних правил є забезпечення регулювання діяльності банків згідно з однаковими правилами у всіх країнах ЄС, щоб уникнути спотворень єдиного ринку та забезпечити фінансову стабільність у ЄС.

Це включає в себе:

- вимоги до капіталу для банківського сектору,
- вдосконалені схеми гарантування вкладів,
- правила відновлення та врегулювання банків.

Фінансові кризи, яка вражали Європу, та подальша криза суверенного боргу після 2008 року в Єврозоні продемонстрували необхідність кращого регулювання та нагляду за фінансовим сектором ЄС, особливо в Єврозоні. Як наслідок, країни Єврозони вирішили продовжити більш глибоку інтеграцію своїх банківських систем.

Єдиний наглядовий механізм (SSM) і єдиний механізм вирішення (SRM) були розроблені для банків. Вони відомі як перша та друга опори банківського союзу відповідно.

Єдиний наглядовий механізм (SSM) – надає Європейському центральному банку (ЄЦБ) провідну роль спостерігача за банками в ЄС [3].

Єдиний механізм вирішення (SRM) - набрав чинності 19 серпня 2014 року і безпосередньо відповідає за вирішення питань між суб'єктами та групами, які безпосередньо контролюються Європейським центральним банком, а також іншими транскордонними групами [2].

Централізоване прийняття рішень відбувається в Єдиній раді з вирішення проблем (SRB), що складається з голови, заступника голови, чотирьох постійних членів та відповідних національних органів з вирішення проблем.

Рада ЄС та Європейський парламент все ще працюють над доведенням банківського союзу до європейської схеми страхування депозитів (EDIS), третьої опори банківського союзу. Це забезпечило б більш міцне та уніфіковане страхування покриття для всіх вкладників фізичних осіб у банківській спільці, незалежно від місцезнаходження банку.

Отже, банківська система Європейського Союзу на чолі з ЄЦБ має складну систему механізмів регулювання та велику кількість особливостей функціонування.

Список використаних джерел:

1. Gaspar V., Hartmann P., Sleijpen O. The transformation of the European financial system. Second ECB Central Banking Conference [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/transformationeuropeanfinancialsystemen.pdf>. (дата звернення: 14.06.2021).
2. Single Resolution Mechanism (SRM). Вільна енциклопедія – Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Single_Resolution_Mechanism (дата звернення: 15.06.2021).
3. Single Supervisory Mechanism (SSM). Вільна енциклопедія – Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Single_Supervisory_Mechanism (дата звернення: 16.06.2021).

УДК: 339.54

Майборода Ю.О.

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ВЕЛИКИХ КРАЇН У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Анотація. *Досліджено особливості участі великих країн у міжнародній торгівлі в контексті впливу масштабів економіки, кількості населення та політичного впливу на формування домінуючих позицій у світовому товарообміні.*

Ключові слова: *міжнародна торгівля, лідерство, експорт, ефект масштабу, світові ринки.*

Головним критерієм кількісної оцінки лідерства країни в міжнародній торгівлі є обсяги експортованої продукції. За даною ознакою найбільше шансів досягти успіху мають великі за розміром економіки. До цього поняття включають не лише географічну складову (забезпеченість природними ресурсами, в т.ч. землею), але і політичний (вагу та впливовість у світовій політиці), економічний (розмір ВВП), та демографічний виміри (кількість та щільність населення тощо) [1].

Хоча з розвитком НТП розмір суспільного багатства країни вже не є ключовим чинником виходу країни на світовий ринок, різноманіття ресурсного забезпечення великої економіки створює більше сприятливих вихідних умов для участі у міжнародній торгівлі. Водночас малі країни, за результатами досліджень, мають більший позитивний ефект від залученості у міжнародну торгівлю, ніж великі [2].

Значення розміру економіки на участь у міжнародній торгівлі знаходить пояснення у також у призмі регулюван-

ня торговельних потоків. А.Алесіна стверджує, що в умовах вільної торгівлі і мінімальних торгових бар'єрів негативний вплив розміру країни на її участь у міжнародній торгівлі нівелиюється, оскільки ринком збуту стає весь світ – таким чином стає можливою реалізація того ж ефекту масштабу та зростання продуктивності праці [3, с.1505]. При цьому, діє так званий «ефекту кордону», який певною мірою пояснює «регіональність» зовнішньої торгівлі малих країн – торгувати через кордони значно складніше, ніж в межах країни чи інтеграційного утворення, де відсутні торговельні обмеження. В умовах існування торгових бар'єрів великим країнам все ж легше досягти вигод від торгівлі.

При дослідженні наслідків введення імпортного мита, їх також виокремлюють залежно від того, велика чи мала країна запроваджує тарифний захист. Країна вважається малою, якщо зміна попиту з її боку на імпортні товари не призводить до зміни світових цін, і великою - якщо зміна попиту на імпортні товари спричинює зміну світових цін [4, с.67].

Таким чином, можна сформулювати певні особливості участі великих країн у світовій торгівлі (таблиця 1).

Таблиця 1

**Особливості участі великих країн
у міжнародній торгівлі**

Особливість	Прояви впливу
Велика територія	Велика територія підвищує ймовірність достатнього забезпечення країни природними ресурсами у їх кількісному та якісному співвідношенні; в результаті – більш диверсифікований експорт. Країни з великою територією зазвичай мають розвинуту транспортну мережу, відповідно нижчі транспортні витрати і здатні

	доставляти продукцію на віддалені ринки, мають більш широку географію торгівлі.
Численне населення	Значний споживчий внутрішній ринок стає основою досягнення конкурентних переваг, зокрема через високу продуктивність праці та масштаби виробництва досягається зниження вартості експортної продукції. З іншого боку, запровадження імпортного тарифного захисту великою країною суттєво впливає на світову ціну конкуруючого товару і може покращити умови торгівлі.
Розміри економіки (ВВП)	Ефекти масштабу, економія на загальних витратах, що підвищує конкурентоздатність продукції на світових ринках та спрощує вихід на територіально віддалені ринки. Значний розмір ВВП по відношенню до обсягів експорту, вказує на нижчу залежність країни від експортних доходів та забезпечує гнучкість та еластичність торгівлі, меншу залежність від дій торгових партнерів та свободу у запровадженні інструментів регулювання зовнішньої торгівлі.
Політичний вплив	Великі за територією та населенням країни є впливовими гравцями світової політики, що дає їм змогу певним чином «лобіювати» свої інтереси у процесах регулювання торгівлі. Великі країни, як правило, формують ядро інтеграційних утворень, нав'язуючи вигідні собі умови меншим за розмірами торговим партнерам.

Укладено автором із врахуванням [5],[6],[7].

Таким чином, займаючи провідні позиції на світових ринках, в тому числі територіально віддалених, великі економіки завдяки своєму масштабу не є такими залежними від зовнішньої торгівлі у своєму зростанні, як малі держави. Водночас,

дії великих держав, напряму та побіжно впливають на світову торгівлю та економіки малих держав, що є їх партнерами.

Список використаних джерел:

1. Alouini O., Hubert P. Country size, economic performance and volatility [Електронний ресурс] / O. Alouini, P. Hubert // Dans Revue de l'OFCE. - 2019. - №4 (164). - Режим доступу: <https://www.cairn.info/revue-de-l-ofce-2019-4-page-139.htm>. (дата звернення: 10.06.2021).
2. Kwok Tong Soo. The gains from specialisation and comparative advantage [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.etsg.org/ETSG2011/Papers/Soo.pdf>. (дата звернення: 10.06.2021).
3. Alesina A. Trade, growth and the size of countries [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.anderson.ucla.edu/faculty_pages/romain.wacziarg/downloads/2005_handbook.pdf. (дата звернення: 12.06.2021).
4. Міжнародна економіка : навч. посіб. / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, Т. М. Камінська та ін. ; за заг. ред. С. М. Макухи. - Х. : Право, 2012. - 192 с.
5. Чугаєв О. Ефекти величини економіки для міжнародної торгівлі [Електронний ресурс] // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». - 2016. - №7. - Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ес_n/article/view/2919/2615 (дата звернення: 14.06.2021).
6. Задоя А.О. Великі та малі країни: інтегральний показник впливу на світову економіку /А.О. Задоя // Європейський вектор економічного розвитку. - 2016. - № 1(20). - С.60-68. - Режим доступу: <http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/126/1/ЕВ%2С%202016%2С%201.pdf> (дата звернення: 05.06.2021).
7. Alesina A. The size of countries: Does it matter? [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:4551794>. (дата звернення: 10.06.2021).

УДК: 339.5

Машкара-Чокнадій В.В.

*аспірантка кафедри
міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

ЗМІНИ У ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ ЄС ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Анотація. *Пандемія COVID-19 зумовила значні зміни у світовій торгівлі, зокрема призвела до перегрупування головних торговельних гравців, зміни у їх зовнішньоторговельній політиці з посиленням використання, як лібералізаційних заходів, з одного боку, так і протекціоністських, з іншого. Кожна з країн, в тому числі Європейський Союз, намагалась зберегти свій внутрішній ринок, що в кінцевому випадку призвело за підсумками 2020 року до скорочення обсягів світової торгівлі.*

Ключові слова: *світова торгівля, зовнішньоторговельна політика, Європейський Союз, пандемія COVID-19.*

Європейський Союз, який на сьогодні залишається одним з головних світових торговельних гравців, помітно відчув на собі наслідки пандемії COVID-19, зовнішньоторговельна політика якого вже до того була втягнута в міжнародні торговельні війни за участі США і Китаю, а також вихід Великої Британії з ЄС (Brexit) дещо похитнув як внутрішню, так і зовнішню торгівлю інтеграційного об'єднання.

Протягом 2020 року зовнішня торгівля Європейського Союзу характеризувалась значними змінами. А саме Європейською комісією було вжито заходи щодо обмеження експорту. Це, в першу чергу, стосувалось *товарів* протиепідеміч-

ного призначення - захисні маски для обличчя, медичні захисні засоби (захисний одяг, рукавички, окуляри) та лікарські засоби, які були призначені для боротьби із коронавірусом. Разом з цим ЄС активно застосовував у зовнішньоторговельній політиці заходи щодо лібералізації імпорту - звільнення від імпортних мит та сплати ПДВ на імпорт товарів, необхідних для боротьби з наслідками пандемії COVID-19 [1].

Зміни в зовнішній торгівлі ЄС можна прослідкувати за статистичним даними Євростату. Так експорт товарів за підсумками 2020 року впав на 9,4%, а імпорт відповідно на 11,6%. Найбільше скорочення торгівлі відбулось з березня по квітень, коли експорт скоротився із 176 млрд.євро до 125 млрд.євро, а імпорт - із 148 млрд.євро до 125 млрд. євро. Разом з цим ЄС продемонстрував позитивне сальдо зовнішньої торгівлі наприкінці 2020 року, яке склало 217 млрд. євро. Різке скорочення експорту-імпорту в порівнянні з 2019 роком спостерігалось за такими основними товарними групами, як машини і транспортні засоби (до -12%) та енергетика (до -40%) [2].

У зовнішньоторговельній співпраці головними торговельними партнерами Європейського Союзу традиційно залишаються Китай та США. При цьому за 2020 рік США були найбільшим партнером з експорту (експорт ЄС до США зменшився на 8,2% і становив 353 млрд.євро, а імпорт знизився на 13,2% і становив 202 млрд.євро), а Китай - найбільшим партнером з імпорту (експорт з ЄС в Китай збільшився на 2,2% і склав відповідно 202,5 млрд.євро, а імпорту з Китаю зріс на 5,6% і становив 383,5 млрд.євро) [3].

Третім головним торговельним партнером Євросоюзу за підсумками 2020 року стала Великобританія, торгівля з якою за останній рік помітно знизилась (в середньому падіння експорту-імпорту склало 13%). Після Brexit одним з головним завдань у зовнішньоторговельній політиці ЄС залишається налагодження взаємовигідних торговельних від-

носин з Об'єднаним королівством. За підсумками підписаної наприкінці 2020 року Угоди про торгівлю та співробітництво між ЄС і Великою Британією Європейський Союз демонструє гнучкість, виваженість та взаємну підтримку.

Боротьба з пандемією Covid-19 призвела до потужних змін в головних принципах зовнішньоторговельної політики ЄС, які було викладено в новій стратегії зовнішньої торгівлі Союзу 18 лютого 2021 року. Головними пріоритетами було визначено підтримку соціальної справедливості та екологічної стійкості, захист від нечесної торговельної конкуренції, трансформація економіки ЄС відповідно до процесів діджиталізації та екологічних змін навколишнього середовища[4]. Разом з цим Євросоюз буде намагатись посилити роль СОТ у світовій торгівлі, а саме реформувати і зробити його головним та ефективно діючим регулятором „чесної гри” на міжнародній торговельній арені.

Отже, нова стратегія торговельної політики Європейського Союзу, яка характеризується *відкритістю, стійкістю та напористістю*, проклала шлях до виходу ЄС з кризи, яка була спричинена пандемією Covid-19. Стратегія ґрунтується на підході „відкритої стратегічної автономії” і підкреслює необхідність того, щоб ЄС залишався і надалі відкритим торговельним партнером, який одночасно відстоює стійку та відповідальну торгівлю у співпраці зі своїми торговельними партнерами.

Список використаних джерел:

1. COVID-19: Measures affecting trade in goods. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/trade_related_goods_measure_e.htm (дата звернення: 15.06.2021).
2. Eurostat. International trade in goods URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_trade_in_

goods#EU_trade_in_2020_strongly_impacted_by_the_COVID-19_pandemic (дата звернення: 10.06.2021).

3. Китай став найважливішим торговельним партнером Євросоюзу URL: <https://www.dw.com/uk> (дата звернення: 12.06.2021).
4. EU Trade Policy published on 18 February 2021: key take-aways. URL: <https://www.gide.com/fr/actualites/2021-eu-trade-policy-review> (дата звернення: 09.06.2021).

УДК 504.33 +378.1

Островська М.Я.

кандидат педагогічних наук,

доцент,

Закарпатський угорський інститут

ім. Ф.Ракоці II

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація: *В роботі показано, що в умовах реформування національної освітньої системи, переходу від знаннєвої до компетентнісної парадигми, запровадженню профільної освіти, відповідно до Концепції «Нова українська школа» (НУШ) та нового Професійного стандарту вчителя, заклади вищої освіти (ЗВО) покликані формувати нового вчителя, готового здійснювати освітній процес на основі інноваційно-гуманістичної та компетентнісної спрямованості. Основна увага акцентується на тому, що формування еколого-економічної компетентності майбутніх учителів у ЗВО педагогічного спрямування – це неперервний психолого-педагогічний процес, спрямований на формування в майбутніх учителів відповідних еколого-економічних знань, культури, свідомості та вміння здійснювати освітній процесу закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) відповідно до глобалізаційних викликів.*

Ключові слова: *освітній процес, учитель, компетентність, інноваційно-гуманістична спрямованість освіти.*

Сучасна людина, ведучи урбанізований спосіб життя, підпорядкувала і, в значній мірі, змусила всі природні еко-

системи працювати на споживацькі потреби суспільства. У той же час можливості природи вичерпні, у світі точиться неперервна боротьба за розподіл та використання природних ресурсів, яка з часом набуває все більших масштабів і в недалекому майбутньому може набути навіть характеру внутрішньовидової боротьби за існування. Тому в основу природоспоживацької діяльності людства потрібно поступово закладати нову світоглядну природоцентристську ідеологію та висувати новий погляд на взаємовідносини людства і довкілля. Головним має стати визнання залежності кожної людини і людства в цілому від біосфери та її можливостей.

У таких підходах акценти в розвитку науково-технічного прогресу потрібно змістити з техногенно-економічного на гуманістично-екологічне спрямування, а природні ресурси слід розглядати не тільки як засіб розвитку продуктивних сил, але й як фактор середовища, в якому живе людство. За таких умов набуває особливого значення формування еколого-економічної культури кожної особистості в освітньому процесі. Концепція «Нова українська школа», у відповідності із рекомендаціями освітніх інституцій Європейського Союзу (ЄС), основну роль в цих питаннях відводить запровадженню інноваційно-гуманістичної спрямованості та компетентнісної парадигми в освітній процес усіх освітянських структур. При цьому значна увага приділяється формуванню еколого-економічних компетентностей майбутніх учителів у ЗВО педагогічного спрямування.

Традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набутті знань, умінь і навичок, що абсолютизувало знання і формувало знаннєвий підхід до еколого-економічного навчання. Основна увага при цьому фокусувалася на самих знаннях, а те для чого вони потрібні, як їх використати на користь суспільства, часто залишалися поза увагою. Сучасна вища освіта, спираючись на фундаментальні принципи прав і свобод людини, плюралізм та демократію, зосереджує свою ува-

гу на озброєнні майбутніх учителів фаховими і загальними компетенціями, необхідними для участі в житті суспільства на всіх рівнях, виховує повагу до різноманітності в переконаннях та практичних діях, відіграє важливу роль у боротьбі проти насильства, расизму, агресії та нетерпимості.

Компетентнісний підхід до освітнього процесу скеровує сучасну освіту на формування цілого набору компетенцій (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), котрими мають оволодіти майбутні вчителі під час навчання в ЗВО. При цьому акцент переміщується з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок в площину формування й розвитку в учителів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. У такій концептуальній схемі майбутні вчителі апіорі орієнтуються на особистісно орієнтовані і діяльнісні моделі навчання вже в ЗЗСО, на суб'єкт-суб'єктну взаємодію з учнями в школі. Це вимагає від учителя змістити акценти у своїй освітній діяльності із інформаційної до організаційно-управлінської площини, запровадивши при цьому практику інтерактивного обміну інформацією учитель-учень. За такого підходу змінюється характер учіння – від пасивного засвоєння великої кількості знань, до активної, самостійної та самоосвітньої діяльності.

Ефективність цього процесу залежить від того, наскільки вчителі, вихователі розуміють мету і природу самого процесу формування еколого-економічних компетенцій. Якщо знання, уміння, навички привласнюються у процесі пізнавальної активності і їх наслідком є розумовий розвиток, то ставлення до навчання, праці, навколишнього середовища, розуміння їх доцільності та ефективності формується на основі системи вибудованих цінностей. Тобто мета – формування еколого-економічних цінностей і компетенцій в ЗВО – досягається за умови інтегрованої діяльності: навчання, виховання та побудови системи ціннісних орієнтацій особистості.

Головним завданням у формуванні еколого-економічної компетентності майбутніх вчителів сучасного ЗВО слід вважати: засвоєння наукових знань про взаємозв'язок та взаємовплив природи, суспільства і людської діяльності; розуміння багатогранної цінності природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема; формування знань про цілісну наукову картину світу, взаємозв'язок і протиріччя між природою і суспільством; оволодіння нормами правильної поведінки в навколишньому середовищі і серед людей; активізація науково обґрунтованої діяльності з охорони природи й поліпшення навколишнього середовища. При цьому особливого значення набуває процес виховання в кожній людині сучасного еколого-економічного світогляду, бережливого ставлення до природи, розуміння домінанти природних благ над штучно створеними матеріальними цінностями, усвідомлення розумної необхідності власних потреб, відсутності споживачької психології, готовності добровільно підпорядкувати свої інтереси законам природи, інтересам розвитку суспільства.

Еколого-економічна модель сучасної освіти може ефективно розвиватися лише спираючись на гуманістичну спрямованість та інноваційний потенціал ЗВО. Гуманізація навчально-виховного процесу на всіх рівнях освіти є виявом нового мислення світового співтовариства стосовно глобальних проблем розвитку людства, в тім числі і еколого-економічних.

УДК 339.138+659.1

Петрик В.В.

*студентка I-го курсу
факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

РОЛЬ РЕКЛАМНИХ ПОСЛУГ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Анотація. *Дана публікація актуалізує питання місця реклами та рекламних послуг у сучасному світі, а саме на різних платформах інтернет-мережі. Адже, у наш час, коли люди мають доступ до будь-якого ресурсу, існує велика конкуренція між власниками фірм і підприємств, а також рекламодавцями. Тому, подання та піар бренду, товару чи послуги з найкращої сторони і високий відсоток зацікавленості цільової аудиторії є надзвичайно важливими факторами. Робота містить огляд основних видів та методів поширення інтернет – реклами, а також ряд порад для якісного обрання рекламодавця.*

Ключові слова: *інтернет, реклама, бренд, товар, маркетинг.*

Актуальність даної теми відзначається тим, що Інтернет уже давно є рекламним середовищем, за допомогою якого майже всі фірми, торгівельні компанії намагаються запропонувати та зарекомендувати споживачам свій товар і залучити якомога більше клієнтів. Користувачів Інтернету з кожним роком стає все більше і більше і це призводить до виникнення та росту Інтернет – реклами. Більшість фахівців вважають, що реклама в інтернеті є набагато ефективнішою ніж інші види реклами, завдяки своїй безпосередності та гнучкості.

Інтернет-реклама дає змогу будь-якому рекламодавцю вийти на цільову аудиторію у глобальних масштабах.

Одною з особливостей інтернет-реклами є те, що Інтернет - мережа розвивається набагато швидше ніж будь-який інший засіб реклами. У загальному, рекламу в інтернеті характеризує високий рівень потенціалу за певними важливими параметрами. А саме: вибір цільової аудиторії, перевірка реакції та віддачі аудиторії, можливість привернення уваги, інтерактивність, гнучкість.

Хорошим способом зменшити свої витрати на здійснення комунікаційної політики та просування свого товару є створення власного сайту. Тому що, зазвичай, реклама в Інтернеті є більш вигіднішою та дешевшою, а також ефективнішою, аніж у журналах та газетах. Досвідчений маркетолог, використовуючи Інтернет ресурси для створення реклами, може легко спрямувати та розподілити свою цільову аудиторію за віком, за статтю, інтересами. Також він може відслідковувати, корегувати і змінювати хід та рекламної кампанії [4].

Найбільш поширеним та ефективним видом розповсюдження Інтернет-реклами є рекламні банери – це, зазвичай, прямокутні графічні елементи, які розташовуються на сайтах. Дана реклама може бути використана і як поширення інформації про певну продукцію, і як підвищення іміджу торгової марки в цілому. Уся інформація, яка розміщена на банері, має бути чіткою та лаконічною, а також достатньо привабливою, щоб зацікавити та заманити покупця. Натиснувши на банер, споживач відразу переходить за посиланням на веб-сторінку рекламодавця.

На сьогоднішній день, одним з найпоширеніших методів розповсюдження реклами в інтернеті є замовлення її у блогерів. Influencer Marketing – це так званий вид просування особистих сторінок, профілів компаній та продаж товарів у Instagram. Починаючи з 2019 року цей вид маркетингу почав надзвичайно швидко розвиватися [2].

Купуючи рекламу і вибираючи свого рекламодавця, потрібно звернути увагу на тематику його блоку, вік цільової аудиторії, на кількість людей, які стежать за ним, адже від цього буде залежати ціна реклами, саму вартість рекламного оголошення, а також на ефективність та якість його роботи.

Блогери рекламують продукцію, випробовуючи її на собі, і показуючи ефект людям і говорячи про його переваги. Ефективність реклами буде залежати саме від подачі інформації від рекламодавця. Часто проводяться конкурси, у яких споживачі – цільова аудиторія блогера, можуть виграти певний товар даної продукції і, таким чином, поширюють інформацію своїх товарів та продукції в цілому. Але навіть той відсоток людей, який не виграє у даному конкурсі уже буде ознайомлений та зацікавлений вашою продукцією, адже вона неодноразово висвітлювалась під час самого конкурсу.

Отже, Інтернет – реклама є одною з найвпливовіших видів реклами у сучасному світі. Завдяки їй майже всі бренди та фірмові компанії поширюють свою інформацію у межах всього Інтернету і є необмеженими кордоном чи доступом, що і є найбільшою її особливістю.

Список використаних джерел:

1. Хімініч С.Ю. Інтернет реклама як основний чинник просування товару в сучасних умовах, 2015
2. AG.MARKETING [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://lanet.click/ru/reklama-u-bloheriv-yak-instrument-prosuvannia-biznesu/> (дата звернення: 14.06.2021).
3. Bazilik [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bazilik.media/tsiny-na-reklamu-v-bloheriv-zrostaiut-statystyka/> (дата звернення: 14.06.2021).
4. Digital – агенство Ланет CLICK [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://lanet.click/ru/reklama-u-bloheriv-yak-instrument-prosuvannia-biznesu/> (дата звернення: 14.06.2021).

УДК 327

Радиш О.І.

*аспірант кафедри політології і державного управління
Голова Закарпатської обласної громадської організації
«Центр міжнародного співробітництва
та євроінтеграції»*

ЕКОНОМІЧНІ СТРАТЕГІЇ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ СЛОВАЧЧИНИ

Анотація. *Використовуючи тематичне дослідження Словаччини, у цій доповіді розглядається роль держави у швидкому зростанні автомобілебудівельної промисловості на інтегрованих периферійних ринках світової автомобільної промисловості. Хоча це зростання керувалось головним чином інвестиційними стратегіями автомобільних провідних фірм, Словацька Республіка зіграла важливу роль, залучивши стратегічні потреби іноземного капіталу через неоліберальну економічну політику.*

Ключові слова: *Словацька Республіка, стратегії економічного розвитку, зовнішня політика, проблеми розвитку, інвестиції.*

З початку 1990-х неоліберальні експортно-орієнтовані стратегії економічного розвитку стали новим вектором у менш розвинених економіках, включаючи колишні соціалістичні країни Західної Європи.

Першим потужним інвестором став «Фольксвагеном», придбавши потужності словацького виробника VAZ у 1991 році. Це не було заслугою держави, проте стало початком автомобілебудування країни.

На початку 1990-х років Словаччина не сприймалася як сприятливий напрямок для іноземних інвесторів, через невизначеність, пов'язану із створенням нової незалежної країни, слабкими інвестиційними стимулами. Також Словацький уряд проводив стратегію економічного розвитку, що спрямована на підтримку великих вітчизняних фірм і вороже ставився до прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Зсув від орієнтованих на внутрішній розвиток стратегій розвитку національного капіталізму та мінливе ставлення до ПІІ було відображено в «Програмі розвитку автомобілебудівної промисловості у Словаччині», схваленій урядом у липні 1998 р., як раз перед заміною адміністрації «реформаторським» (неоліберальним) урядом у жовтні 1998 р. Кожна з основних цілей Програми мала досягти конкретні цілі. Наприклад, виробництво автомобілебудування повинно було зрости на 20% щороку до 2000 року, на 15% між 2001 і 2005 роками і на 12% між 2006 і 2010 роками. Уряд вимагав створення у автомобільній промисловості 15 000 нових робочих місць та інвестицій 60–80 млрд. Словацьких крон (1,7 млрд. - 2,3 млрд. Дол. США), переважно за рахунок ПІІ (1,4 млрд. Дол. США) до 2010 року.

Хоча Програма спиралася переважно на іноземний капітал для його фінансування зазначалася державна фінансова підтримка експорту автомобільної промисловості, зайнятості, реструктуризації та регіонального розвитку. У ній наголошено на важливості державних стимулів для іноземних інвесторів, включаючи зниження податків та усунення торгових бар'єрів.

Уряд затвердив «Стратегію підтримки вступу ПІІ», яка була реакцією і наслідують на запроваджену щедрю систему стимулювання інвестицій

в Чехії в 1998 р. Інвесторам що інвестували щонайменше 5 млн. євро при створенні нових виробничих виробництв у Словаччині, що мають щонайменше 75% іноземної власності, пропонувалося п'ять років податкових канікул. Якщо б

вони експортувати не менше 60% їхньої продукції то могли претендувати на зниження податків на 50% на їх прибуток щоб вони змогли протягом наступних 5 років інвестувати додатково 5 млн. євро. Ставка корпоративного податку була знижена з 40% до 29%, а в 2003 р. Уряд запровадив 19% єдиного податку, гнучкі правила працевлаштування, зручні для роботодавців.

Новий уряд робив все можливе, аби залучити потужні компанії. Сьогодні Volkswagen Slovakia є найбільшою автомобільною компанією в Словаччині з заводами в Братиславі, у Девінській Новій Весі, у Мартині та Кошицях. Volkswagen Slovakia займає 9,2 % відсотків експорту країни і є найбільшим експортером Словаччини.

Для нового притоку інвестицій у країну у 2001 році при Міністерстві економіки Словаччини було утворено Словацьке агентство з інвестиційного розвитку та маркетингу (SARIO). Першим успіхом агенства було залучення Peugeot Citroen у 2002 році. Тоді в першу чергу розглядалася Польща, як місце для нового заводу у Східній Європі. Однак, саме активна агенства та уряду та надання гранту у розмірі 160 мільйонів євро змінило рішення французів на користь Словаччини.

Наступною ціллю стало залучення автовиробника KIA для побудови нового потужного виробництва. Цього разу Словаччина навіть не розглядалася, корейці обирали між Чехією або Угорщиною. Для залучення такого потужного інвестора, сам міністр економіки Словаччини особисто поїхав до Кореї. Там він зустрівся з керівництвом KIA та зробив пропозицію у вигляді гранту від уряду та додаткові понад дозволені ЄС 15% непрямі заохочення.. Це викликало обурення серед інших країн, проте ціль була досягнена - керівництво KIA побудувало потужний автозавод в місті Жиліна.

Змагання за контракт на побудову підприємства Jaguar Land Rover вже виходило за межі східної Європи, компанія розглядала також Латинську Америку як майбутній майдан-

чик. Вирішальним фактором стала державна допомога у розмірі 125 мільйонів євро.

Висновки. Не маючи національних виробників, словаки з показником 200 авто на 1000 чоловік стали світовими лідерами по виробництву авто на душу населення. Обсяг експорту словацьких автомобілів за останні двадцять років зріз з 1.8 до 21,5 млрд доларів США. Це яскравий приклад того, як можна розвивати економіку країни при за допомогою продуманій стратегії та втіленні реформ.

Список використаних джерел:

1. Foreign and European Policy in 2019. Annual Report of the Ministry of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic.
2. Whose success? The state–foreign capital nexus and the development of the automotive industry in Slovakia Petr Pavlínek, European Urban and Regional Studies, October 2016.
3. JOURNAL OF SECURITY AND SUSTAINABILITY, SCOPUS, 2019 June Volume 8 Number 4 ECONOMIC POLICY FOR SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF SLOVAK REPUBLIC František Vojtech, Michal Levický, Stanislav Filip.
4. Návrh modelu klastrovej politiky pre podmienky ekonomiky Slovenska, Ing. Martina Sopoligová, Ph.D. Vydala Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně v edícii Doctoral. Publikácia bola vydaná v roku 2018.

УДК 339.7

Саакадзе Л.В.

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
асоційований професор
Самцхе-Джавахетського державного університету
(м. Ахалцихе, Грузія)*

КРЕДИТНО-ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ: АДАПТАЦІЯ ЧЕРЕЗ РЕФОРМУВАННЯ

Анотація. *Досліджено теоретико-методологічні аспекти адаптації валютно-фінансових систем національних економік в умовах формування міжнародних кредитних стратегій. Ця обставина переважно зумовлена і якісними особливостями основних етапів динамічної еволюції кредитно-фінансової політики Міжнародного валютного фонду (МВФ) в умовах світової фінансової кризи, властивих йому форм і механізмів кредитування.*

Ключові слова: *Міжнародний валютний фонд (МВФ), світова фінансова криза, механізми кредитування, валютний курс, адаптація.*

Упродовж останніх років міжнародне співтовариство зіштовхується з надзвичайно складними економічними завданнями, пов'язаними, зокрема, з необхідністю подолати нестійку ситуацію в країнах із ризиковою економікою. У зв'язку з цим, у світі широко обговорюються питання реформування міжнародної валютно-фінансової системи, а також питання реформ МВФ.

У МВФ, незалежно від рівня функціонування кредитно-фінансової політики спостерігається перманентна трансформація діяльності Фонду, зумовлена зміною об'єктивних умов існування світового господарства. Причому тенденції глобалізації у відповідності до своєї суті, не тільки поглиблюють взаємозв'язки національних економік, але і викликають необхідність розширення взаємодії. Проте очевидна необхідність удосконалення їхньої діяльності породжує нові ідеї і пропозиції. Пропозиції реформувати різні Міжнародні фінансові інститути (МФІ) висувуються і вітчизняними, і зарубіжними дослідниками. На жаль, більшість з них не має практичного втілення через ряд причин, виявлених у ході дослідження.

По-перше, у системі МФІ відсутня єдина централізована структура, яка б мала повноваження для здійснення моніторингу і контролю за діяльністю інтернаціональних установ, а також виконання ролі форуму для обговорення шляхів і проблем, пов'язаних із процесом реформування інституційної структури світової економіки.

По-друге, така діяльність у світових масштабах вимагає пошуку кредитно-фінансових джерел.

По-третє, не можна не враховувати імовірність активної протидії реформуванню з боку самих інститутів, що звикли функціонувати в умовах практично неконтрольованих дій. Нарешті, усі пропоновані зміни вимагають розгляду й обговорення на представницьких міжнародних форумах, а не тільки в рамках названих інститутів, і при позитивному рішенні – зваженого підходу до реалізації на практиці.

Поряд із пропозиціями реформувати діючі інститути, вчені-теоретики і фахівці-практики продовжують висувати ідеї про створення нових інститутів для розв'язання глобальних і регіональних проблем світової економіки. Світ і ситуація в ньому змінюються набагато швидше, ніж система МФІ, яка обслуговує інтереси світової економіки. Це виявляється,

насамперед, у кількості неформальних структур і активізації їхньої діяльності.

Однак поки у світовому правовому просторі зберігатиметься така ситуація, здійснюватимуться пошуки нових моделей стаціонарних інституційних утворень у надії створити щось ідеальне, здатне якщо не раз і назавжди, то принаймні надовго розв'язати складні глобальні проблеми сучасності.

Міжнародні фінансові інститути здійснюють неоліберально-монетарну стабілізаційну та структурно-адаптаційну політику шляхом використання жорстких механізмів монетарного контролю фінансово-економічного регулювання країн-реципієнтів та послаблення керуючої ролі державних та урядових структур в умовах лібералізації та регулювання міжнародної економічної діяльності.

МВФ переважно, негативно впливає на ситуацію, що склалася, нав'язуючи країнам-членам свої умови. Багато хто із західних економістів вважають, що потрібно припинити практику допомоги із боку МФІ країнам-реципієнтам, оскільки така діяльність не надає ніякої результативної допомоги.

Широкомасштабне переміщення капіталів у сучасному світі в будь-який момент може призвести до порушення фінансової стабільності в тому або іншому регіоні. Тому в будь-який момент може виникнути фінансова криза, подібна або більше серйозна, ніж азійська валютно-фінансова криза в Азії. Щоб уникнути крайніх форм таких криз, необхідно модернізувати систему регулювання і нагляду за фінансовими установами і ринками.

Необхідно розробити кодекс поведінки учасників валютно-фінансового та кредитно-грошового ринку, а також створити міжнародну багатосторонню організацію за участю МФІ для конструктивного нагляду і регулювання діяльності кредитно-банківських установ і валютно-фінансових ринків, яка повинна включати представників приватного і державного секторів, експертів-професіоналів.

УДК 316.42+378.37

Химинець В.В.

*доктор фіз.-мат. наук, професор,
Закарпатський інститут ППО*

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ МЕВ

Анотація: *У статті розкриваються основи освіти для сталого розвитку. Розкрито суть педагогічної моделі, на якій базується освіта для сталого розвитку, приводяться її основні характеристики та особливості. Показано, що освіта, як інституція, відповідає за формування відповідного світогляду соціуму, а освіту для сталого розвитку слід розглядати як напрям людської діяльності та мислення, від якого залежать сучасні умови існування та найближче майбутнє людства.*

Ключові слова: *сталий розвиток, освіта, еколого-економічний світогляд.*

В історії людства виділяють три періоди, які характеризуються певними взаємовідносинами суспільства з довкіллям: перший – людина повільно змінює і перетворює природу, але всебічно залежить від неї; другий – переважає змінена природа, людина переконана, що може нею користуватися необмежено; третій – природа змінюється дуже швидко і незворотно, систематично виникають масштабні природні катаклізми, техногенні аварії, проблеми з доцільності існування людини. Відповідно до пріоритетів цих періодів змінюються і всі фундаментальні освітні поняття такі, як місія, мета і цілі освіти, що завжди супроводжується появою нових парадигм в освітньому процесі.

Вказані зміни набули великої динаміки наприкінці ХХ на початку ХХІ століття, коли, вперше в історії людства, відбулося поєднання двох унікальних розумово-рукотворних явищ людини – науково-технічного прогресу і глобалізації. У результаті поєднання цих процесів людство отримало нескінченно велику кількість неочікуваних проблем, зокрема таких як:

- розвиненим регіонам світу стало не вистачати всіх відновлювальних і не відновлювальних природних ресурсів (корисні копалини, орні землі, вода, повітря продукти харчування тощо), потрібних для неперервного функціонування виробничих потужностей;

- зміна клімату, наступ на світову спільноту природних катаклізмів (землетруси, цунамі, буревії, повені, зсуви землі тощо) і техногенних аварій, активізація відомих і нібито здоланих людиною у минулому та невинна поява нових хвороб (атипова пневмонія, курячий сказ, туберкульоз, спід, ковід тощо);

- формування в багатьох народів світу усередненої споживацької філософії буття - потреби людини у ресурсах і енергії невинно зростають із часом.

Сучасна освічена людина, наділена можливістю мислити, аналізувати, прогнозувати, підпорядкувала і, в значній мірі, змусила всі природні екосистеми працювати на свої потреби, нещадно вичерпуючи їх ресурси та можливості. Розширення енергетичної і, як наслідок, еколого-економічної сфери впливу людини до всепланетарних масштабів стало основною причиною втрати рівноваги між природними системами підтримки життя та індустріально-технологічними потребами урбанізованого суспільства.

Освіта, як інституція, що відповідає за формування відповідного світогляду соціуму, виробила у значної частини населення планети непоборне бажання «завтра жити краще, ніж сьогодні». Останнє, при сьогоднішніх векторах розвитку цивілізації, може бути зреалізоване лише за умови неперерв-

ного зростання використання природних енергетичних і сировинних ресурсів. Вчені підраховали, що для задоволення всіх потреб усередненого жителя сто років тому назад із надр Землі добували близько 0,5 т різної сировини, а людина ХХІ ст. для цих цілей потребує 28,5 т різних корисних копалин. На початку ХХ століття на планеті проживало 1,2, а сьогодні - майже 8 млрд. людей. Простий підрахунок показує, що потужності втручання людської спільноти в надра Землі за останні сто років зросли в 300 разів. Ведучи урбанізований спосіб життя, людство заглибилося в Землю на 1,5-2,0 км, створило великі пустоти - штучні екосистеми, які почали взаємодіяти із природними екосистемами і викликати різного роду катаклізми. Технології, які використовуються в різного роду виробництвах, разом із сировиною використовують дуже великі кількості енергії, а в корисні для людини речі, перетворюють лише 10-30% добутої сировини, решта йде у відходи. За оцінками, величина штучно створених енергетичних потужностей на планеті вже досягла майже 0,03% величини енергії, яку Земля отримує із космосу і їх співвідношення стало впливати на теплообмін планети і космосу.

Такий урбанізований шлях розвитку науки і техніки, зумовлений споживацькими інтересами суспільства, а тому зорієнтований лише на ріст потужностей виробничої сфери та економічне зростання, є безперспективним, таким, що веде до всебічного поглиблення еколого-економічної кризи.

Ще декілька десятиліть тому провідними вченими світу була запропонована модель сталого розвитку суспільства (світу, країни, регіону тощо, Ріо-де-Жанейро, 1992 р.), яка висуває новий погляд на взаємовідносини людства і довкілля. Головним тут є - визнання залежності кожної людини і людства в цілому від біосфери та її можливостей. В економічній теорії стали інтенсивно впроваджуватися ідеї «зеленої економіки» - висхідний економічний розвиток суспільства без змін довкілля із застосуванням «відновлювальних» техно-

логії, джерел енергії і сировини. На практиці виявилось, що зелена модель економіки занадто дорога і непристосована до сучасних економічних реалій. Пізніше, була запропонована економічна філософія, в якій критерієм ефективності діяльності, на відміну від традиційної, вважають не прибуток, а інтегральний еколого-економічний ефект, яка отримала назву «синьої економіки». Синя економіка виходить за рамки зеленої, в її основі не тільки захист та відновлення довкілля, але й розвиток природних систем, вона відстоює ідеї соціальної справедливості.

Освіта для сталого розвитку. У «Порядку денному на XXI століття» зазначається, що «освіта є фундаментом сталого розвитку» і головним інструментом для створення гуманного та рівноправного суспільства, а ООН відносить освіту до трьох основних складових індексу людського розвитку (разом з ВВП на душу населення та тривалістю життя).

Традиційна освіта, розбудована на основі знанневої парадигми, неспроможна адекватно реагувати на сучасні виклики, оскільки: динаміка росту обсягів інформації, якою володіє людство і суспільних змін швидко наростають, а знання часто застарівають ще до закінчення терміну навчання. Під освітою для сталого розвитку (ОСР) слід розуміти освітній процес, спрямований на набуття людиною науково-обґрунтованих знань, умінь і навичок, що сприяють формуванню: екологічно свідомого суспільства, нових світогляду, цінностей, розвитку соціуму, який здійснює соціально орієнтований, економічно життєздатний і екологічно збалансований спосіб життя .

Головним у процесі запровадження ОСР – стає навчання в дії і для дії, тобто всі, хто вчаться мають набути знання, уміння і навички, які необхідні для дій в умовах сталого розвитку. ОСР слід розглядати як напрям людської діяльності та мислення, від якого залежать сучасні умови існування та найближче майбутнє людства. З одного боку, освіта виступає

в ролі теоретичної галузі знань про місце людини в біосфері, а з іншого, це – сукупність певних дій, технологій та наслідків взаємодії людини з природою. При цьому особливого значення набуває процес виховання в кожній людині сучасного еколого-економічного світогляду, бережливого ставлення до природи, розуміння домінанти природних благ над штучно створеними матеріальними цінностями, усвідомлення розумної необхідності власних потреб, відсутності споживацької психології, готовності добровільно підпорядкувати свої інтереси законам природи, інтересам розвитку суспільства. Головним завданням ОСР має стати формування нового типу свідомості, на основі якої відбудеться «...олюднення природи й оприроднення людини». Нова екологічна свідомість має носити синкретний характер, тобто логічно включати в себе всі попередні типи свідомості (магічну, релігійну, наукову), а не відмежовуватися від них.

УДК 336

Цалан М.І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

ЕКОНОМІЧНА ТУРБУЛЕНТНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. *Автором розглянуто основні аспекти здійснення глобальних економічних трансформацій, проаналізовано сутність та особливості економічної турбулентності, яка є характерною для періоду змін в економіці.*

Ключові слова: *глобальні економічні трансформації, економічна турбулентність, зміна цивілізацій, глобалізація, світове господарство.*

Важливою закономірністю розвитку світової економіки є трансформаційні процеси. Фактично зміни закладені вже у сутності поняття розвиток. Часто його визначають як дію чи процес, у результаті якого відбувається перехід від одного якісного стану до іншого. Світова економіка характеризується багатоманітністю суб'єктів, які різняться за своїм розміром, економічним потенціалом, досвідом економічних відносин, сферою діяльності, географією зовнішньоекономічних зв'язків та ін. Конфігурація їх взаємодії визначає сучасний стан розвитку світового господарства. Сьогодні велика кількість таких зв'язків та можливості їх зміни визначають каркас світогосподарських відносин. Взаємодія суб'єктів має місце у певному середовищі, що характеризується забезпеченістю та доступністю ресурсного потенціалу, результатами

науково-технічного прогресу та ступенем їх освоєння, чинниками політичного, культурного, дипломатичного та ін. характеру. Відповідність умов діяльності суб'єктів та глобального економічного простору забезпечують поточний стан світової економіки. Перехід суб'єктів на вищий рівень відносин, зважаючи на удосконалення окремих складових економічного середовища під дією чинників економічного та неекономічного характеру призводять до необхідності трансформаційних процесів та настання трансформаційних періодів. У світовому масштабі таким чином відбуваються глобальні економічні трансформації. Вони мали місце у періоди змін цивілізацій та домінуючого виду діяльності в їх складі, а саме: від аграрної до індустріальної, від індустріальної до ноосферно-космічної. Нині глобальні економічні трансформації відбуваються внаслідок активізації глобалізаційних процесів.

Економічні трансформації у глобальному масштабі не є одномоментними, вони тривають протягом певного періоду, часто у формі співіснування елементів "старої та нової" економіки. Такі періоди мають свої характерні риси, а саме: зростання та спади економічних показників, зміна стратегій розвитку та методів управління, альтернативність вибору перспектив та ін. Загальною характерною рисою є нестабільність або короткострокова стабільність, на яку у окремі моменти можуть впливати різною мірою різні чинники, порушуючи баланс навіть у короткостроковому періоді. У такому разі виникає стан турбулентності, який сьогодні є особливо актуальним у світовому господарстві. Це часте явище наразі є чітко усвідомленим та науково обґрунтованим. '

Економічна турбулентність - це надзвичайне економічне явище, спричинене силами, які повинні мати певний ступінь інтенсивності / енергії, демонструючи завжди хаотичну поведінку [2]. Економічна турбулентність часто включає періоди економічного спаду, що характеризуються нестабільністю, невизначеністю та змінами, структурними гальмами та

фазами перемикання. Зміни відбуваються швидко, а напрямки економічних змін не дуже чіткі [3].

З одного боку, турбулентність характеризує процеси природнього відбору, у той час як з іншого, - фундаментальні зміни в економіці як результат глобалізації, технологічних нововведень та процесів дерегуляції [1]. Вважається, що економічна турбулентність сьогодні розділила середній клас. Це логічно, оскільки саме середній клас є найбільш чутливим до економічних спадів та підйомів, від цього залежить як його особистий добробут, так і рівень забезпечення економічного добробуту країни.

Економічна турбулентність впливає на різні сфери. Уряди країн розробляють спеціальні стратегії для попередження негативних наслідків глобальних економічних процесів, які ланцюговою реакцією поширюються по світу та зачіпають інтереси країн різного рівня економічного розвитку. На рівні підприємств економічна турбулентність проявляє себе по-різному. Вона може внести нові можливості розвитку для підприємницької структури, оскільки чіткі межі регламентування та інституції регулювання економічних процесів ще не налагодили роботу у період трансформаційних перетворень, що дає більше свободи суб'єкту господарювання. У той час як і рівень викликів, що формуються у турбулентні часи теж підвищується. Це у свою чергу сприяє формуванню на різних рівнях захисних, у тому числі попереджувальних механізмів для забезпечення стійкої діяльності у гострі періоди.

Отже, розвиток світової економіки сьогодні характеризується якісними змінами, що є результатом глобальних економічних трансформацій, які часто супроводжуються періодами економічної турбулентності.

Список використаних джерел:

1. Brown C. Economic Turbulence Is a Volatile Economy Good for America? [Електронний ресурс] / C. Brown, J. Haltiwanger, J. Lane

- Режим доступу до ресурсу: <https://press.uchicago.edu/Misc/Chicago/076326.html>. (дата звернення: 10.06.2021).
2. Gouielmos A. M. The Nature of Economic Turbulence: The Power Destructing Economies, with Application to Shipping [Електронний ресурс] / А. М. Gouielmos // Scientific research. An Academic Publisher. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=84723>. (дата звернення: 13.06.2021).
  3. What is Economic Turbulent Times [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.igi-global.com/dictionary/economic-turbulent-times/40629>. (дата звернення: 13.05.2021).

УДК 336

Цімболинець Г.І.

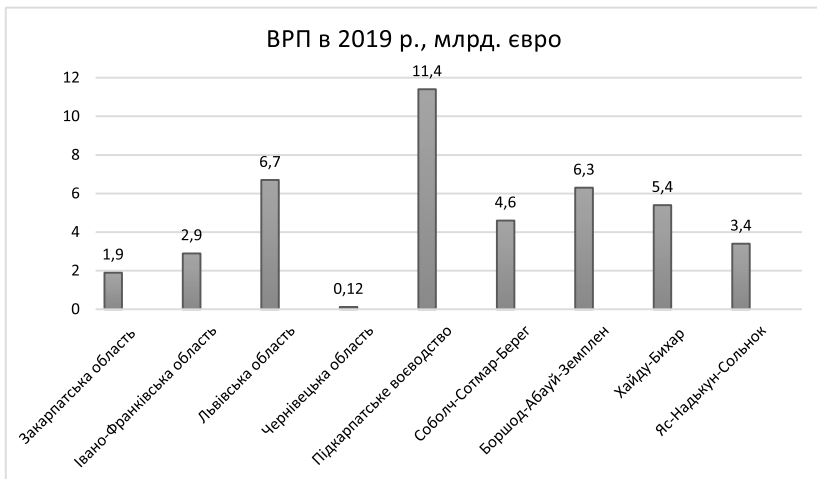
*асистент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

ПЕРЕДУМОВИ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В КАРПАТСЬКОМУ ЄВРОРЕГІОНІ

Анотація. *Дана доповідь присвячена вивченню особливостей та трендів міграційних процесів в межах Карпатського Євро регіону. Виконано порівняльний аналіз основних економічних показників, які впливають на мотиви та причини міграції в межах регіонального об'єднання. Наведено основні показники ринку праці та коротко охарактеризовано трудову міграцію українців до Польщі, як найбільшої країни-реципієнта трудових мігрантів в Європі.*

Ключові слова: *трудова міграція, Карпатський Євро регіон, ринок праці.*

Розглядаючи ситуацію в Західній прикордонній частині країни, можемо стверджувати, що тут передумови міграції відповідають загальнодержавним трендам, однак підсилюються такими факторами як географічна близькість з країнами ЄС, культурні та родинні зв'язки, сформовані десятками років сталі міграційні мережі та ділові контакти. Для порівняння соціально економічного розвитку на кордоні з ЄС, візьмемо області, що увійшли до Карпатського Євро регіону – Закарпатську, Львівську, Івано-Франківську та Чернівецьку [1], а також прикордонні області сусідніх країн– Підкарпатського воеводства в Польщі [2] та області Соболч-Сотмар-Берег, Боршод-Абауй-Земплен, Хайду-Біхар, Яс-Надькун-Сольнок в Угорщині [3].

Рис. 1 Порівняння ВРП в прикордонних областях країн Карпатського Євросереєону, 2019 р., млрд. євро
 Джерело: розроблено автором на основі джерел [1,2,3]

Прикордонні області Угорщини та Польщі вважаються менше розвиненими порівняно з іншими областями всередині країн, іноді їх відносять до депресивних, а Європейський Союз навіть виділяє кошти через Європейський фонд регіонального розвитку для розвитку таких територій (наприклад, Операційна програма «Розвиток Східної Польщі»). За даними рис. 1 можемо побачити, що найвищий валовий регіональний продукт спостерігається саме в Підкарпатському воєводстві, чий ВРП більш ніж в 1.5 рази перевищує ВРП Львівської області, майже в 4 рази перевищує ВРП Закарпатської області та в численну кількість разів ВРП Чернівецької області. В прикордонних областях Угорщини ВРП варіюється від 3,4 до 6,3 млрд. євро, що значно перевищує обсяг ВРП сусідньої Закарпатської області. Відчутна різниця в рівнях життя на прикордонних територіях зумовлює не тільки міграційні процеси, а й активний розвиток прикордонної тор-

гівлі між сусідніми областями. На приклад, поряд з офіційною торгівлею між країнами існує і неофіційна, так звана «човникова торгівля», яка в більшості випадків існує як імпорт європейських товарів.

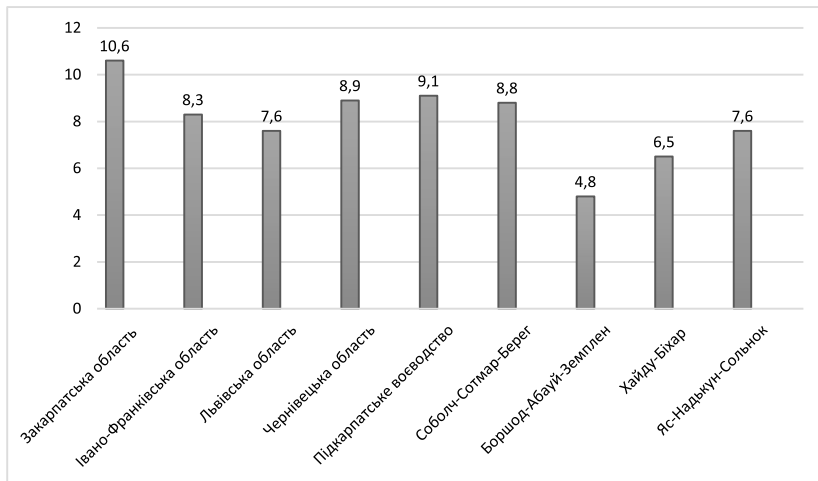

Рис. 2 Рівень безробіття в Карпатському Євросереґіоні, % 2020
Джерело: [3]

Лідером за рівнем безробіття в Карпатському Євросереґіоні є Закарпатська область та Підкарпатське воєводство. У порівнянні з іншими областями України Закарпаття відзначається нестабільним ринком праці, дисбалансом між попитом та пропозицією робочої сили та її кваліфікаційними критеріями. Рівень безробіття в Закарпатській області є на 1,5 % вищим ніж в загальному по країні, та найвищим порівняно з усіма прикордонними областями [5]. Рівень безробіття в Підкарпатському воєводстві значно перевищує загальний середній рівень безробіття в Польщі (на 5,9 %) та є одним із найвищих в Карпатському Євросереґіоні [4].

Міграційні процеси в Карпатському Єврорегіоні виходять далеко за межі прикордонних областей, які не відзначаються високими темпами розвитку економіки, а є в більшій мірі осередками інших видів зовнішньоекономічної діяльності. Беручи загальну ситуацію в країнах, області яких входять до Карпатського Єврорегіону, то бачимо, що найкраща ситуація на ринку праці простежується в Польщі та Угорщині. До того ж, цікавим є той факт, що через пандемію COVID-19 рівень безробіття зростав майже в усіх країнах, окрім Польщі, де навпаки простежується позитивна динаміка, а рівень безробіття навіть знизився на 0,1% і становив в 2020 році 3,2%. За даними численних досліджень та статистичних даних Польща – лідер серед країн-реципієнтів робочої сили з України, адже за даними Головного статистичного управління Польщі станом на кінець 2018 року в Польщі перебувало 1,3 млн. українців, а МЗС Польщі наголошує на цифрі 2 млн. українців, які працюють в країні на постійній чи тимчасовій основі [4].

За даними НБУ в 2020 році Польща стала лідером серед країн, з яких надходили грошові перекази мігрантів – 3,61 млрд доларів США було надіслано в Україну, що склали 25,7% від всіх надходжень [6].

Отже, населення української частини Карпатського Єврорегіону (особливо населення українського прикордоння, мешканці сільських та гірських територій) в матеріальному сенсі залежить від сезонної роботи Європі, а заробітчани повертаючись в Україну інвестують у споживчі ринки, нерухомість, господарство, рідше у бізнес-проекти, що сприяє створенню локальних осередків економічної активності. Карпатський Єврорегіон є важливим транскордонним регіоном, де відбувається активізація економічних зв'язків між країнами-членами асоціації, формування міграційних процесів та всіх супутніх видів економічної активності.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Регіональна статистика 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.06.2021).
2. Provisional estimates of gross domestic product in regional breakdown in 2019. Statistics Poland. URL: <https://stat.gov.pl/en/topics/national-accounts/regional-accounts/provisional-estimates-of-gross-domestic-product-in-regional-breakdown-in-2019,3,3.html> (дата звернення: 26.06.2021).
3. Gross domestic product (GDP) by county and region [at purchasers'prices, million HUF]. Hungarian Central Statistic Office. URL: https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/en/gdp0077.html (дата звернення: 26.06.2021)..
4. Оцінка розвитку українсько-польських економічних відносин у сучасному політичному контексті. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3334:ukrainsko-polski-vidnosuni&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 26.06.2021).
5. Рівень безробіття в Україні. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (дата звернення: 27.06.2021).
6. Грошові перекази в Україну URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/2021/> (дата звернення: 27.06.2021).

УДК 339.923 (477):061.1

Шинкар В.А.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Рошко С.М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПЕРІОД

Анотація. *У XXI ст. у світі відбуваються швидкі, глобальні трансформації у сфері економіки, політики, охорони навколишнього середовища. У статті проаналізовані базові напрями реформування української економіки. Звернена увага на функціональний зв'язок українських проблем з світовими. Розглянуті інституційні і соціальні проблеми розвитку української економіки у довготривалому періоді. Всі ці завдання потрібно вирішувати в умовах поглиблення світової фінансово-економічної кризи та запобігання коронавірусній хворобі COVID-19.*

Ключові слова: *трансформаційний період, економічні реформи, інтеграція, ліберальна ідеологія, кредитні ресурси, інвестиційний клімат.*

Аналіз реформ в українському суспільстві у довгостроковому періоді передбачає дослідження широкого спектру подій і фактів, які визначають тренд розвитку країни.

Не варто забувати історії. У країнах Заходу соціальні інституції формувалися поступово. Історія ж багатьох країн – колишніх колоній – складалась по-іншому. Завдання, що їх на Заході розв'язували століттями, потрібно було реалізувати за десять-двадцять років і за значно складніших умов.

Зрозуміло, що успішні моделі проведення економічних реформ у Китаї, Південній Кореї, Сінгапурі не можна повною мірою розглядати як приклад для реформування українського суспільства. Україна – європейська держава з історично сформованими традиціями. Тому для нас найбільше підходить досвід проведення соціально-економічних реформ провідних країн Заходу.

В економічній науці існують рекомендації авторитетних шкіл економічної теорії (монетаризм, економіка пропозиції, раціональних очікувань тощо), які виступають за ліберальні методи управління економікою. Прихильники лібералізму критикують методи прямого безпосереднього регулювання з боку держави і пропонують скоротити бюрократичний управлінський апарат, позбавитись від малоефективних державних витрат (наприклад, субсидій промисловим підприємствам, витрати на розвиток інфраструктури), заморозити неефективні соціальні програми тощо. Нобелівський лауреат Пол Кругман в інтерв'ю газеті «Дзеркало тижня», зокрема, зазначив: «МВФ традиційно наполягає на ощадливості. Вони завжди хочуть, щоб країна пройшла через труднощі економії та обмежень, аби зробити висновки на майбутнє. Це справедлива політика і вони мають рацію... В Україні, наприклад, досі, попри всі затягування пасків, величезна армія держслужбовців. Навіть не уявляю, навіщо вам їх стільки потрібно. І при цьому у вас вкрай низька продуктивність праці» [1]. Сьогодні українські реформи ще не відповідають вищенаведеним рекомендаціям. Структурні зміни в нашій економіці проводяться повільно і не комплексно.

Реформування української економіки у найближчі роки передбачає вирішення двох важливих проблем: 1) здешев-

лення кредитних ресурсів для бізнесу; 2) покращення інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств. Тренд на зниження ціни кредитних ресурсів може бути здійснений тільки в умовах зниження інфляційного тиску на економіку, що вдалося реалізувати в 2019 році. Вирішальний вплив на стрімке сповільнення інфляції мало зміцнення курсу гривні завдяки профіциту іноземної валюти на ринку. Однак, у 2020 році по відомим причинам інфляційні ризики зросли і, як наслідок, проблеми зі зниженням відсоткових ставок по кредитах можуть бути не реалізовані.

Для реформування української економіки необхідні прямі іноземні інвестиції. В Україні розроблена Урядова програма для великих інвесторів «Інвестиційна няня», яка передбачає звільнення від сплати податку на прибуток протягом п'яти років тих, хто братиме участь у приватизації об'єктів вартістю понад 10 млн. дол. США. Зроблено інші позитивні кроки у напрямі покращення інвестиційного клімату: реформування митної служби, демонополізація Укрспирту, проведення земельної реформи, збереження незалежності НБУ, впровадження кредитів для мікробізнесу тощо. Опитування, проведене на початку 2020 року, до пандемії і кризових явищ, свідчить, що 88% американських компаній, які вже працюють в Україні, відзначають зростання своїх доходів, 65% готові продовжувати інвестувати [2].

На проблему інвестування в Україні впливає структура її економіки. Українські пропозиції для інвесторів досить обмежені. У нашому експорті найбільшу частку становлять метали та зерно, тобто природні ресурси. І тому актуальним для інвесторів є питання: «Куди вкладати кошти?». Формула, що дешева робоча сила приваблює інвестиції, вже не працює повною мірою. У сучасному світі ручна праця вже не є таким важливим елементом виробництва, тобто вона не є гарантією того, що цей фактор буде для інвесторів вирішальним. Тому Україні потрібно змінювати структуру виробництва, збіль-

шуючи частку підприємств із високою доданою вартістю. Позитивним прикладом може слугувати розвиток ІТ-сфери в Україні. За даними компанії N-iX «Ukraine: The Country That Codes» у 2015 році кількість ІТ-фахівців в Україні становила 91 тис. осіб., прибуток від їх діяльності 2,7 млрд. дол. США. Тепер у цій сфері працює приблизно 200 тис. спеціалістів, а їх дохід від наданих послуг становить 5 млрд. дол. США. Сьогодні в Україні понад 40 тис. вакансій для висококваліфікованих ІТ-спеціалістів. Щороку в нашій країні випускається приблизно 17 тис. айтішників, але цього недостатньо для ринку. Тому Кабмін встановив на 2020 рік квоту 5 тис. для іноземних фахівців ІТ і створює сприятливі умови для їхнього працевлаштування [3].

У своєму аналізі ми звернули увагу тільки на деякі базові перетворення в Україні, які наближають його до стандартів західного суспільства. Однак існують багато економіко-правових, соціально-інституційних факторів, які необхідно реалізувати для створення у нашій державі «цивілізованого суспільства».

Список використаних джерел:

1. Самаєва Ю. Нобелівський лауреат Пол Кругман: Треба говорити про визначальну роль держави у подоланні кризи, про необхідність втручання у ринкові механізми та ручного керування. *Дзеркало тижня*. 2017. №35. С.1, 6.
2. Відділ новин. Інвестори готові працювати на Україну. *Урядовий кур'єр*. 2020. №30. С.2.
3. Олійник С. Щедра пропозиція для іноземних ІТ-фахівців. *Експрес*. 2020. №11. С.14.

УДК 334.7221

Шоля Р.І.

*здобувач кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

ЦЕНТРИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЇХ РОЛЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. *Автором викладено один із напрямків удосконалення інституційного забезпечення активізації розвитку підприємництва в Україні.*

Ключові слова: *активізація підприємництва, інституційне забезпечення, модель «потрійної спіралі», підтримка підприємництва, центри активізації підприємництва.*

Для реформування підприємницької сфери у нинішніх умовах розвитку національної та світової економіки часто потрібні нові рішення та нові підходи. У контексті сучасного розвитку економіки держави, її регіональної складової, відомою є практика застосування моделі «потрійної спіралі», яка включає академічне середовище, бізнес та державний апарат [1]. Університети перетворюються на «хаби» для розвитку технологій і постачають їх для бізнесу. Держава захищає інтереси бізнесу на локальному та міжнародному рівнях, а бізнес вносить інноваційну складову в рішення, які приймає держава. Створюються державні організації, які за сприяння уряду країни допомагають підприємствам вийти на глобальні ринки та масштабувати там свою присутність [2]. Нині постає необхідність розширювати функції такої моделі співпраці та диверсифікувати їх відповідно до потреб ринку. Такий підхід вважаємо доцільним застосувати у процесі удосконалення

механізму активізації розвитку підприємництва в Україні, але варто відзначити, що модель «потрійної спіралі» в сучасних умовах повинна остаточно трансформуватися у модель чотирьох чи п'яти учасників, де взаємодія вказаних інституцій доповнюється громадянським суспільством і засобами масової інформації та організаціями, що займаються екологічним розвитком та збереженням зовнішнього середовища. Тому в Україні, вважаємо, варто орієнтуватися на розширений варіант цієї моделі та більшою мірою імплементувати її у практику підприємницьких відносин.

Розвитку господарювання сприяють інституції підтримки підприємництва, які вже тривалий час функціонують в Україні з визначеними відповідними цілями та завданнями, але переважно їх робота націлена на започаткування власної справи та створення відповідних умов для її діяльності. У той час в Україні склалася гостра потреба у створенні інституцій активізації підприємництва, які б доповнювали мережу вже існуючих. З цією метою варто створити Центри активізації підприємництва (ЦАПи).

Серед основних функцій таких Центрив варто розглядати такі:

- створення середовища взаємодії суб'єктів активізації підприємницької діяльності та забезпечення доступу суб'єктів господарювання до послуг з активізації підприємницької діяльності;
- забезпечення консультаційної допомоги (у тому числі онлайн) для різних категорій підприємців;
- інформування про державні, регіональні та місцеві програми розвитку підприємництва;
- формування та оновлення бази даних про поточні потреби національного та регіональних ринків, які можуть бути задоволені суб'єктами підприємницької діяльності;
- стимулювання спільної участі представників бізнесу, влади, наукових установ у розробці необхідних кроків для

активізації підприємницької діяльності в регіонах та державі у цілому;

- пошук та роз'яснення можливостей протидії викликам сучасності;

- централізоване інформування суб'єктів господарювання про умови започаткування, ведення підприємництва відповідно до виду економічної діяльності, в якому планує чи вже працює підприємець.

До основних завдань діяльності ЦАПів слід віднести:

- сприяння розвитку та активізації жіночого підприємництва, допомога жінкам у започаткуванні власної справи, подоланні труднощів стартапу та ведення підприємницької діяльності;

- сприяння розвитку та активізації креативного підприємництва, підтримка застосування творчого потенціалу у сфері підприємництва;

- розробка стимулів для активізації залучення молоді до підприємницької діяльності;

- сприяння залученню окремих категорій, у тому числі внутрішньо переміщених осіб та ветеранів АТО до підприємницької діяльності;

- сприяння підприємцям у використанні менторської допомоги;

- проведення семінарів, тренінгів, круглих столів для обміну думками між підприємцями, органами влади, науковими установами щодо необхідних кроків удосконалення умов ведення підприємницької діяльності, у тому числі нормативно-правового забезпечення;

- сприяння організації роботи підприємств у онлайн та офлайн режимах.

У перспективі ЦАПи повинні допомогти підприємствам працювати у сучасних мінливих економічних умовах.

Список використаних джерел:

1. Дідик А. М. Інноваційні важелі забезпечення полівекторного розвитку підприємств: досвід економічно розвинених країн [Електронний ресурс] / А. М. Дідик // БізнесІнформ. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsiyi-vazheli-zabezpechennya-polivektornogo-rozvitku-pidpriemstv-dosvid-ekonomichno-rozvinutih-krayin/viewer>. (дата звернення: 13.06.2021).
2. Гоч А. Потрійна співпраця: підприємницька екосистема Швеції [Електронний ресурс] / А. Гоч // Open: Інтелект-проект Києво-Могилянської бізнес-школи. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://open.kmbs.ua/sweden-ecosystem/>. (дата звернення: 13.06.2021).

Розділ 2.

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

УДК 330.35:27.75

Бокоч В.М.

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародної політики
Ужгородського національного університету*

РЕЛІГІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. *Розглядається місце та роль релігії і церкви у цивілізаційному виборі та європейській інтеграції України. Показуються основні напрями політики ЄС у релігійно-церковній сфері. Обґрунтовується необхідність впровадження європейських стандартів у законодавство України з релігійно-церковних питань та практику його застосування.*

Ключові слова: *цивілізаційний вибір, євроінтеграція, релігія, церква, релігійні організації.*

Після здобуття Україною незалежності перед нею стало питання розбудови держави та визначення стратегії розвитку на майбутнє. Тривале перебування територій України у зоні впливу європейської (євроатлантичної) та євра-

зійської (російсько-православної) цивілізації стало однією із причин формування відмінностей у поглядах їх населення на цивілізаційний розвиток. Поступове усвідомлення громадянами України того факту, що держави Європи порівняно з Росією знаходяться на вищому щаблі соціально-економічного і духовно-культурного розвитку, призвело до визрівання і утвердження в українському суспільстві ідеї європейської інтеграції.

Руху України в європейському напрямку активно сприяють церкви та релігійні організації різних конфесій. Чималий внесок у вибір та реалізацію європейського цивілізаційного курсу зробили Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій, окремі релігійні спільноти, їхні лідери.

Визнаючи значну роль релігії та церкви у розвитку європейської цивілізації, а також необхідність забезпечення свободи совісті і віросповідання як одного із основоположних прав людини, структури ЄС постійно виявляють інтерес до релігійно-церковних проблем. У полі зору європейського співтовариства знаходяться питання розбудови партнерських відносин між церквою і державою, розвитку міжконфесійних взаємин, утвердження релігійного плюралізму, дотримання принципу рівності релігій, створення усім релігійним організаціям однакових умов для їхнього функціонування, забезпечення рівного доступу до засобів масової інформації, культових споруд, які становлять історичну та культурну цінність, заохочення церковних діячів до суспільного діалогу. Для утвердження релігійної свободи найбільш прийнятною формою державного управління є демократія.

Основоположними принципами міжконфесійних відносин ПАРЄ вважає терпимість та толерантність, засобами формування яких є цілеспрямована освітня, наукова, просвітницька та інформаційна діяльність.

Євросоюз виходить з того, що релігія, існуючи впродовж століть у європейських країнах, стала одним із визначальних

чинників їх цивілізаційного поступу. В контексті міжкультурного діалогу актуалізуються питання щодо багатства та різноманітності європейської культури, а також внеску конкретних націй і релігій у її розвиток.

Домагаючись впровадження стандартів у релігійно-церковній сфері, структури об'єднаної Європи при цьому не ставлять за мету досягнення повної уніфікації правової системи, якою регулюються релігійно-церковні питання у державах-членах ЄС. Такий підхід є цілком прийнятним для України, оскільки відкриває перед нею шлях до вступу в ЄС без докорінного перегляду політико-правових засад державної релігійної політики, яка дає можливість релігійним організаціям зберігати їхню інституційну самостійність та самобутність.

ПАРЕ постійно висловлювала стурбованість поширенням та зростанням активності у Європі та світі сект, нових релігій та езотеричних груп і пропонувала вжиття щодо них превентивних заходів. Україні не вдалося виробити спеціальних запобіжних механізмів щодо поширення та діяльності нових релігійних течій. Неодноразові законодавчі ініціативи, пропозиції експертів та науковців щодо обмеження впливу тоталітарних сект на людей, особливо на дітей, не були реалізованими.

Зважаючи на те, що чимало країн постсоціалістичної Європи в період панування тоталітарних режимів зазнали експропріації церковної власності, у документах Європарламенту постійно порушувалися питання її реституції. Європейська спільнота домагається повернення націоналізованого церковного майна колишнім власникам для його використовуватися за первісним призначенням або справедливої компенсації із заборонаю приватизації культових будівель і майна.

Незважаючи на те, що українською владою чимало зроблено для повернення у власність чи надання у безоплатне користування релігійним організаціям культових будівель і

майна, значною частиною церковної власності ще й досі володіє держава. У зв'язку з цим моніторингова комісія ПАРЄ при вступі України до Ради Європи, окрім пропозицій щодо вдосконалення законодавства України про релігію і церкву та державної релігійної політики, вказувала також на необхідність врегулювання питання реституції церковної власності на законодавчому рівні.

Чинні закони України про релігію та церкву в цілому містять чимало принципів, положень і норм, які відтворюють зміст міжнародних та європейських правових актів. Однак, реалізуючи європейський цивілізаційний вибір, Україна має постійно вдосконалювати вітчизняне релігійне законодавство та практику його застосування шляхом приведення їх у повну відповідність до стандартів, вироблених європейською спільнотою у цій сфері.

УДК 330.341:37.014

Гаращук О.В.

*доктор економічних наук, професор,
начальник відділу комунікацій та міжнародного співробітництва
Державної служби якості освіти України*

Куценко В.І.

*доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
природно-техногенної та екологічної безпеки
ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого
розвитку Національної академії наук України»*

АНДРАГОГІКА В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ – ВАЖЛИВОГО ЧИННИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. *Розглядається питання забезпечення соціальної безпеки країни як проблема розвитку людського капіталу країни, що здійснюється на основі підвищення якості освіти у контексті завдань освіти дорослих та відповідної галузі педагогічної науки – андрагогіки.*

Ключові слова: *соціальна безпека, освіта, педагогічна наука, соціальний розвиток.*

У забезпеченні соціальної безпеки, що нині є важливою вимогою щодо організації життєдіяльності суспільства, серед багатьох чинників особливо велика роль відводиться людському капіталу, тобто накопиченому в особи запасу навичок, знань, здібностей, які доцільно ефективно використо-

увати в тій чи іншій сферах соціального відтворення. Основу людського капіталу складають знання, що виступають головним чинником інноваційного соціального й економічного розвитку, а також джерелом багатства країни. Сьогодні від працездатної економічно активної людини вимагається володіння знаннями, які передбачають реалізацію здібностей та вмінь розробляти і застосовувати сучасні інноваційні технології. Тому, успішне використання знань сприяє перш за все зростанню ефективності виробництва, продуктивності праці, що слугує сталому розвитку країни, а отже, зміцненню в ній соціальної безпеки.

Формування та реалізація нової, відповідної вимогам сьогодення, парадигми соціальної безпеки потребує професіоналів, які володіють новітніми технологіями та програмними продуктами. Проте наразі, як свідчить практика, до професійної підготовки кадрів ще недостатньо залучаються найбільш підготовлені фахівці здатні до проведення майстер-класів, а також читання лекцій, проведення семінарських занять, підготовки та безпосередньої участі в науково-практичних конференціях, керівництві практикою студентів на виробництві тощо [1, с. 60-72]. Зазначене зумовлює необхідність підвищення якості підготовки кадрів, у тому числі, за рахунок формування освітніх кластерів, що, у свою чергу, потребує: використання перш за все практичних знань, умінь і навиків у процесі соціального розвитку; коректування практичного досвіду, який може перешкоджати застосуванню наявних у людини знань; а також широке застосування у практичній діяльності новітніх технологій тощо.

Наразі, як свідчить практика, використання освітніх кластерів у підготовці кадрів дозволяє не лише підвищувати якість підготовки випускників навчальних закладів, але й освітніх послуг в цілому. У цьому контексті особливо важлива роль відводиться андрагогіці – галузі педагогічної науки, що розкриває теоретичні й практичні проблеми навчання,

виховання та освіти дорослої людини протягом усього життя. Успішне використання андрагогіки у забезпеченні якості освіти та соціальної безпеки дозволяє здійснювати підготовку фахівців, здатних самостійно й творчо вирішувати складні теоретичні й практичні завдання. Такий фахівець має усвідомлювати особистісну і громадську значимість своєї професійної діяльності та відповідальність за її результати. Це, на наш погляд, потребує дотримання в освітній діяльності наступних принципів: індивідуального підходу до навчання на основі особистісних потреб з урахуванням соціально-психологічних характеристик конкретної людини; надання свободи вибору цілей, змісту, форм і методів навчання джерел і засобів освітньої діяльності; рефлексивності навчання того, хто навчається; затребуваності результатів навчання; системності навчання, що полягає у адекватності оцінки результатів відповідної діяльності; актуалізації результатів навчання, що забезпечується успішним використанням принципів системності та практичної затребуваності [2].

Практика зарубіжних країн свідчить, що підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних своєю діяльністю сприяти забезпеченню соціальної безпеки, потребує виявлення суспільних ресурсів на формування людського капіталу, на розвиток андрагогіки, на успішне вирішення проблем навчання та виховання, на освітню діяльність у цілому.

Якість підготовки фахівця, успішна діяльність якого сприяла б забезпеченню соціальної безпеки, потребує також поєднання в уособленому ним людському капіталі теоретичних знань і практичних навиків. Саме за таких умов, як свідчить досвід, досягається успішне вирішення наступних суспільно значимих завдань як: задоволення потреб особистості в самовдосконаленні; адаптації особистості до постійно змінюваних умов життя; забезпечення підготовки компетентних працівників; формування соціально активних й адаптованих до реального життя громадян, здатних орієнтуватись

на загальнолюдські цінності; досягнення соціально-економічного і культурного сталого розвитку країни тощо. Таким чином, успішне вирішення зазначених завдань дозволить сформувати в країні соціально-безпечне середовище.

Список використаних джерел:

1. Гаращук О.В., Куценко В.І. Якісна освіта – інструментарій сталого розвитку (питання теорії та практики) / Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної Академії наук України». К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2019. 144 с.
2. Харченко Н. Людський капітал: домінанти прогресу у XXI столітті // Людський капітал в умовах трансформації українського суспільства. Збірник тез міжнародної наукової конференції викладачів, аспірантів, студентів. 26-27 березня 2014 р., м. Київ / Академія праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. К.: АПСВ ФПУ, 2014. С. 107-108.

УДК 330.35

Кальницька М.А.

*доктор економічних наук,
доцент кафедри міжнародної політики
Ужгородського національного університету*

СИСТЕМНІ ВАДИ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Анотація. *Глобалізація здійснює великий вплив на міграційні процеси, адже створює умови для вільного переміщення між країнами. Представлена стаття відображає проблеми, які є ключовими для вдалого розвитку соціальної політики та стабільного функціонування соціально-економічної системи держави в умовах глобалізації. В статті окреслено проблеми, які мають негативний вплив на соціальну систему України спричиняючи демографічну кризу в країні. Визначено системні вади соціальної сфери України та наведено головні причини цих недоліків. Проаналізовано вплив пандемії коронавірусу COVID-19 на міграційні процеси. Наведено цільові пріоритети для подолання вад соціальної сфери держави.*

Ключові слова: *соціальна політика, системні вади соціальної сфери, демографічна криза, трудова міграція, соціальна інфраструктура економіки України, соціальна безпека.*

Передумовою стабільного розвитку держави як соціально-економічної системи є ефективність її соціальної політики, яка сприяє нагромадженню та реалізації інтелектуально-кадрового потенціалу, зростанню продуктивності праці та забезпечення стабільності національної економіки.

Відсутність інституційних гарантій для працюючих громадян щодо забезпечення їх основних соціальних потреб є

однією з причин трудової міграції українців, а відтак і прояву демографічної кризи в країні.

В Україні посилюються проблеми відтворення ринку праці [7], зростає диспропорція між попитом та пропозицією на робочу силу за професіями, збільшується кількість тіньового та неформально зайнятого населення, має місце поширення джерел неформальних доходів, як власний незареєстрований бізнес (21,1%) та необлікована заробітна плата (28,9%) [1]. Офіційні дані щодо тіньової економіки свідчать, що це 30-40%. Насправді цей показник близький до 50%. Будь-які катаклізми і кризи в нашій країні призводять лише до зростання тіньового сегменту. Тому зрозуміло, що тінь велика. Найбільший відсоток тіньових доходів саме у найзаможніших людей. А в період кризових явищ найбільший удар на себе приймають бідні та середні прошарки населення, в яких відсоток тіньових доходів менший.[5] Головною причиною цієї системної вади соціальної сфери України виступають інфляційні процеси.

Наступною системною вадою функціонування соціальної сфери України є складна демографічна ситуація пов'язана зі спадом народжуваності, що може призвести до ситуації на рівні 2000-х років [3]. Основними чинниками демографічної кризи є перевищення смертності над народжуваністю. Протягом останніх років деякі регіони наблизилися до демографічної кризи, найбільших втрат зазнають сільські території, оскільки нагальною є проблема обезлюднення таких територій. Загальні коефіцієнти смертності мають Чернігівська (19,1) та Полтавська (16,8) області; найнижчі - м. Київ (11), Закарпатська (12,2) та Чернівецька (12,4) області. Висока смертність в регіонах (насамперед на сільських територіях) часто визначається важкодоступністю та низькою якістю послуг у сфері охорони здоров'я, недостатністю профілактичних заходів із запобігання смертності, погіршенням екологічної ситуації. У 2018 році найнижчі загальні коефіцієнти

народжуваності мають Сумська (6,5) та Чернігівська (6,8) області; найвищі - м. Київ (11,8), Рівненська (11,5) та Закарпатська (11) області. Тенденції старіння населення найбільш характерні для Луганської, Донецької, Чернігівської, Черкаської, Сумської, Запорізької, Кіровоградської областей. Відповідно в зазначених регіонах низькою є частка дітей до 17 років у структурі населення. Рівень зайнятості жінок працездатного віку нижчий порівняно з рівнем зайнятості чоловіків такого віку. Жінки становлять більшість населення з низьким доходом, яке звертається за державною соціальною допомогою, що підвищує вразливість жінок до бідності. Ризики бідності зростають серед жінок, які живуть у малих містах та на сільських територіях. Щільність населення України також знижується. За період 2010-2018 років найбільшими темпами зменшувалася щільність населення в Чернігівській (- 8,3 відсотка), Сумській (- 6,8 відсотка), Кіровоградській (- 6,2 відсотка) та Черкаській (- 6 відсотків) областях. Збільшення щільності населення відбулося лише в Рівненській, Закарпатській, Київській областях та м. Києві.

Загалом, станом на сьогодні, Інститут демографії та соціальних досліджень прогнозує скорочення чисельності населення України на 6,8 відсотка до 2031 року. Демографічна криза в перспективі матиме негативний вплив на економічну сферу через зменшення обсягу внутрішнього ринку та чисельності робочої сили. Несприятливі демографічні зміни призводять до трансформацій на ринку праці, змін у структурі економіки. Старіння населення призводить до збільшення частки витрат у галузі охорони здоров'я та соціального обслуговування. [6]

Збільшуються також і обсяги зовнішньої трудової міграції населення України, зокрема кваліфікованих фахівців і молоді та посилення тенденції переходу тимчасової трудової чи навчальної міграції у постійну форму. Наслідком цього можуть стати зменшення чисельності працездатного населення

та погіршення інтелектуально-кадрового потенціалу країни, втрата кваліфікованих професійних кадрів [8]. Цю проблему можна вважати ще однією системною вадою функціонування соціальної сфери України. Глобалізація створила умови для вільного переміщення робочої сили між країнами та континентами. Одним із головних каналів глобалізації є трудова міграція. Вона забезпечує можливості більш розвинених країн заощаджувати на вартості робочої сили.

Не дивлячись на те, що пандемія COVID-19 вплинула практично на всі сфери суспільного життя і спричинила найсильнішу рецесію з часів Другої світової війни, вона також позначилась на міграційних процесах, але карантин не ліквідував міграційні потоки, а тільки призупинив їх. На карантині до України повернулися, за оцінками, які зробила Асоціація емігрантів, до 500 тисяч українців. Повернулися переважно ті, хто був поблизу України, це Польща, Чехія, Словаччина. Повернулися ті, хто мав напівлегальний статус, або взагалі нелегальний. А ті, хто мав серйозні підстави – залишилися за кордоном. [2] Закриття кордонів тимчасове, їхнього відкриття потребуватиме економіка, і цього ж вимагатиме суспільство.

Те, що чисельність населення країни буде скорочуватись, демографи зрозуміли доволі давно. Єдине, на що ми можемо сподіватись – це на міграцію в нашу країну. Є доволі багато країн (значно бідніших від України, чиє населення зростає високими темпами), які вважають масовий виїзд своїх громадян позитивним чинником розвитку, а є такі, котрі першочерговим завданням вважають повернення мігрантів. Кількість населення в багатьох країнах збільшується коштом африканських і азійських емігрантів. [2] Україну також це може не оминати. Але наше суспільство має бути готовим до цього, оскільки ми ще ніколи не жили в поліетнічному середовищі.

Суспільство - і влада - мають визначити міграційні пріоритети. Розуміння механізмів протидії негативному впливу соціально-економічних ризиків є необхідним для прийняття

обґрунтованих стратегічних рішень у процесах конвергенції соціальної системи України в умовах євроінтеграції [4].

Цільовим пріоритетом для подолання багатьох вад може стати усунення дисбалансів та диспропорцій функціонування та розвитку ринку праці та зайнятості населення. Особливу увагу треба звернути на ринок праці на регіональному та місцевому рівні, оскільки відсутня достатня кількість пропозицій.

Наступним цільовим пріоритетом є урегулювання умов та контроль міграційних, передусім трудових процесів. Через зовнішню трудову міграцію наша держава втрачає висококваліфіковані кадри, створюються ризики адекватного функціонування інституту сім'ї. Отже, слід створювати системи стимулів для того, щоб в Україні залишався кадровий потенціал та впроваджувати моніторинг даних процесів.

У підсумку, хочеться зазначити, що саме має стати пріоритетними напрямами трансформації соціальної інфраструктури економіки України:

1. Демографія – вдосконалення профілактичних заходів і лікувально-діагностичної допомоги; забезпечення молодих сімей достойними житловими умовами за рахунок надання їм безоплатних субсидій і зниження кредитної ставки залежно від кількості дітей в сім'ї; підвищення безпеки дорожнього руху; пропаганда сімейних цінностей та сімейних форм виховання.

2. Охорона здоров'я – підвищення ефективності профілактики, діагностики та лікування соціально значущих захворювань, таких як діабет, туберкульоз та інші; вдосконалення медичної допомоги населенню, яке проживає в регіонах; оснащення лікувальних закладів сучасним медичним обладнанням; створення спеціалізованих високотехнологічних медичних центрів на основі приватно-державного партнерства; створення ефективного механізму державного регулювання системи забезпечення медикаментами; вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації медичних кадрів; розвиток фізичної культури, спорту тощо.

3. Зайнятість населення – здійснення щорічного моніторингу стану ринку праці; розробка регіонального замовлення на підготовку кадрів на середньострокову та довгострокову перспективу; розширення цільової контрактної підготовки та перепідготовки спеціалістів за партнерськими договорами з роботодавцями; проведення регулярного моніторингу становища на ринку праці випускників середніх, спеціальних і вищих навчальних закладів; розвиток малого підприємництва та стимулювання населення на розвиток власної справи шляхом надання пільгових кредитів; надання державою безкоштовних консультативних послуг та часткового виділення коштів чи премій щодо запровадження стартапів, а також розробки та реалізації бізнес-планів.

4. Трудова міграція. Чи зміниться масове прагнення українців виїжджати на заробітки, і чи може українська влада якось вплинути на цей процес? Якщо в Україні не з'являться численні вакансії із зарплатою на рівні 70% тієї, яку можуть отримувати наші працівники за кордоном, масштаби виїзду не лише не зменшуватимуться, а навіть зростатимуть. Багато активних, конкурентоспроможних українців визначають свої перспективи виїзду не так станом особистого життя, як загальною низькою оцінкою ситуації в країні.

Соціальна безпека людини – це досягнення такого стану в державі й суспільстві, який дозволяє людині відчувати себе соціально захищеною, благополучною, здоровою, впевненою у собі, своєму майбутньому, а також мати надійні гарантії та перспективи для життя, життєзабезпечення, відтворення та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Соціальні аспекти економічної безпеки держави. Економічні горизонти. 2018. Т. 2. С. 76-86.

2. Елла Лібанова. Для збільшення чисельності населення ми можемо сподіватись лише на міграцію в Україну. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України. 28.01.2021 <https://idss.org.ua/index>. (дата звернення: 24.06.2021).
3. Заблодська І.В., Носкова А.С., Татарченко О.М., Завойських Ю.А. Агрегований план соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади: практичний аспект. Економіка та право. 2019. Вип. 53. С. 103-114.
4. Ляш О.І., Васильцев Т.Г. Стратегія та засоби конвергенції системи соціальної безперспективної України та ЄС у процесі європейської інтеграції. Аналітична записка. URL: http://lv.niss.gov.ua/content/статті/файли/AZ_Social_2018-1362c.pdf
5. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. Птухи НАН України. Людмила Черенько. Виступ від 11.01.2021 р. <http://www.ngsu.gov.ua/news.html?newsID=94913>
6. Кабінет Міністрів України. Постанова від 5 ерпн 2020р. №695 Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
7. Мокій А.І., Дацько О.І. Механізми посилення економічної безпеки громадян України в умовах соціально-політичної кризи та зовнішніх викликів. Аналітична записка. 2018. URL: [http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/AZ_Mokiy_Datsko_2018\(1\).pdf](http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/AZ_Mokiy_Datsko_2018(1).pdf).
8. Рижих В., Морозова Н. Особливості структури зайнятості та проблеми якості трудового потенціалу на вітчизняному ринку праці: аспекти державного регулювання. Державне управління. 2018. Т. 3. С. 38-39.

УДК 342.22+342.5:32.011

Казакова Л.О.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародної політики
Ужгородського національного університету*

КОНСТИТУЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Анотація. *В складних умовах розбудови української державності на передній план виходять такі запобіжники негативного на неї впливу як сформована система забезпечення безпеки держави на всіх рівнях. Сьогодні все більшого значення набуває необхідність структуризації вже існуючого значного доробку вітчизняних науковців, присвяченого детальному вивченню поняття «безпека держави» та створення нових концепцій (зокрема, виокремлення форм та видів безпеки держави, враховуючи загрози, з якими Україна зустрічається у своїй зовнішній політиці) для розробок та реалізації в рамках державних стратегій найбільш дієвих механізмів задля повного її забезпечення. В запропонованій доктрині парадигми безпеки держави відмічається виокремлення конституційної безпеки серед інших видів безпеки держави, що зумовлює приділенню більшої уваги деталізованому розгляду даної категорії як конституційного інституту.*

Ключові слова: *конституційна безпека, держава, конституційні права, державний режим, стратегія національної безпеки, конституційні гарантії забезпечення безпеки держави.*

Як зазначає науковець О. Береза, безпека Європейського континенту знову порушена через події навколо України,

оскільки українській державі заподіяно шкоди ворожими силами ззовні. Суттєві територіальні втрати (Автономна Республіка Крим, значна частина Донецької та Луганської областей), бойові дії на сході України та загрози з невизнаної Придністровської Молдавської Республіки вимагають виняткових зусиль українського суспільства з усунення згубних причин цих подій та їх наслідків. Безперечно, безпека є визначальною функцією держави, отже, факти великих втрат в означеній галузі вказують на те, що ця функція є враженою, а українська держава й суспільство піддалися смертельній загрозі. Українське суспільство не отримало об'єктивної відповіді від влади стосовно коренів занапащеної безпеки держави та результатів аналізу реальних причин втрат у цій галузі [1, с. 162]. Не сталося цього й досі.

В умовах гібридної війни одним із головних завдань безпеки нашої держави має бути забезпечення внутрішньої безпеки, її державного управління від впливу організованої злочинності та інших внутрішніх загроз [2, с. 16]. Конституційна (внутрішня) безпека держави – система державних органів та інституцій, які мають і реалізують повноваження та засоби для захисту України та її населення від злочинної, корупційної, підривної діяльності кримінальних структур та осіб, небезпечних соціальних конфліктів, техногенних і природних катастроф, епідемій, інших загроз, що виникають усередині держави. Конституційна (внутрішня) безпека держави безумовно є об'єктом державної безпеки України [3, с. 344].

Проблема наукового дослідження забезпечення конституційної безпеки, перш за все, пов'язана з економічною та духовно-моральною кризою, яка охопила практично всі країни світу, а також зростанням внутрішніх і зовнішніх протиріч різного характеру, що змушує країни молодій демократії шукати більш ефективні інструменти захисту конституційного ладу та забезпечення національного суверенітету [4]. Для сучасної України забезпечення конституційної безпеки є най-

важливішою умовою подальшого затвердження його суверенітету, інтеграції в світовий простір і побудова полікратичної моделі правління, тобто такою, в якій діє поділ державної влади та існує місцеве самоврядування; у державно-правовому режимі домінують демократичні методи управління (діє виборче право, гарантуються права людини, існує політичний та ідеологічний плюралізм); державне управління є децентралізованим; може існувати при будь-яких формах територіального устрою: при федерації (Бельгія) або унітаризмі (Франція).

На сьогоднішній день немає також ж єдиного підходу до розгляду змістовної сторони категорії “безпека”. Так, сучасні підходи щодо визначення поняття “безпека”, на думку цілого ряду вчених, має більш широкий вимір, ніж у минулому, де воно обмежувалось виключно питаннями військової сили. Вітчизняні та зарубіжні науковці вважають, що сьогодні воно охоплює військові, економічні, технологічні, екологічні, соціальні та гуманітарні аспекти. До цієї сфери також входить питання збереження національної ідентичності та захист базових прав і свобод громадян [5, с. 8; 6 та ін.].

Автори різних визначень категорії “безпека” вказують саме на багатоаспектність розуміння цього поняття і найчастіше пов’язують його з реальною загрозою, або з відчуттям такої загрози. Так, зокрема, у Законі України “Про основи національної безпеки України” (втратив чинність на підставі Закону № 2469-VIII від 21.06.2018) загрози національній безпеці визначалися як наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України” [7]. Сьогодні в чинному Законі України «**Про національну безпеку України**» загрози національній безпеці України визначаються як явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України [8].

Конституція України виступає головним орієнтиром, праксиологічною базою реалізації державно-владних повноважень щодо забезпечення безпеки в державі та безпосередньо спрямована на розширення всіх можливих суперечностей в правотворчій і правозастосовчій діяльності. При цьому, класифікувати види безпеки можна відповідно до різних підходів. Виокремлюють, скажімо, такі види безпеки: економічна, екологічна, продовольча, технологічна, політична, ідеологічна, військова, геополітична, прикордонна, соціальна, демографічна, медико-біологічна, епідеміологічна, генетична, духовно-моральна, інформаційна і навіть захист людини від державного свавілля. Серед причин розбіжностей щодо класифікації видів безпеки є тісний взаємозв'язок різних об'єктів, а також загроза їх безпеці [9, с. 91-94].

На думку В. Шахова та В. Мадіссона, безпека – це органічне поєднання реалізації прагнення людини до існування в найбільш сприятливих для нормального життя та розвитку умовах і можливості забезпечення з боку державних або громадських організацій необхідного рівня захищеності людини від різного роду ризиків, небезпек, викликів і загроз [10, с. 51].

Цілком слушною є думка науковця Н. Бондаря, який зазначив, що конституційна безпека і є не що інше, як стан захищеності життєвих інтересів особи, суспільства і держави на основі послідовного забезпечення верховенства права, балансу конституційних цінностей. У зв'язку з цим в концентрованому вигляді розуміння юридичної освіти як конституційної цінності полягає в тому, що якість підготовки юридичних кадрів – це, в кінцевому рахунку, проблема конституційної безпеки; причому вона (безпека) в однаковій мірі стосується як суспільства і держави, так і кожної конкретної особи [11, с. 7]. При цьому, визначена Н. Бондарем проблема сучасної юридичної освіти, як загроза конституційної безпеки, підкреслює всеосяжний характер явища, оскільки Конституція тільки визначає основні права людини і громадянина в сфері освіти і

кореспондуючі обов'язки держави, не розкриваючи їх змісту і порядку реалізації, що становить предмет регулювання на законодавчому, підконституційному рівні [12, с. 121]. Так, в юридичній літературі [13] в якості серйозної загрози конституційної безпеки країни виділяють діяльність терористичних, екстремістських організацій та угруповань, що в даний час продовжують залишатися серйозним чинником дестабілізації соціально-політичної та економічної ситуації в державі.

Таким чином, як впливає з вищенаведеного, конституційна безпека держави має нерозривний взаємозв'язок з її національною безпекою, оскільки, за вірним твердженням Н. Пильгун та І. Капустяк, саме конституційна безпека є тією системою заходів, що вживаються державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними особами та громадянами з метою зміцнення та захисту конституційного ладу, розвитку демократії, а найголовніше, що і пов'язує конституційну безпеку з національною – це захист прав і свобод особи та громадянина, підтримання правопорядку у державі та запобігання міжнаціональним конфліктам [14]. При цьому, В. Мамонов звертає увагу на відмінність між національною та конституційною безпекою, яка, на його думку, полягає в тому, що якщо конституційна безпека забезпечує охорону юридичної конституції, то національна безпека – фактичної конституції країни [15, с. 11].

І. Гончаров під конституційною безпекою розуміє внутрішню безпеку держави, яка передбачає стан захищеності основ конституційного ладу країни від загроз, що мають переважно внутрішній характер, і при цьому забезпечує стабільний, розвиток особи, суспільства та держави [16, с. 14].

Тобто конституційна безпека характеризує саме внутрішньополітичну національну безпеку будь-якої держави, а національну безпеку слід розглядати як ширше поняття щодо безпеки конституційної [17, с. 12]. А тому, зміни, що відбуваються в одній спричиняють зміни в іншій [18].

Крім того, інші види безпеки можна розглянути у співвідношенні щодо конституційної безпеки. Так, наприклад, політична безпека полягає в захищеності основ конституційного ладу, діяльності системи державних органів, порядку державного управління від різних загроз і небезпек, при цьому в повній мірі забезпечується дотримання прав, свобод та інтересів громадян, соціальних груп, а також стабільність, цілісність і сприятливе положення держави на міжнародному рівні [19, с. 24]. Як видно, політична безпека спирається на право і здійснюється в його межах, а в її змісті немає нічого, що не можна було б включити до поняття конституційної безпеки. Також, зокрема, екологічна, економічна, прикордонна, громадська та інша безпека буде спрямована на забезпечення реалізації основ конституційного ладу та досягнення норм-принципів, встановлених в конституційних положеннях [20, с. 34].

Парадигма конституційної безпеки в умовах глобалізації – це сукупність ідеальних фрагментів конституційної дійсності (понять, цінностей, принципів, уявлень і практик), що поділяються суспільством на даному етапі розвитку держави та формують визначене бачення базових цінностей, що складають зміст конституційного ладу (об'єкт конституційної безпеки), метою реалізації якої є забезпечення постійного та законного дотримання й захисту прав і свобод людини і громадянина, а також внутрішньої безпеки держави в цілому [21, с. 43].

Отже, безпека належить до конституційної категорії, нормативний правовий зміст якої поки розкритий не в повному обсязі. Конституція України відображає різні сторони цієї проблематики: правову (юридичну) безпеку особистості, говорячи про фізичну безпеку (статті 27-30 Конституції), інформаційну (стаття 31 Конституції), економічну (статті 41, 42 Конституції) і т.д.; безпеку особистості (стаття 28 Конституції); безпеку суспільства (стаття 3 Конституції); безпеку держави (стаття 2 Конституції). У широкому сенсі, основа

юридичної і, відповідно, конституційної безпеки особи виражається в категорії національної безпеки [22, с. 54]. При цьому конституційна безпека передбачає правову захищеність не просто особистості, суспільства і держави, а їх інтересів, причому інтересів життєво важливих [23. с. 25].

Список використаних джерел:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (втратив чинність)
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#top>
3. Амандыкова С.К., Рустембекова Д.К. Обеспечение национальной безопасности как вектор государственной национальной политики Республики Казахстан (конституционно-правовые аспекты). Конституционное право и политика: сб. мат. междунар. науч. конф. / отв. ред. С.А. Авакьян. М., 2012. 800 с.
4. Береза О. Конституційна безпека української держави: історико-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 162-166.
5. Блистів Т. І. Концептуальні підходи до визначення методологічної функції законодавчого забезпечення національної безпеки. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право: науковий журнал. Серія: Юридичні науки*. К., 2015. № 4 (81). 172 с.
6. Бельков О.А. Понятийно-категориальный аппарат концепции национальной безопасности. *Безопасность: информационн. сборник*. 2004. № 3. С. 91-94.
7. Бондарь Н.С. Современные ориентиры российского юридического образования: национальные традиции или космополитические иллюзии? *Юридическое образование и наука*. 2013. № 1. С. 7-16.

8. Бондарь Н.С. Судебный конституционализм в России в свете конституционного правосудия. М., 2011. 544 с.
9. Гончаров І. В. До питання про поняття конституційної безпеки країни. Держава і право. 2003. № 12. С. 13 -17.
10. Дацків Р.М. Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції. *Монографія*. Львів: Центр Європи, 2006. 160 с.
11. Езеров А.А. Конституційна безпека як складник національної безпеки України. Стратегічні пріоритети. 2013. №2 (27). С. 120-126.
12. Караев А.А. Конституционная безопасность Республики Казахстан и проблемы ее обеспечения. URL: <https://www.zakon.kz/4801781-konstitucionnaja-bezopasnost-respubliki.html>
13. Леонов, Н.С. Основы национальной безопасности. URL: <http://hrono.rspu.ryazan.ru/statii/ob.html>
14. Макаров А.В., Жукова А.С. Противодействие терроризму: анализ нормативно-правового регулирования и вопросы его совершенствования. Российский следователь. 2012. № 12. С. 34-37.
15. Мамонов В.В. Конституционные основы национальной безопасности. Российской Федерации : дисс... докт. юрид. наук. 12.00.02 - Конституционное право ; Муниципальное право. Саратов, 2004. 550 с.
16. Пильгун Н.В., Капустяк І.О. Конституційна безпека громадянського суспільства в Україні та взаємозв'язок з національною безпекою. URL: <http://er.nau.edu.ua/>
17. Селіванов В. Національна безпека України та її забезпечення (концептуальний підхід). Право України. 1992. № 7. С. 12-15.
18. Федотова Ю., Рогов А. О категориях “конституционная безопасность” и “национальная безопасность”: терминологический анализ. *Государственная служба*. 2014. № 3(89). С. 22-27.
19. Шахов В., Мадіссон В. Національний інтерес і національна безпека в геостратегії України. *Вісник Національної академії державного управління*. 2013. № 11. С. 44-56.
20. Швед І.І. Місце органів прокуратури в механізмі забезпечення конституційної безпеки держави. дис... канд. юрид. наук.

12.00.02 - Конституційне право; Муніципальне право. Ужгород, 2018. 205 с.

21. Янчук А.О. Особливості вдосконалення нормативно-правового забезпечення державної безпеки України в сучасних умовах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 343-355.
22. Бондарь Н.С. Судебный конституционализм в России в свете конституционного правосудия. М., 2011. 544 с.
23. Федотова Ю., Рогов А. О категориях “конституционная безопасность” и “национальная безопасность”: терминологический анализ. Государственная служба. 2014. № 3(89). С. 22-27.

УДК [001.8+004]94(4/9)

Капітан Л.І.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри Античності, Середньовіччя
та історії України домодерної доби
Ужгородського національного університету*

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Анотація. *Зважаючи на актуальність дослідження феномену української діаспори в контексті використання її як вагомого чинника сучасної зовнішньополітичної діяльності України, запропоновано алгоритм використання українського сегменту Інтернету, де присутня значна кількість ресурсів, які розширюють горизонти досліджень української діаспори, окреслено вектори використання інформаційних ресурсів для оптимізації дослідницько-пошукової та навчальної діяльності історика*

Ключові слова: *інформаційні ресурси, українська діаспора.*

Нові технології значно оптимізували наукову працю та освітню діяльність. У той же час, в останні роки ми познайомилися з поняттям інформаційного перевантаження, цифрового потопу, інформаційного вибуху та численних варіацій цієї ідеї. У контексті цього особливої актуальності набуває проблема підвищення інформаційної культури «споживача», тобто ступеня його підготовки до ефективного використання інформаційних ресурсів та продукування нових знань.

Інтернет сьогодні містить неосяжну кількість джерел, кількість яких постійно зростає, а отже є потреба констру-

тивного підходу до їх використання на основі ретельної класифікації, систематизації.

Серед зарубіжних досліджень особливостей пошуку історичних джерел в Інтернеті згадаємо праці Griffin Roger, Graham Suzanne, Hensen Steven, Robertson Stephen. Що ж до українських дослідників історико-орієнтованих Інтернет-джерел доцільно звернутись до студій Боряка Г., Жданович О., Кулікова В., Мина Ж., Папакіна Г., Пелещишина А., Химиця Н., Юркової О. та ін. Привертають увагу праці щодо методологічних та практичних аспектів використання розширених можливостей глобальних пошукових систем, насамперед, таких як Google

Звернемо увагу на алгоритм використання українсько-го сегменту «світового павутиння», де присутня значна кількість ресурсів, які розширюють горизонти досліджень української діаспори .

Зручним, на нашу думку, для орієнтації в розмаїтті різнопланових веб-сайтів, порталів є поділ національних Інтернет-ресурсів дослідження української діаспори на офіційні та неофіційні.

До офіційних відносимо Інтернет-ресурси 1) органів державної влади (урядовий портал, сайти Міністерства закордонних справ, Посольств та консульств, Державної міграційної служби, та ін.), 2) державних установ - науково-дослідні інститути, заклади вищої освіти, архіви, бібліотеки, музеї (Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка» (МІОК), Інститут історії України НАНУ, Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського, Музей української діаспори), 3) інформвидання (Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ» та ін).

Робота студентів із матеріалами, які доступні на цих ресурсах, передбачає наявність та поглиблення базових знань

щодо загальної структури і механізмів роботи всесвітньої інформаційної мережі, складання алгоритму пошуку/опрацювання (аналіз, систематизація, обробка статистичних даних і т.п.). До прикладу, сайти Посольств в рубриці «Співробітництво» містять коротку історичну довідку про українську громаду в країні, інформацію про її сучасний стан - кількість, товариства, періодичні видання, активні посилення (групи у фейсбук, матеріали в ютуб), що відкриває простір для доволі детального аналізу та окреслення особливостей життя українців в різних країнах. Цікавим напрямом в цьому плані є опрацювання матеріалів, які містяться на сторінках державних наукових установ в соціальних мережах.

Неофіційні ресурси представлені інформвиданнями, електронними бібліотеками, сайтами громадських організацій, які також мають акаунти в соціальних мережах. Зокрема, Інститут досліджень діаспори, заснований в травні і зареєстрований в липні 1994 р.; як один із виконавців заходів Національної програми «Закордонне українство» на період до 2005 року та Державної програми співпраці з закордонними українцями на період до 2010 року, студіює історію й сьогодення закордонного українства та діаспор в Україні і є активним учасником популяризації діаспорознавчих матеріалів. Характер інформації неофіційних інтернет-ресурсів вимагає застосування і сприяє розвитку навичок критичної оцінки ресурсів історичної тематики.

Таким чином, вивчення феномену української діаспори, особливостей її інституційної інтеграції до суспільств країн проживання є важливим у справі духовного та релігійного відродження українського суспільства.

Об'єктивне сприйняття процесів, що відбуваються на територіях постійного проживання українців, розуміння закономірностей і особливостей формування українських громад за кордоном повинно ґрунтуватися передусім на можливості ефективно використовувати сучасні інформаційні технології.

Інтернет містить різноманітні тексти та віртуальні копії писемних джерел найрізноманітнішого змісту, спрямування і тематики, це нове інформаційне середовище, в якому розробляються основні напрями розвитку вітчизняних ресурсів. В умовах зростання частки дистанційного навчання Інтернет стає модерною джерельною базою і його успішне використання вимагає від користувачів, по перше, знання загальної структури і механізмів роботи всесвітньої інформаційної мережі, по-друге, вдалого складання запитів до пошукових систем і баз даних та, по-третє, навичок критичної оцінки ресурсів історичної тематики.

УДК

Манайло-Приходько Р.Ю.

*кандидат політичних наук,
викладач кафедри міжнародної політики,
Ужгородського національного університету*

ТРАНСКОРДОННІ ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ ДЛЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НА ПІВДЕННО-ЗАХІДНИХ КОРДОНАХ УКРАЇНИ ТА ЄС

Серед позитивних чинників активізації транскордонного співробітництва, зростання дольової участі держави та регіонів у розвитку громад прикордоння та усуненні асиметрій соціально-економічного розвитку українських та порівнянних регіонів чотирьох сусідніх країн ЄС, слід відзначити завершення адміністративно-територіального реформування громад та районів області, позитивні наслідки фінансової та функціональної децентралізації влади, інтенсифікацію державою проектів розвитку інфраструктури в регіоні («Велике будівництво»), активізацію діалогу міністрів закордонних справ Угорщини та України, продовження транскордонної співпраці країв Чеської Республіки, воєводств та районів РП та Закарпатської області [2].

Транскордонні виклики та ризики для регіональної стабільності на південно-західних кордонах України та ЄС генеруються як вже ustalеними, так і новими поточними політичними чинниками.

На змісті та рівневі інтенсивності транскордонної співпраці в Карпатському макрорегіоні продовжує позначатися ***сутнісна та історико-просторова різниця моделей суверенного розвитку*** України та сусідських країн ЄС – Польщі,

Словаччини, Угорщини та Румунії. До прикладу, в українсько-польських відносинах ця різниця знаходить свій прояв в питаннях історико-політичних інтерпретацій, і спільну історію 20-го століття аж ніяк не вдається залишити історикам, що врешті шкодить економічним результатам двох найкрупніших держав неросійської Східної Європи, стимулює їх конкуренцію. Усе це не сприяє нашій конкурентоспроможності. Різниця суверенних моделей в українсько-угорських відносинах підтримується послідовними кроками угорської сторони у реалізації на «тріанонських» просторах колишньої Угорщини, в тому числі і у Закарпатті, стратегічної доктрини національно-етнічної парасолі та відповідно, особливо – чутливою реакцією на ці кроки унітарної за своїм статусом української держави, що ще не завершила, як показують події від 2014 р. конструювання політичної нації та втратила анексований РФ Крим і тимчасово окуповані райони Донбасу. Ці протиріччя ускладнюють взаємодію обох країн у питаннях реалізації конституційно закріпленого курсу України на європейську і атлантичну інтеграцію [4].

У сфері зовнішньої політики - це триваюче ось уже два роки відтермінування проведення українсько-угорського саміту на вищому рівні, який би дав можливість обнулити період заморожування відносин, розблокувати процедури партнерства України та НАТО, а отже і весь процес інтеграції до трансатлантичної оборонної організації, затвердити алгоритм узгодження та гармонізації питань мовно-освітньої політики, а відтак інтенсифікувати транскордонне співробітництво на засадах відкритості, паритетності та обопільної вигоди. Натомість продовжується «обмін люб'язностями» у вигляді:

а) висловлювань посадовців одної країни щодо виборчих уподобань на території іншої країни;

б) заборон на в'їзд угорським посадовцям високого рівня на територію України [7].

Ці та інші події перекреслюють результати активізації у 2020 р. діалогу міністрів закордонних справ України та Угорщини, транскордонної співпраці двох країн у подоланні наслідків пандемії та вирішенні басейнових проблем ТПВ. Вигодо отримувачами є сили ,зацікавлені у гальмуванні євроінтеграційних зусиль України, розвитку українсько-угорського співробітництва та зміцненню позицій України в Карпатському (Центрально-Східному) регіоні Європи.

Не сприяє швидкому розблокуванню ситуації і більш широкий глобальний та європейський контекст у вигляді зміни вахти на Потомаці у ході президентських виборів в США, спалаху армянсько-азербайджанського конфлікту навколо Н.Карабаху та появи там миротворців РФ, вето РП та Угорщини на лінкедж розподілу коштів 7-річного бюджету ЄС та питань дотримання верховенства права членськими країнами. Досвід показує, що й ці фактори, хоча й опосередковано, здатні породжувати ризики для здійснення політики регіональної стабільності.

У сфері внутрішньої політики – генератором можливостей та ризиків водночас є завершення адміністративно-територіального переустрою України на рівні громад та районів. Відбулося, і це слід розглядати як жест політичної волі та прогресивний крок з боку держави, утворення цілісного району з численними громадами, в яких компактно проживає угорська національна меншина України, на кордоні з праматірною країною, що дотепер було предметом достатньо тривалої та гострої політичної дискусії та несприйняття у українському суспільстві. Місцеві вибори на третину оновили склад депутатського корпусу регіону, який вимагатиме з боку держави заходів цілепокладання та відпрацювання взаємодії з новими ОТГ, поширення засад та кваліфікаційних навичок доброчесності, good governance, ознайомлення із технологіями фандрайзінга та інвестиційної ефективності. Варто вести постійний (в т.ч. інтерактивний) просторовий

моніторинг реалізації проектів ДФРР, МФТС в прикордонних і глибинних громадах регіону [4].

Контраверсійним моментом у управлінні транскордонною співпрацею (особливо у угорсько-українських відносинах на території області) залишається виконання обласною адміністрацією не тільки функцій представництва держави та місцевої державної виконавчої влади в регіоні, а й делегованих обласною радою повноважень (що наділяє її рисами виконавчого органу ради). Таким чином голові ОДА доводиться реалізовувати на території регіону державну концепцію суверенного розвитку та виступати водночас бенефіціаром зарубіжних та міжнародних донорських програм, важливих для розвитку громад та секторів економіки і соціуму. Це протиріччя має знайти своє рішення у легіслативному оновленні компетенцій префектури-ОДА – виконавчого органу ради.

Сутнісним фактором стала також **легалізація загальнодержавних за статусом, регіональних за змістом діяльності партій**, як вже діючих і створених свого часу на етнічній основі, так і створених на лідерських або регіональних брендах і принципах, та досягнення ними відчутних результатів у виборчих змаганнях, а відтак і реальних можливостей впливу на бюджетування та стратегування регіону. З досвіду відомо, що громадсько-політичні організації, створені на етнічно-регіональній основі, є зацікавленими і активними суб'єктами транскордонної співпраці та здобувачами (через афілійовані НУО, територіальні громади) донорських програм європейського добросусідства, цільових програм сусідніх держав та коштів ДФРР.

Список використаних джерел:

1. Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: [монографія] / І.В.Артёмов. - Ужгород: Ліра, 2009. - 520 с. - С.72-89.

2. Бильчак В. С. Региональная экономика: монография / В.С. Бильчак, В. Ф. Захаров. - Калининград: Янтарный сказ, 1998. - 316 с.
3. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / за ред. З.С. Варналія. - К.: НІСД 2007. - 820 с.
4. Загальні правові підстави для участі в транскордонному співробітництві місцевих територіальних громад або властей встановлюють Європейська хартія місцевого самоврядування (ратифікована Законом України від 15.07.1997 р.), закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.1997 р.) та «Про місцеві державні адміністрації» (від 09.04.1999), а також Протокол № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або владами, який стосується міжтериторіального співробітництва.
5. Закон України «Про транскордонне співробітництво» [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1861-15>
6. Закон України «Про транскордонне співробітництво» (26.06.2004 р. № 1861-ІУ) // Голос України, 22 липня 2004р; Кабінет Міністрів України; Розпорядження від 15.09.2010 № 1838-р «Про схвалення Концепції Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки;» закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.1997 р.) та «Про місцеві державні адміністрації» (від 09.04.1999).
7. Лукашук И.И. Механизм международно-правового регулирования. Киев: изд-во при КГУ, изд. объединение « Вища школа», 1989.- 164с.

УДК 351:659.1+324

Новакова О.В.

*доктор політичних наук,
професор кафедри політичних наук
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова*

БОРОТЬБА З ДЕЗИНФОРМАЦІЄЮ ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ МЕДІАСЕРЕДОВИЩА

Анотація. *Проаналізовано чинники та наслідки застосування дезінформації в сучасному медіа просторі. Зазначено, що дезінформація може призвести до незворотних наслідків у процесах формування та функціонування політичної свідомості. Визначено стратегічні напрямки та механізми боротьби з руйнівними впливами дезінформації.*

Ключові слова: *гібридна війна, інформація, наратив, пропаганда, дезінформація, інформаційний простір.*

Актуальність наукового дослідження феномену дезінформації в сучасному інформаційному середовищі та пошуку ефективних методів її упередження, пов'язана з серйозною загрозою дезінформації для демократії та будь-якого суспільства загалом. Дезінформація створює ситуацію безладу, недовіри до держави, підриває легітимність влади, породжує зневіру та непевність, вносить до суспільних дискусій фальшиві теми, відволікаючи увагу від актуальних проблем. Ситуація ускладнюється також і поширенням у сучасному суспільстві високопродуктивних систем передачі та обробки важливої інформації, що привело до значних змін у технологіях політичного маніпулювання, оскільки попередні засоби впливу

почали втрачати свою ефективність, а на зміну їм прийшли нові технології та методики.

Дезінформація означає навмисне вірусне поширення фальшивих новин в Інтернеті та соціальних мережах. Такими виступають навмисно сфабриковані, маніпулятивні матеріали, повідомлення від «самозванців» (фальшивих сайтів/сторінок, схожих на відомі оригінали), матеріали, що вводять в оману, фальшивий контекст або канал зв'язку, сатира та пародія [1, с. 5].

Розвиток дезінформації перетворився на глобальну проблему, яка торкнулася усіх провідних країн світу. Про це свідчить створення центрів боротьби з пропагандою та неправдивою інформацією в США та Великій Британії, Європейському Союзу та НАТО. Такі центри працюють також, наприклад, у державах Балтії, у Міністерстві закордонних справ Польщі створена група експертів, які цілеспрямовано здійснюють заходи проти історичної дезінформації з боку Російської Федерації. Єврокомісією реалізується спеціальний план, спрямований на протидію поширенню дезінформації. Так, вперше запропоновано ввести санкції проти суб'єктів дезінформації як частину системи моніторингу за інтернет-платформами. Такі заходи пов'язані з тим, що «група East StratCom, підрозділ Європейської служби зовнішніх дій (EEAS), яка здійснює моніторинг російської дезінформації, на сьогодні виявила понад 500 прикладів прокремлівської дезінформації щодо COVID-19 цього року та понад 10 тисяч прикладів прокремлівської дезінформації від часу початку такого моніторингу в 2015 році» [2].

Проблематика боротьби з дезінформацією набуває особливої актуальності в умовах гібридної конфліктності та інформаційних війн, оскільки характеризується високим динамізмом розвитку і потребує подальших досліджень. Особливе значення ця проблема має для України, в якій ведеться інформаційна війна, розв'язана Російською Федерацією, з ме-

тою створення викривленої реальності та системи цінностей на користь агресора, послаблення та руйнування національної ідентичності і громадянської свідомості українців.

Модель, що застосовується російськими пропагандистами, достатньо потужна. Сила її полягає в високій ресурсній забезпеченості, задіяності широкої мережі каналів передачі інформації. До того ж, російські ЗМІ не опікуються правдивістю інформації, тому не витрачають часу на перевірку даних, вони самі створюють потрібні «новини», їх відповідність реальності абсолютно для них не важлива, головне, щоб досягалася поставлена мета.

Ці особливості ускладнюють розробку механізмів боротьби та протидії масованій дезінформації. В той же час, як зазначив Давід Стулік, керівник Східноєвропейської програми безпекового центру «Європейські цінності» у Чехії, уже не відповідає дійсності твердження, що Україна програє інформаційну війну Росії. Він підкреслив: «Навіть Європейський Союз уже використовує термін «агресія Росії проти України». У 2014 році було важко переконати колег в Брюсселі, що Росія – агресор. Зараз навіть цей наратив, повністю відмінний від російського, став мейнстримом у заявах європейських інституцій».

До того ж, на думку експерта, ефективність дезінформації об'єктивно послаблюють два чинники:

1. Час, оскільки з його плином здійснюється практична перевірка дезінформаційних повідомлень, запропонованих основними їх суб'єктами - Росією та Китаєм.

2. Аудиторія, тому що з часом підвищується медіаграмотність та критичне мислення людей, які можуть свідомо оцінювати факти, що відбуваються в Україні та навколо Росії [3].

Важливою тенденцією є інституціоналізація боротьби з дезінформацією в світі та в Україні, де створено Центр протидії дезінформації, спрямований на організацію співпраці внутрішніх та зовнішніх інститутів і організацій для протидії

російській пропаганді. Таким чином, ефективна відповідь дезінформації, пропагандистському маніпулюванню та інформаційній агресії вимагає сьогодні об'єднання зусиль як на національно-державному, так і на міжнародному рівнях. Такий підхід зможе привести до формування сучасних стратегічних заходів захисту від інформаційних хаосу та насильства.

Список використаних джерел:

1. Дубле Ів-Марі. Дезінформація та виборчі кампанії. Рада Європи, березень 2020 року, переклад українською мовою. 34 с.
2. У Євросоюзі пропонують санкції для виробників фейкових новин із Росії та інших країн. Радіо Свобода. 3 грудня 2020 року. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-es-feyky-sankciji/30982139.html>
3. Єгорова А. Україна перемагає в інформаційній війні, Давід Стулік. Детектор Медіа. 8 червня 2021. URL:<https://detector.media/infospace/article/188937/2021-06-08-ukraina-peremagaie-v-informatsiy-niy-viyni-david-stulik/>

УДК 322

Палінчак М.М.

*доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародної політики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Бокоч В.М.

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародної політики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТСТВА У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У РЕЛІГІЙНО – ЦЕРКОВНІЙ СФЕРІ

Анотація. *Серед органів державної влади, здатних суттєво впливати на державно-церковні відносини, формування та реалізацію державної політики у релігійно-церковній сфері, є інститут Президента України, який в той чи інший період представляє конкретний всенародно обраний Глава держави.*

Ключові слова: *церква, держава, релігія, Україна.*

Відповідно до Конституції України правовий статус та повноваження Президента України визначаються виключно Основним Законом України. І хоча Конституція України не наділяє його спеціальними повноваженнями у релігійно-церковній сфері, частина із них безпосередньо чи опосередковано є дотичними до неї, що дає Главі держави можливість брати участь у визначенні основних засад та напрямів державної релігійної політики та її реалізації.

По-перше, Президент України як глава держави, гарант прав і свобод людини, серед яких право на свободу совісті і віросповідання, зобов'язаний забезпечувати їх дотримання.

По-друге, як суб'єкт права законодавчої ініціативи Президент України може вносити на розгляд Верховної Ради України законопроекти з будь-яких питань, включаючи й релігійно-церковні, визначати їх як невідкладні для позачергового розгляду. Він підписує та офіційно оприлюднює прийняті закони, а також має право вето на будь-які з них, зокрема й на ті, що регулюють суспільні відносини у релігійно-церковній сфері.

По-третє, Президент України наділений правом видання указів і розпоряджень, які можуть стосуватися й державно-церковних відносин.

По-четверте, Президенту України надано конституційне право на створення консультативно-дорадчих та інших допоміжних органів і служб, зокрема й з релігійно-церковних питань та ін.

Таким чином, незважаючи на відокремленість церкви від держави, відсутність прямих компетенцій Президента України у релігійно-церковній сфері, в межах своїх конституційних повноважень він має значні важелі впливу на державно-церковні відносини, релігійну політику та релігійні процеси в Україні.

Оскільки до формування та реалізації державної релігійної політики причетний не стільки абстрактний інститут Президента України, скільки конкретні Президенти України, її успішність значною мірою залежить від їх особистого ставлення до релігії та церкви, конфесійних уподобань, обізнаності з релігійною ситуацією, контактів із релігійними лідерами [1].

Чимало уваги питанням релігії, релігійно-церковного життя у своїй діяльності приділяв Президент України П. Порошенко. На зустрічі з екзархами Вселенського патріарха

в Україні П.Порошенко повторив, що він є «щиро віруючою православною людиною» [2]. В одному із своїх інтерв'ю заявив: «Я ходжу на сповідь» [3].

Одним із головних напрямів релігійної політики Президента України П.Порошенка була реалізація ідеї єдності та незалежності українського православ'я. Заявивши про «на-явність в українського керівництва твердої політичної волі розв'язати цю проблему», П.Порошенко взявся за втілення її у життя.

З метою реалізації цієї ідеї він неодноразово зустрічався із Вселенським патріархом Варфоломієм, направляв йому звернення, приймав екзархів Константинопольської церкви в Україні, ініціював передачу в постійне безстрокове користування Вселенському патріархату Андріївської церкви, зустрічався з ієрархами українських церков, оголосив дату проведення Об'єднавчого собору, був присутнім на ньому, а також при підписанні та урочистому врученні Томоса про незалежність Православної церкви України, звертався до Помісних православних церков світу з проханням визнати новоутворену українську церкву.

Перше офіційне звернення до Вселенського патріарха Варфоломія, у якому містилося прохання про надання автокефалії православної церкві в Україні, П.Порошенко направив 17 квітня 2018 р. У цьому зверненні висловлювалося сподівання, що церковна незалежність зміцнить релігійну свободу та міжконфесійний мир в Україні, посилить права та свободи громадян, довершить утвердження самостійності України, піднесе на нові висоти повагу та авторитет Вселенського патріарха серед українців [4].

У 2018-2019 рр. ідея єдності православних церков та автокефалії набула значного поширення в українському суспільстві – в церковних колах, серед політикуму, громадськості.

Список використаних джерел:

1. Бокоч В. Інститут президента України у формуванні та реалізації державної релігійної політики /В.Бокоч. *Гілея*. Вип. 151 (№12). Ч.3. Політичні науки. 2019. С.12-17.
2. Екзархи вже призначили кілька зустрічей і готові до діалогу з усіма. *Українська правда*. 17 вересня 2018 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/09/17/7192348/>;
3. Петро Порошенко: В мене, на жаль, є за що просити пробачення у Господа. *Українська правда*. 1 серпня 2019 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/08/1/7222417/>
4. Звернення Президента України до Вселенського Патріарха Варфоломія. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. 17 квітня 2018 р. URL: <https://www.president.gov.ua/administration/zvernennya-prezidenta-ukrayini-do-vselenskogo-patriarha-varf-438>

УДК 322

Палінчак М.М.

*доктор політичних наук,
професор, декан факультету
міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Була С.П.

*кандидат політичних наук, доцент
кафедри політології
Львівського національного
університету імені Івана Франка*

КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН – ОСНОВНА ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Анотація. *Транскордонне співробітництво між територіальними громадами або адміністративно-територіальними одиницями сусідніх держав спрямоване на комплексний розвиток прикордонних регіонів шляхом розширення торговельно-економічних, коопераційно-виробничих, науково-технічних зв'язків, реалізації спільних програм з охорони довкілля та поглиблення контактів у гуманітарній сфері на міжрегіональному рівні.*

Ключові слова: *транскордонне співробітництво, прикордонний регіон, адміністративно-територіальна одиниця, партнерська взаємодія.*

В умовах посилення взаємозалежності національних економічних систем транскордонне співробітництво України

та її західних сусідів набуває дедалі більшого значення. Станом на сьогодні всі західні сусіди України (Польща, Румунія, Словаччина й Угорщина) є членами ЄС, що перетворило прикордонні регіони цих держав, а також України, на специфічну контактну зону партнерської взаємодії. Варто зазначити, що особливого статусу в результаті такої співпраці та найбільш яскравим прикладом є досвід функціонування Карпатського єврорегіону (КЄ), який розпочав своє функціонування ще з 1993 року. Його основною метою було і залишається по даний час розвиток транскордонного співробітництва між Україною, Польщею, Румунією, Словаччиною та Угорщиною в межах Карпатських гір, а також поглиблення співпраці між органами місцевого самоврядування які знаходяться на цій території [1].

Територіальна співпраця країн у межах Карпатського єврорегіону на сьогодні, як правило, реалізується у двосторонньому форматі на рівні «точкових проєктів», а також у рамках окремих цільових програм у транскордонній, екологічній, гуманітарній, культурній сферах. Саме тому потенціал єдиного Карпатського простору як підґрунтя формування системної політики регіонального розвитку залишається не використаним сповна [2].

Співпраця у межах Карпатського єврорегіону дає реальні результати в економічній та соціальній сферах. Регіональні структури влади та місцевого самоврядування Карпатського єврорегіону мають реальну можливість бути безпосередніми учасниками спільних міжнародних проєктів, зміцнювати двосторонні зв'язки як між областями, так і між конкретними територіальними громадами. Також до позитивних наслідків довготривалого існування асоціації можна віднести покращення і налагодження тісніших зав'язків між прикордонними територіями, розвиток інфраструктури, фінансування спеціальними програмами ЄС програм, які розроблені для покращення єврорегіону [3].

Для подолання низки слабких сторін карпатського євро-регіону було напрацьовано спільну позицію країн-членів асоціації. Ці рекомендації отримали робочу назву «Карпатський горизонт 2020» [4]. Така ініціатива дозволила в перспективі покращити діяльність Карпатського єврорегіону, залучити громади до співпраці.

Розвиток Карпатського єврорегіону надає Україні унікальну можливість активізувати регіональний вимір європейської інтеграції. Але наразі українська сторона лише обмежено використовує потенціал асоціації як платформи для підвищення ефективності євроінтеграційних процесів, досі залишаються інституційні проблеми що ускладнюють можливість для розширення співпраці. Крім того, Україна у межах Карпатського єврорегіону й досі найбільшу увагу акцентує на двосторонніх проєктах, що безпосередньо стосуються сфер культури, освіти та туризму.

Найбільш актуальними проблемами у межах розвитку Карпатського єврорегіону для української сторони залишаються: вирубка лісів та лісовідтворення; інфраструктурні проєкти (дороги, мости та митні переходи); розширення міжнародного співробітництва у межах регіону; екологічні проблеми Карпат.

Асоціація органів місцевого самоврядування «Єврорегіон Карпати – Україна», яка з 2008 р. є представником України в Карпатському єврорегіоні, спільно з партнерами та за підтримки ЄС протягом 2018–2021 рр. реалізовує низку проєктів задля промоції спільної історико-культурної спадщини в українсько-польському прикордонні, збереження унікальності культури Карпат, модернізації дородньої інфраструктури і т. д. [2].

Отже, Карпатський єврорегіон дає змогу Україні прискорювати євроінтеграційні процеси з ЄС, ефективніше розвивати транскордонне співробітництво з Польщею, Угорщиною, Словаччиною та Румунією, реформувати українські інститу-

ти місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів, отримувати додаткові фінансові можливості для розвитку українських Карпат. Протягом багатьох років основним питанням на порядку денному української сторони Карпатського євро регіону залишається вироблення спільної стратегії та програми залучення інвестицій у регіон. Ця програма дасть значний поштовх для розвитку Карпатського євро регіону та загалом транскордонного співробітництва.

Список використаних джерел:

1. Сербенко Н. Євро регіони – важливий інструмент прискорення європейської інтеграції України. *Борисфен Інтел* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://bintel.com.ua/uk/article/euroregion/> Назва з екрана.
2. Асоціація «Євро регіон Карпати Україна» - твій надійний партнер у Карпатах. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ekarpaty.com/pro-nas/yevroregion-karpati-ukrayina/> Назва з екрана.
3. Щодо активізації міждержавного міжрегіонального співробітництва західних регіонів України в рамках Євро регіону «Карпати». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/schodo-aktivizacii-mizhderzhavnogo-mizhregionalnogo> Назва з екрана
4. Стратегічна ініціатива «Карпатський Горизонт 2020» - обґрунтування доцільності розробки та реалізації окремої операційної програми ЄС для регіону Карпат у наступній фінансовій перспективі. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.irf.ua/files/ukr/programs/euro/carpathian_extract.pdf Назва з екрана.

УДК 322

Палінчак М.М.

*доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародної політики,
Ужгородського національного університету*

Лешанич М.М.

*кандидат політичних наук,
викладач кафедри міжнародної політики,
Ужгородського національного університету*

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА МОДЕЛЬ ІНДЕКСУ ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Анотація. *Поняття «політична партія» та модель інституціоналізації є актуальною темою дослідження. Інституціоналізацію партійної системи можна визначити як процес, результатом якого є не тільки становлення політичних партій як повноцінного інституту політичної системи, але й у набутті стійкості (інституціональності) відносин і зв'язків між самими партіями.*

Ключові слова: *партія, політична партія, інституціоналізація.*

У політичній науці існує низка визначень політичних партій, які розглядають політичну партію як один із інститутів суспільства із притаманними їй функціями. Саме функції політичних партій у даному випадку і є тими ознаками, які роблять її особливим (відмінним від інших) політичним інститутом. Узагальнюючи різноманітні визначення категорії політична партія, можна констатувати, пише Т. Бевз, що це

тип недержавного інституту, групове об'єднання, яке володіє формальною, організаційною структурою; здійснює спеціалізовану функцію боротьби за офіційний контроль над владою; об'єднане характерною ідеологічною доктриною, яка претендує на вираження загальнонаціональних інтересів; наділене правовим статусом і включена у виборчий процес [1, с. 31].

Проблема виміру рівня інституціалізації політичних партій є актуальною для вітчизняної політичної науки. Це зумовлено, по-перше, тим, що теорії, вибудовані для аналізу політичних партій і партійних систем у розвинутих демократіях, часто є недієздатними для вивчення вітчизняної партійної системи. І, по-друге, досить часто вітчизняні науковці вказують на відсутність в Україні інституціалізованих політичних партій.

При конструюванні індексу інституціалізації відразу виникає питання критеріїв цього процесу. Слід зазначити, що у науковій літературі згоди з приводу переліку ознак інституціалізації політичних партій і партійних систем не існує. Одна з причин – різне трактування сутності процесу. А оскільки зовнішнє середовище завжди буде створювати виклики, на які потрібне реагування політичних партій, то удосконалення нормативної бази, зміна типів партій буде характерною ознакою такого процесу на постійній основі. Наприклад, нині є низка проблем із виникненням і функціонуванням так званих кіберпартій / мережевих партій.

Для побудови моделі індексу інституціалізації політичних партій, ми будемо опиратися на таке. По-перше, неоднозначності трактування терміну «інституціалізація». Розглядаючи інституціалізацію як процес, і як результат цього процесу, приходимо до висновку, що у кожній його точці з часовим виміром (t) ми можемо говорити і про визначений ступінь інституціалізації партій.

По-друге, конструювання індексів інституціалізації політичних партій і партійних систем пов'язано з ідеєю С. Хан-

тінгтона, який інституціалізацію пов'язував із набуттям організацією значущості та стійкості. На основі його критеріїв і вибудовуються нині індекси інституціалізації політичних партій і партійних систем. Характеризуючи застосування критеріїв інституціалізації С. Хантінгтона, М. Завадська робить висновок про їх занадто узагальнюючий характер і про необхідність налаштування емпіричного інструментарію під визначений предмет дослідження [2, с. 60]. Крім налаштованості на предмет дослідження, інструментарій, на нашу думку, також має враховувати особливості суспільно-політичного розвитку тієї чи іншої країни.

Одними з перших таку емпіричну дослідницьку модель створили С. Майнверінг та Т. Скаллі на основі дослідження дванадцяти латиноамериканських країн. Вони виокремили чотири критерії інституціалізації політичних партій і партійних систем:

1) регулярність і стабільність партійної конкуренції. Цей критерій передбачає регулярність вільних, конкурентних виборів за участю політичних партій;

2) укоріненість політичних партій у суспільстві;

3) наскільки громадяни та основні політичні актори сприймають вибори і партії як легітимний спосіб рекрутування влади (цей критерій відображає рівень легітимності);

4) рівень організації партії.

Мається на увазі, що партії мають достатню і незалежну ресурсну базу і вагому підтримку на місцях [3, р. 14].

Список використаних джерел:

1. Бевз Т. Інституціоналізація політичних партій як процес. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2011. № 3(53). С. 31– 45.
2. Завадская М. Проблема измерения политической институционализации: современное состояние исследований. URL: <https://>

cyberleninka.ru/article/n/problema-izmereniya-politicheskoyinstitutsionalizatsii-sovremennoe-sostoyanie-issledovaniy/viewer
(16.12.2019)

3. Mainwaring S., R. Scully Building Democratic Institutions: Party Systems in Latin America. Stanford, CA: Stanford University Press, 1995. 578 p.

УДК 322

Палінчак М.М.

*доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародної політики,
факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Мегела Р.Р.

*аспірант кафедри міжнародної політики,
факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ЦЕРКВИ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Анотація. Проаналізовано релігійну ситуацію у Чеській Республіці. Охарактеризовано специфіку взаємовідносин держави і церкви в Чеській Республіці. Роль релігійних організацій в країні. Модель державно – церковних відносин. Забезпечення свободи віросповідання в країні. Описано особливості існування церков та релігійних організацій.

Ключові слова: держава, церква, Чеська республіка.

«Оксамитова» революція стала точкою відліку, що сигналізувала про позитивні зміни у взаємних відносинах держави та релігійних організацій. Революція знайшла загальну підтримку з боку церкви та релігійних організацій [3, с. 314]. Основи якісно нового рівня державно-церковних відносин у сучасній Чеській Республіці були закладені листопадними подіями 1989 р., які увійшли в історію як «Ніжна» («Оксамитова») революція [4, с. 165]. Після революції Чехія розпочала

системну політичну та економічну трансформацію. На початку 90-х рр. ХХ ст. було закладено основи формування нового громадянського суспільства, здійснено перехід до багатопартійної системи, законодавчо деполітизовано органи державного управління [4, с. 166].

Згідно з Законом № 308/1991 «Про релігійну свободу і статус релігійних організацій» релігійні справи вирішує Департамент церков, який функціонує при Міністерстві культури Чехії. Чинне законодавство передбачає, що всі конфесії, які є офіційно зареєстрованими, мають право на отримання податкових пільг і субсидій від держави. Не зважаючи на це, деякі релігійні громади відмовляються від фінансової підтримки, підкреслюючи тим самим свою незалежність [3, с. 316].

Нині держава дотримується принципу, згідно з яким вона не ототожнює себе з будь-якою церквою, а також принципу рівності й автономії церков, в країні забезпечена свобода віросповідання. Держава не втручається в діяльність церкви. Однак держава співпрацює з церквами у багатьох сферах. Цю модель державно-церковних відносин фахівці з церковного права називають коопераційною [3, с. 320].

Основними джерелами прибутків релігійних організацій у Чехії залишаються:

- добровільні пожертви і церковні збори;
- кошти, що надходять від користування церковною власністю, слугують додатковим фінансовим джерелом лише незначною мірою [4, с. 146].

Для реєстрації нової конфесії в Чеській Республіці необхідно:

- принаймні 10 тис. дорослих віруючих;
- або 500, якщо заявник (церква) є членом Світової ради церков [4, с. 168].

Згідно опитування Pew Research Center 72% дорослого населення Чехії не відносить себе до жодної релігії чи конфесії. Це один з найвищих показників в Європі. В релігійно-

му ландшафті в Чехії переважає католицизм [1]. В звіті Pew Research Center, щодо статистики поширення релігії (2010 – 2050 рр.), зазначається, що кількість населення Чехії, яке не відносить себе до жодної релігії чи конфесії збільшиться (78,9%) [2].

Держава забезпечує свободу віросповідання в країні. Держава не втручається в діяльність релігійних організацій.

Список використаних джерел:

1. Kelsey Jo Starr. Once the same nation, the Czech Republic and Slovakia look very different religiously. URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/02/once-the-same-nation-the-czech-republic-and-slovakia-look-very-different-religiously/> (дата звернення: 16.06.2021).
2. Religious Composition by Country, 2010-2050. URL: <https://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projection-table/2050/percent/Europe/> (дата звернення: 16.06.2021).
3. Палінчак М. М. Особливості державно-церковних взаємин у Чеській Республіці. Актуальні проблеми політики. 2014. Вип. 51. с. 313 - 322. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/51_2014/40.pdf (дата звернення 14.06.2021).
4. Палінчак М.М., Галда П.П., Лешанич М.М. Релігійний фактор у міжнародних відносинах: Навчальний посібник. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2015. 296 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12112/1/%D0%A0%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B3%20%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%20%D1%83%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%20.pdf> (дата звернення: 16.06.2021).

УДК [37.011.3-052:330]:378.4.046(043.3)

Палінчак М. М.

доктор політичних наук, професор

Стеблюк С. В.

доктор педагогічних наук

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Гжещук Владислав

аспірант кафедри міжнародної політики (Польща)

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Анотація. *У тезах окреслено особливості підготовки майбутніх фахівців економічної сфери у Республіці Польща. Визначено специфіку організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, зацентровано увагу на методах навчання. Зміст навчальних дисциплін, які студенти вивчають у межах освітніх програм, сприяє формуванню професійних і особистісних компетентностей.*

Ключові слова: *заклад вищої освіти, освітній процес, професійна компетентність, методи навчання.*

Сучасний етап розвитку ринкових відносин, інтеграція України в європейський простір потребують вивчення досвіду підготовки майбутніх фахівців економічного спрямування за кордоном. Пріоритетним для закладів вищої освіти стає формування компетентної особистості, яка володіє комплекс-

сом професійних знань, ціннісними орієнтаціями, необхідними для майбутньої економічної діяльності. Узагальнення зарубіжного досвіду є одним із напрямів розробки і впровадження провідних ідей, удосконалення змісту вітчизняної фахової підготовки здобувачів освіти.

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців у зарубіжних країнах є предметом дослідження низки науковців: В. Євтушевського, А. Каплун, О. Локшиної, В. Майбороди, Л. Отрощенко, Г. Тадусевич та ін. Вивчаючи розвиток системи підготовки кваліфікованих робітників у Болгарії і Польщі, А. Каплун порівняв досвід цих країн із метою виявлення прогресивних ідей та їх творчого використання для модернізації вітчизняної системи професійної освіти і навчання, створення необхідних умов для реалізації концепції освіти упродовж життя, враховуючи світові тенденції розвитку, соціально-економічні, технологічні і соціокультурні зміни, забезпечення якісних освітніх послуг, фахової підготовки в усіх регіонах, запити і потреби держави і громадян [4, с. 33].

В. Євтушевський, аналізуючи освітній процес провідних країн зарубіжжя, сформував завдання розвитку вітчизняної професійної освіти, зокрема: періодичний перегляд напрямів підготовки фахівців відповідно до потреб розвитку ринку й галузей економіки, тенденцію лишати обов'язковими для вивчення базові економічні дисципліни, розробку навчальних програм, що забезпечують рівень підготовки спеціалістів, необхідних і для сучасного, і для перспективного економічного розвитку держави, визначення логічної структури й послідовності вивчення запланованих дисциплін, запровадження міждисциплінарного підходу [3].

Колективом авторів [5, с.164] визначено критерії компетентностей у випускників європейських закладів вищої освіти, зокрема й економічного профілю, що характеризують такі позиції: полівимірність (комбінація знань, поглядів, умінь і відносин); досяжність (різними змістовими обсягами, фор-

мально та неформально, свідомо та підсвідомо); прозорість (здатність застосовувати знання в різних контекстах і ситуаціях); багатофункціональність (виконання різних завдань і розв'язання різних проблем для досягнення різних цілей).

Освітній процес у Польщі забезпечується закладами вищої освіти як державної, так і приватної форм власності, що здійснюють треступеневу підготовку фахівців таких освітніх рівнів: бакалавр (BA, licencjat); бакалавр (BSc, inzynier); магістр (MA, MSc, magister); доктор наук (PhD, doktor). Окрім того, економічна освіта представлена бізнес-школами, академіями, школами економіки. Серед закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців економічної галузі, виокремлюють бізнесові, суспільно-економічні й класичні. Особливості навчання майбутніх економістів визначається освітнім стандартом, що передбачає підготовку здобувачів освіти за ступенями.

За дослідженням Н. Бенковської, закладам вищої освіти Польщі характерний принцип випереджаючого навчання, «коли на лекціях розглядаються новітні досягнення в тій чи іншій галузі, причому ці досягнення можуть бути ще не висвітлені в пресі. Такий педагогічний прийом сприяє підвищенню зацікавленості студентів, а також стимулюванню активної пізнавальної діяльності. Велика увага також приділяється формуванню навичок самостійного навчання, аналізу» [1, с.37]. Позитивною особливістю польської економічної освіти, з погляду автора, є і те, що програми навчання насичені дисциплінами, які дають знання та навички практичного вирішення економічних завдань, такими як економетрія, статистика, економічне програмування, методи оптимізації, стратегічне планування і прогнозування. Програми навчання економічних кадрів у вітчизняній вищій школі містять більшу кількість курсів, що дають узагальнені, теоретизовані знання (наприклад, «Основи економіки», «Маркетинг», «Біржова справа», «Банківська справа» тощо) [Там же, с.38]. Зміст навчальних дисциплін, які студенти вивчають у межах освіт-

ніх програм, сприяє формуванню професійних і особистісних компетентностей.

Студіюючи наукові розвідки [2, с. 161] класифікація методів навчання в польських науково-методичних джерелах здійснюється на основі різних критеріїв: за історичною ознакою – класичні (традиційні) методи (викладення, бесіда, вправа та ін.); сучасні методи (метод проектів, методи моделювання та ін.); за пріоритетністю реалізації педагогічної функції – методи викладання-навчання (методи передавання та набуття знань – виклад, проблемне, читання та ін; методи, спрямовані на формування умінь і навичок – вправи, практичні завдання та ін.; методи оцінки); за способом організації діяльності студентів – методи передні (наочні) (експозиція, демонстрація); методи самостійної діяльності (читання); методи роботи в групі (наприклад, рольові ігри); комбіновані методи, які передбачають декілька способів організації діяльності (експеримент); за типом стратегії викладання – алгоритмічні (вправа, демонстрація) та евристичні (проблемне навчання) методи; за джерелом знань (соціально-історичний досвід людства; пряме або непряме вивчення реальності засобами індивідуальної роботи), в якому основним субкритерієм є носій інформації (слово, зображення, дія тощо).

Отже, нами проаналізовано окремі аспекти підготовки майбутніх фахівців економічного спрямування у Республіці Польща.

Список використаних джерел:

1. Бенцьковська Н. Б. Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців з економіки в Україні на основі досвіду Республіки Польща. Інноваційна педагогіка. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. №19. Том 1. 2019. С.35-49.

2. Загородня А. А. Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польщі та України: Монографія. К.: ВП «Едельвейс», 2018. 392 с.
3. Євтушевський В. Економічна освіта у вищій школі: здобутки та проблеми формування. Вища освіта України. 2002. № 2. С. 86–90.
4. Каплун А. В. Розвиток систем підготовки кваліфікованих робітників у Болгарії і Польщі (кінець ХІХ–ХХ ст.): автореф. дис. ... д-ра пед. наук, спец.: 13.00.04. Київ, 2011. 42 с.
5. Специфіка підготовки економістів і менеджерів у США та Польщі: Навчальний посібник / М. М. Палінчак, Н. І. Шетеля, О. М. Табанюхова, М. П. Тимчик, В. В. Гжешук, В. М. Палінчак. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2021. 198 с.

УДК 322

Палінчак М.М.

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародної політики
Ужгородського національного університету*

Пал Ш.Ш.

*аспірант кафедри міжнародної політики
Ужгородського національного університету*

ДЕРЖАВА І ЦЕРКВА В ПОЛЬЩІ

Анотація. *Державно – церковні відносини в Польщі є актуальною темою дослідження. Церква протягом довго періоду часу є важливою та впливовою в Польщі. Роль релігійного фактора в країні є важливим. В країні переважає католицизм. Громадяни Польщі є глибоко віруючими, відсоток віруючого населення є високий.*

Ключові слова: *політика, держава, церква, Польща, правове врегулювання.*

В Польщі церква займає важливе місце в суспільстві та країні. В Польщі ще до розпаду соціалістичної системи в ПНР спостерігався процес, що отримав назву «релігійна відлига». У 1980–1981 рр. віруючі Польщі отримали можливість регулярно слухати Богослужіння на державній радіомережі. Було створено спільну комісію уряду та Єпископату, яка почала роботу над правовим врегулюванням проблемних питань. Польський уряд під тиском опозиції змушений був виступити з ініціативою про офіційні переговори з керівництвом римо-католицької церкви з метою визначення статусу остан-

ньою в державі. В підсумку результатом стало прийняття 17 травня 1989 р. трьох законів:

- «Про відносини держави та римо-католицької церкви»,
- «Про гарантії свободи совісті та віросповідання»,
- «Про соціальне забезпечення духовенства» [3, с. 137].

У війську було відновлено інститут капеланства, відповідно до статті 26 прийнятого Закону Польщі «Про відносини держави та римо-католицької церкви» [3, с. 137].

Варто зазначити, що окрім Конституції та закону Польської Республіки «Про гарантії свободи совісті та віросповідання», відносини польської держави з католицькою церквою регулює також укладений із Ватиканом конкордат (1998 р.) [4, с. 273]. Конкордат проголошує, що держава і католицька церква в Польщі — незалежні та автономні [4, с. 273].

Правові засади державно-конфесійних взаємин у нових посткомуністичних умовах, обсяг прав вірників було визначено Законом Польської Республіки від 17 травня 1989 р. «Про гарантії свободи совісті та віросповідання». Відповідно до ст. 1 Республіка Польща забезпечує кожному громадянину свободу совісті та віросповідання. Законом передбачаються і гарантії свободи совісті та віросповідання у стосунках між державою і церквою.

Республіка Польща є світською державою, нейтральною у справах релігії та світогляду (ст. 10). Водночас Закон передбачає і обмеження, що накладаються державою при реалізації цих прав, про що свідчить ст. 3: «Індивідуальне або колективне виявлення своєї релігії чи переконань може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадської безпеки, порядку, здоров'я або моральності населення чи законних прав і свобод інших осіб.» [2, с. 155].

Згідно дослідження Pew Research Centre 86% опитаних в Польщі зазначили, що вони вірять в Бога, цей показник в країні є високий [1]. В Польщі, згідно зі статистикою Pew Research

Centre, більша частина громадян відносить себе до католицизму – 87%, не сповідують жодної релігії – 7% та ін. [1]. З 1991 до 2015 року кількість католиків в Польщі зменшилася. В 1991 р. – 96 відсотків опитаних зазначають свою релігійну приналежність католицизм, у 2015 р. – 87 % опитаних зазначили свою релігійну приналежність католицизм [1].

Список використаних джерел:

1. Religious Belief and National Belonging in Central and Eastern Europe. URL: <https://www.pewforum.org/2017/05/10/religious-belief-and-national-belonging-in-central-and-eastern-europe/> (дата звернення: 17.06.2021).
2. Палінчак М.М., Галда П.П., Лешанич М.М. Релігійний фактор у міжнародних відносинах: Навчальний посібник. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2015. 296 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12112/1/%D0%A0%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B3%20%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%20%D1%83%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%20.pdf> (дата звернення: 16.06.2021).
3. Палінчак М.М., Богдан С.Р. Конституційне регулювання державно – церковних відносин у Польській Республіці. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2015. Серія ПРАВО. Випуск 32. Том 1. с. 136 - 140. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4622/1/%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%A2%D0%A3%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%95%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%A6%D0%95%D0%A0%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%99>

- 8%D0%A5%20%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%9-E%D0%A1%D0%98%D0%9D.pdf (дата звернення: 16.06.2021).
4. Палінчак М. М., Шуба О. В. Політико-правові засади державно-церковних відносин у Польщі. Суспільно-політичні процеси. 2–3(6–7). 2017. с. 268 - 281. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/29380/1/pubpolpr_2017_2-3_16.pdf (дата звернення: 12.06.2021).

УДК 327.39(485):339.722(4-6ЄС)

Савка В.Я.

*старший викладач кафедри міжнародної політики
Ужгородського національного університету*

Басараб Н.В.

*студентка I курсу
факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

МІСЦЕ ШВЕЦІЇ У ПРОЦЕСАХ ГНУЧКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄС У РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ (ЄВС)

Анотація. *Охарактеризовано становище Швеції у рамках Європейської валютної системи (ЄВС) як одного з напрямів практичної реалізації гнучкої інтеграції ЄС в економічній сфері.*

Ключові слова: ЄС, зона євро, євро, обмінні курси, ЄВС.

Швеція – одна зі «старих» держав-членів ЄС, яка не приєдналася до зони євро. Проте, на відміну від Великої Британії і Данії, неучасть Швеції в третій стадії ЄВС не має юридичного обґрунтування. При вступі Швеція не обумовлювала можливості неучасті в третій стадії ЄВС, тому формально країна зобов'язана ввести єдину європейську валюту, як і усі новоприєднані країни. В процесі переговорів про вступ Швеції до ЄС в 1994 році шведська делегація представила декларацію про те, що рішення про участь країни в третій стадії ЄВС буде прийнято окремо шведським парламентом. Декларація була представлена в односторонньому порядку, і в результаті не було прийнято ніяких формальних положень про спеціальні

виключення для Швеції. При проведенні референдуму про вступ Швеції в ЄС питання про введення єдиної валюти окремо не піднімалося.

Після вступу в ЄС шведський уряд без проведення широкого громадського обговорення провів необхідні заходи у рамках першої стадії ЄВС, зокрема, був скасований контроль за торгівлею іноземною валютою. У рамках другої стадії ЄВС були зроблені деякі кроки для збільшення незалежності Центрального банку Швеції, але цей процес не був доведений до кінця. Перед введенням безготівкового євро в ЄС шведський уряд створив спеціальну комісію авторитетних експертів, яка проаналізувала наслідки введення євро для країни. Висновок Комісії був однозначний: «чинники, які виступають проти шведської участі в першій хвилі, в 1999 році сильніші, ніж чинники на користь участі» [1, с. 334].

14 вересня 2003 року в Швеції був проведений референдум щодо введення євро, який дав негативний результат. 56,1% тих, хто прийшов на референдум, проголосували проти приєднання до зони євро.

Питання про приєднання до єдиної європейської валюти - одне з найбільш дискусійних для шведських економічних і політичних кіл. Громадська думка в Швеції налаштована по відношенню до введення єдиної валюти дуже скептично. Проте політична і бізнес еліта в основному дотримується іншої думки, оскільки неучасть в зоні євро у поєднанні з традиційною нейтральною політикою держави природно знижує рівень політичного впливу Швеції в Європейському Союзі. Як відмічають Р. Ліндал і Д. Норін, відмінність між спрямуваннями еліти і думкою населення щодо поглиблення європейської інтеграції формують певну двоїстість шведської позиції в ЄС [2, с. 66].

Після підписання Лісабонського договору широко обговорювалося питання, чому Швеція не добилася для себе законодавчо оформленого права не вводити євро, аналогічно

Данії і Великій Британії, в обмін на ратифікацію Лісабонського договору, тоді як багато держав скористалися провалом Конституції для реалізації своїх національних інтересів в ході Міжурядової конференції (МУК). Однозначної відповіді на це питання не прозвучало.

Більшість дослідників вважають, що приєднання Швеції до зони євро – це тільки питання часу. Проте видається неможливим ухвалення такого рішення без схвалення населення країни, тобто без проведення референдуму з цього питання. Громадська думка Швеції відносно введення єдиної європейської валюти характеризується серйозним розколом між настроями населення і ставленням еліти до цього питання.

Досить складно визначити, якому типу і формі гнучкої інтеграції відповідає положення Швеції у рамках ЄВС. З одного боку, країна не має законодавчо оформленого права не брати участь в третій стадії ЄВС і формально зобов'язана виконати усі вимоги, відповідні Маастрихтським критеріям, а потім ввести євро. Тип різношвидкісної інтеграції має на увазі саме таку участь. З іншого боку, сама Швеція не визнає вказаних вимог. Практика в даному випадку не відповідає формальному стану речей. Швеція не хоче вводити єдину валюту і, вибравши неучасть, свідомо не здійснює підготовку до вступу в зону євро. При такій постановці проблеми, у позиції країни явно є присутніми елементи форми *à la carte* — відмова від участі в проєкті. Проте, ймовірно, говорити про використання форми *à la carte* стосовно становища Швеції в ЄВС некоректно. По-перше, ЄВС в цілому не відповідає принципам *à la carte*. По-друге, ні шведський уряд, ні керівники ЄС, ні експертне співтовариство не відкидають думку, що за сприятливого збігу обставин, а саме при зміні громадської думки в країні Швеція зможе увійти до зони євро, тим більше що значна частина населення і зараз підтримує цю ідею. В зв'язку з цим говорити, що Швеція зовсім не розділяє цілей співпраці у рамках ЄВС, видається не зовсім правильним. Тому станови-

ще Швеції у рамках ЄВС може бути віднесене до форми *case-by-case*, але без формального її оформлення. Дійсно, Швеція з внутрішніх причин утримується від введення єдиної валюти, але не заважає іншим державам-членам здійснювати співпрацю в цій сфері. Рішення, що приймаються у рамках зони євро, не застосовуються до Швеції, тим більше що країна не пов'язана участю в механізмі обмінних курсів.

Список використаних джерел:

1. Calmfors L. Flexibility – An Answer or a Question? *SiEPS. European Policy Analysis*. Stockholm, 2007. N 6. P. 325-341.
2. Lindahl R., Naurin D. Sweden: The Twin Faces of a Euro-Outsider. *Journal of European Integration*. London, 2005. Vol.27, N 1. P. 65-87.

УДК 322

Стеблак Д.М.

*викладач кафедри міжнародної політики,
Ужгородського національного університету*

ДЖ. БАЙДЕН: ПОЛІТИКА, ЦЕРКВА, РЕЛІГІЯ

Анотація. *Вибори в США завжди є важливими для міжнародної спільноти. Не виключенням стали вибори 2020 р. коли за головний пост країни боролися Д. Трамп та Дж. Байден. Крім звичних тем, які супроводжують вибори в США – політична кампанія, суспільно – політичні питання, роль релігійного фактору, вагомою темою стала пандемія Covid-19. Перемога Дж. Байдена була історичною, адже він другий католик, із 46 президентів США, якому вдалося виграти вибори в США. Курс нового президента, особливості його політики та позиції в міжнародних відносинах є актуальною темою дослідження. Не виключенням є діяльність церкви та релігійних організацій після перемоги Дж. Байдена.*

Ключові слова: *церква, держава, США, пандемія пандемія Covid-19*

Не дивлячись на те, що приблизно кожен п'ятий дорослий американець є католиком, а католицизм тривалий час був однією з найбільших релігійних груп країни, як зазначає Pew Research Centre, Джон Ф. Кеннеді був єдиним католицьким президентом, доки 20 січня Дж. Байден не прийняв присяги та став президентом [1].

Передвиборчі перегони на передодні виборів 2020 р. між головними опонентами, Д. Трампом і Дж. Байденом була напруженою. Останній зазначив, що його кампанія це «битва за

душі нації» [2]. Дж. Макарти, заступник політичного директора Дж. Байдена, зазначив, що кампанія Дж. Байдена відрізняється від інших, характеризуючи його як «людину віри». Віра Байдена визначає його цінності, і своєю чергою, його цінності визначають його політику [2].

Дж. Байден зазначив, що його підхід до державної служби заснований на перших двох заповідях, а саме: «Полюби Бога твого» і «Полюби ближнього твого» [3].

В «Плані Байдена по захисті релігійних організацій Америки» («The Biden plan for safeguarding America's faith – based communities») зазначено, що «Америка була побудована на основі релігійної свободи і терпимості». План захисту релігійних організацій Америки зазначає, що повинні бути задіяні всі можливості для захисту прав, свобод та безпеки релігійних організацій. Також план передбачає, що «В якості президента Байден буде працювати з Конгресом над досягненням негайного і вагомого збільшення прямого фінансування грантів на забезпечення безпеки релігійних організацій через Програму грантів на забезпечення безпеки для некомерційних організацій «NSGP» Міністерства внутрішніх справ (DHS)». Це надасть змогу збільшити рівень безпеки для них [4].

За перший час свого президентства Дж. Байден зробив багато, щоб виправдати очікування американців. Дж. Байден чітко виступає за відокремлення держави і церкви. Дж. Байден на початку президентства відправив свій «план імміграції» в Конгрес [5]. Єпископ Маріо Е. Дорсонвілл, голова Комітету з міграції Конференції католицьких єпископів США (USCCB), зазначив, що «Ми вітаємо ці накази про міграцію...» [6].

За даним впливової організації Gallup, біля половини католиків (58%) і протестантів (47%) прихильно ставляться до роботи, яку президент Дж. Байден проробив за перші місяці свого президентства [7].

Список використаних джерел:

1. Aleksandra Sandstrom. Biden is only the second Catholic president, but nearly all have been Christians. URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/01/20/biden-only-second-catholic-president-but-nearly-all-have-been-christians-2/> (дата звернення 14.06.2021).
2. How Joe Biden's Faith Shapes His Politics. URL: <https://www.npr.org/2020/09/20/913667325/how-joe-bidens-faith-shapes-his-politics> (дата звернення: 14.06.2021).
3. Brian Bennett. Joe Biden's Presidency Has Highlighted the Rifts in the American Catholic Church. URL: <https://time.com/5951502/joe-biden-catholic-church/> (дата звернення: 14.06.2021).
4. The Biden plan for safeguarding America's faith – based communities. URL: <https://joebiden.com/safeguarding-americas-faith-based-communities/> (дата звернення: 15.06.2021).
5. Fact Sheet: President Biden Sends Immigration Bill to Congress as Part of His Commitment to Modernize our Immigration System. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/01/20/fact-sheet-president-biden-sends-immigration-bill-to-congress-as-part-of-his-commitment-to-modernize-our-immigration-system/> (дата звернення: 15.06.2021).
6. USCCB Migration Chairman Welcomes Administration's Actions to Rebuild Immigration System, Restore Due Process, and Recognize Human Dignity of Immigrants and Refugees. URL: <https://www.usccb.org/news/2021/usccb-migration-chairman-welcomes-administrations-actions-rebuild-immigration-system> (дата звернення: 15.06.2021).
7. Frank Newport. Few Signs of a Catholic 'Bump' for Biden. <https://news.gallup.com/opinion/polling-matters/345794/few-signs-catholic-bump-biden.aspx> (дата звернення 15.06.2021).

УДК 322

Яцина П.Е.

*аспірант кафедри міжнародної політики,
Ужгородського національного університету*

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ В ПОЛЬЩІ 2015 ТА 2019 рр.: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

***Анотація.** В дослідженні проаналізовано особливості парламентських виборів в Польщі 2015 та 2019 рр., проведено порівняльний аналіз. Описано перебіг виборів в цей період. Охарактеризовано результати виборів до польського Сейму 25 жовтня 2015 року та результати виборів до польського Сейму 13 жовтня 2019 року.*

***Ключові слова:** держава, вибори, Польща, політики, партія.*

Нестабільність світової економіки та наслідки фінансової кризи 2008–2009 рр., міграційна криза 2015 р. мали наслідком суттєві зміни в партійних системах країн Європейського Союзу. Перш за все йдеться про підтримку праворадикальних популістських партій.

В офіційних документах, наукових статтях, монографіях зустрічаються різні назви таких партій: сувереністи, популісти, націоналісти, крайні праві, євроскептики та інші. У нашій науковій розвідці такі партії ми будемо називати як праворадикальні партії, не включаючи епітет «популістські» у назву, оскільки в нинішній час більшість партій у своїй діяльності використовує популістську риторичку.

Консолідація і електоральний успіх праворадикальних партій пов'язані не тільки з вищеназваними причинами, а й з втратою колишніми ліво та правоцентристами (мейн-

стримні партії) своєї популярності. Незадоволення виборців мейнстрімними партіями пов'язано з процесом глобалізації, який привів до: а) втрати державами частини суверенітету за рахунок глобалізації і регіональної інтеграції; б) не завжди успішна наднаціональна політика Брюсселю; в) соціально-економічною політикою технократичних еліт, які переміщують виробництва до держава з низьким рівнем витрат на виробництво кінцевого продукту.

Відбулися зміни і партійній системі Польщі для демонстрації яких ми ставимо за мету зробити порівняльний аналіз парламентських виборів 2015 та 2019 рр.

25 жовтня 2015 р. відбулися вибори до польського парламенту. Нижня палата (Сейм) нараховує 460 депутатів. Виборча система, за якою обирається нижня палата парламенту пропорційна. Польща поділяється на 41 виборчий округ, у кожному з яких, залежно від його розміру, обирають від 7 до 19 депутатів Сейму, тоді як 100 сенаторів обираються прямим голосуванням в одномандатних округах. Прохідний бар'єр для Сейму встановлено на рівні 5% для політичних партій та 8% для виборчих блоків, а мандати розподіляють за методом д'Ондта [6, с. 279–280]. Результати виборів подано в Таблиці 1.

Таблиця 1

Результати виборів до польського Сейму 25 жовтня 2015 року

Партія (рік заснування)	Частка отриманих голосів виборців, % (мандати)	Ідеологія
«Право і Справедливість» (2001)	37, 58 (235)	націонал-консерватизм, панкатолицизм, помірний євроскептицизм

«Громадянська платформа» (2001)	24,09 (138)	християнська демократія, ліберальний консерватизм, проєвропеїзм
«Кукізі 15» (2015)	8,81 (42)	популізм, антиістеблшмент
«Сучасна» (2015)	7,6 (28)	класичний лібералізм, панєвропеїзм
Польська селянська партія (1990)	5,13 (16)	аграризм, християнська демократія
Німецька меншина	0,17 (1)	

Напередодні парламентських виборів (травень 2015 р.) у Польщі відбулися президентські вибори, на яких переміг А. Дуда – кандидат від консервативної партії «Право і справедливість» (ПіС). До цього влада в країні тривалий час (8 років) належала правоцентристам з «Громадянської платформи» (ГП), які разом з Польською селянською партією мали більшість у нижній палаті парламенту.

Як бачимо з таблиці 1 перемогу на чергових парламентських виборах отримала ПіС, здобувши 37,58 % голосів виборців. Для того, щоб завойовувати прихильність масового виборця, «Право і справедливість» активно використовувала популістські заклики: знизити пенсійний вік з 67 до 65 років, зменшити податкове навантаження на найбідніших, водночас збільшуючи податки на діяльність банків, мереж супермаркетів, та підвищити соціальні виплати [2; 4]. Друге місце зайняла «Громадянська платформа», яка за сутністю є правоцентристською партією.

Третій результат 8,81 % мала партія «Кукізі-15», лідером якої є рок-музикант П. Кукізі (утворена 28 липня 2015 р.). На травневих президентських виборах він набрав майже 21% голосів виборців. Його порівнюють з українським О. Ляшко,

але тільки не з сільською лексикою, а з орієнтацією на сучасну аполітичну молодь. Характеристики партії – популізм, жорстка емоційна критика опонентів, антисистемність.

Політична партія «Новочесна» (дослівний переклад – «Сучасна», утворена 31 травня 2015 р.) отримала четвертий результат (7, 6 %). Підтримує подальшу європейську інтеграцію та є ліберальною за своєю ідеологією. Її керівник Р. Петру – лідер Товариства польських економістів, яке відзначається чіткою прихильністю до ринкової економіки. Одним з його засновників є автор польських реформ Л. Бальцерович.

Польська селянська партія (ПСП) здобула 5,13 % голосів виборців і посіла п'яте місце. Політична програма ПСП заснована на аграрній доктрині. Партія виступає за державний інтервенціоналізм в економіці (особливо в області сільського господарства) і зниження темпу приватизації. ПСП виступає проти введення лінійного оподаткування, відновлення смертної кари, легалізації евтаназії і абортів, реєстрації гомосексуальних шлюбів, легалізації легких наркотиків та відділення церкви від держави.

Декілька слів слід сказати за Коаліцію об'єднаних лівих, яка на попередніх виборах мала 18, 8 % голосів виборців (50 депутатських мандатів). Новий формат альянсу був сформований у липні 2015 р. Союзом демократичних лівих сил, «Твоїм рухом» Я. Палікота, Польською соціалістичною партією, Робітничим союзом і Партією зелених для спільної участі на парламентських виборах. Альянс не отримав місць у парламенті, оскільки набрав лише 7,55 % голосів виборців, а для проходження потрібно 8 %.

Таким чином, у Сеймі вперше з 1989 р. не будуть представлені ліві партії. Своїй поразці Об'єднана лівиця має завдячувати новій ПП «Разом», яка не увійшла до коаліції і в кінцевому результаті набрала 3, 6 % голосів виборців, розпорошивши таким чином голоси лівого електорату та отримавши державне фінансування.

ПП «Разом» створили молоді політики радикальних лівих переконань. Її називають партією гіпстерів і лівих ідеалістів. Про неї більшість виборців уперше почула за кілька днів перед виборами, під час дебатів за участі лідерів восьми політичних сил, переможцем яких назвали представника ПП «Разом» А. Зандберга. Він був автентичний, позитивно вирізнявся на тлі «старих» політиків, що визнавали навіть його політичні опоненти. Добрий виступ А.Зандберга спричинив те, що 1–2% виборців, які мали голосувати за Об'єднану лівіцю, остаточно віддали свої голоси за ПП «Разом», а відтак до Сейму не потрапила жодна з них [2; 4].

За ідеологічним спрямуванням Сейм Польщі мав такий вигляд: ПіС і ГП (правоцентристські консервативні партії), ПП «Сучасна правоцентристська ліберальна партія»), ПП «Кукізі 15» (праворадикальна партія), ПСП (центристська селянська партія).

Чергові вибори до польського парламенту відбулися 13 жовтня 2019 р. «Право і справедливість» перемогла на виборах здобувши 43,5 % голосів виборців і 235 з 460 місць (монобільшість) у Сеймі. Підтримка ПіС у порівнянні з 2015 р. збільшилася на 6 %. Її популярність обумовлена насамперед активною соціальною політикою, яка тривала після перемоги на виборах 2015 р. та національно-орієнтованою зовнішньою політикою. Перш за все мова йде про програму «500+» відповідно до якої, відбувалася виплата 500 злотих на кожну дитину у багатодітних сім'ях [1, с. 35].

Громадянська коаліція (ГК), до складу якої входить партії «Громадянська платформа», «Новочесна» (Сучасна), «Зелені» посіла друге місце з 27,4 % (134 місця). Основа коаліції ліберальна партія «Громадянська платформа» [3, с. 63]. Третє місце належить коаліції «Ліві», яка об'єднує партії «Союз демократичних лівих сил», «Весна», «Разом» і яка отримали 12,5 % голосів виборців та 49 місць. Таким чином, ліві повернулися до Сейму після чотирьохрічної відсутності. І нарешті правопопулістські та праворадикальні політичні сили посіли четверте і

п'яте місце. «Польська коаліція», яка об'єднує Народну партію, популістську партію «Кукіз'15» – четверте місце, набравши 8,5 % голосів та 30 місць. І, відповідно, «Конфедерація Свободи і Незалежності» – п'яте, вперше отримавши депутатські місця (6,8 % голосів та 11 місць). Заснована як союз декількох популістських, націоналістичних правих партій 25 липня 2019 р. «Конфедерація Свободи і Незалежності» зареєстрована як партія. Результати виборів до Сейму подані в таблиці 2.

Таблиця 2

**Результати виборів до польського Сейму
13 жовтня 2019 року**

Партія / виборча коаліція (дата створення)	Частка отриманих голосів виборців, % (мандати)	Ідеологія
Право і Справедливість (2001)	43,5 (235)	націонал-консерватизм, панкатолицизм, помірний євроскептицизм
Громадянська коаліція	27,4 (134)	християнська демократія, ліберальний консерватизм, проєвропеїзм
Ліві	12,5 (49)	соціал-демократія, проєвропеїзм
Польська коаліція	8,5 (30)	християнська демократія, проєвропеїзм
Конфедерація Свободи та Незалежності (2019)	6,8 (11)	польський націоналізм, євроскептицизм
Німецька національна меншина	0,17 (1)	

Одним із результатів виборів до Сейму була консолідація політичних сил навколо потужних лідерів, а відтак відхід від атомізації і фрагментації політичного простору країни. Це стало можливим завдяки появі нових потужних лідерів, які очолили виборчі коаліції і об'єднали навколо себе політичні сили і виборців.

Слід також зазначити про високий рівень зацікавленості громадян результатами виборів. Свідченням цього був високий рівень явки виборців – 61,7 % (більшою вона була лише на перших виборах після 1989 р. – 62,7 %). Високий рівень електоральної участі спонукатиме політичні сили до виконання своїх передвиборчих обіцянок, що в свою чергу гарантуватиме стабільність партійної системи.

Отже, конфігурацію партійної системи Польщі за результатами парламентських виборів визначають дві політичні партії: консервативна «Право і Справедливість» та ліберальна «Громадянська платформа». Фланговими політичними силами є коаліція «Ліві», а правими – «Польська коаліція» та «Конфедерація Свободи та Незалежності». За результатами парламентських виборів 2019 р. представництво праворадикалів у парламенті розширилося за рахунок нової партійної структури «Конфедерація Свободи та Незалежності».

Список використаних джерел:

1. Ведерников М. Парламентские выборы в Польше: национал-консерватизм vs «брюсселецентризм». *Научно-аналитический вестник ИЕ РАН*. 2019. № 5. С. 34–38.
2. Логінов Я. Польща після виборів: кінець ери Громадянської платформи. *Дзеркало тижня*. 2015. № 41 (30 жовтня – 6 листопада).
3. Михалев О. Состояние и перспективы либеральных партий в Польше. *Современная Европа*. 2018. № 7. С. 61–72.

4. Остапець Ю. Електоральний фактор в еволюції партійного ландшафту країн Вишеградської четвірки (2015–2018 рр. *Регіональні студії*. 2018. № 12. С. 122–132.
5. Политические системы современных государств. Энциклопедический справочник: в 4 т. Т. 1: Европа / МГИМО (У) МИД России. М.: ОАО «Московские ученики и Картолитография», 2009. С. 137 – 150.
6. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.

Розділ 3.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 811.111+81 272:159.955

Девіцька А.І.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та
практики перекладу ДВНЗ*

Ужгородського національного університету

Курах Н.П.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та
практики перекладу ДВНЗ*

Ужгородського національного університету

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглядаються такі складові розвитку критичного мислення як мотивація, пізнання, діяльність та рефлексія, а також особливості розвитку критичного мислення під час вивчення другої іноземної мови (англійської).

Ключові слова: критичне мислення, активне слухання, рефлексія, вивчення другої іноземної мови, англійська мова.

На сучасному етапі викладання другої іноземної мови у ВНЗ розвиток навичок критичного мислення характеризується стрімким впровадженням різноманітних новітніх технологій. Аналіз останніх досліджень та публікацій дозволяє стверджувати, що питання формування навичок критичного мислення під час вивчення іноземних мов є на часі і представлено у численних розробках вітчизняних і зарубіжних вчених С. Мусійчук, Л. Сухової, Н. Чигріної, І. Самойлюкевич, О. Федотовської, Дж. Дьюї, Л. Елдер, Р. Енніс, Д. Клустер, М. Ліпман, Р. Пауль, В. Руджиєро, Д. Халперн.

Здійснивши огляд теоретичних напрацювань із розвитку навичок критичного мислення, можна констатувати, що головними складовими розвитку критичного мислення є мотивація, пізнання, діяльність та рефлексія. Так, загальновідомим є те, що успішною людина не стане у будь-якій діяльності без власних інтересів, потреб, цілеспрямованості та мети, тому *мотивація* є ключовою складовою у формуванні критичного мислення [1]. Цілком природньо, що вміння генерувати свій позитивний досвід, вбачати сенс у кожному виді діяльності, підтримувати високий рівень само мотивації на всіх етапах роботи – є цінним знанням, яке потрібно вміти стимулювати і вдосконалювати на всіх етапах опанування основної чи другої іноземної мови.

У процесі *пізнання* студенти набувають знань про само критичність, критичне осмислення та його структуру, усвідомлення та прийняття себе у якості творчої особистості [2]. Під час практичних занять студенти встановлюють взаємозв'язок між висловлюваннями, питаннями, термінами і, зрештою, формують думки, бачення ситуації, контексту, аналізують інформацію та отримані дані. Важливим на практичних заняттях є також створення спеціальних завдань, під час виконання яких студенти матимуть змогу розмірковувати та аналізувати власні ідеї та ідеї одногрупників, встановлювати ролі, аргументи за чи проти, доводити, переконувати, деба-

тувати, порівнювати, протиставляти тощо. Серед імовірних завдань слід розглянути такі, як висловлювання, детальний опис, провокативні питання, малюнки, схеми, таблиці, що спонукатимуть до подальшої дискусії, сприйняття чи відхилення думки співрозмовника.

Зрозуміло, що вміння чітко висловлюватись, детально пояснювати та доводити власну думку до співрозмовника значною мірою формуються під час активної діяльності студентів під час різноманітних занять: семінарів, дебатів, розмовних клубів, квестів. Пропонований алгоритм завдань, які формують навички *активного слухання і читання*, як невід'ємний компонент критичного мислення, включає такі етапи:

1. *Read the interview attentively.*

2. *Identify the facts which:*

You knew before (+)

You didn't know before/You were thinking differently (-)

Puzzled you (?)

You would like to learn about it more (!)

3. *Answer the questions:*

Does your decoded message coincide with the one expressed by...?

Why? Why not? How do you preserve your ... ?

Why is it important to learn about different... ?

What emotions does this ... evoke in you?

What were your predictions to ...? Did you expect ... to appear in ...?

What does ... mean to you?

Do you belong to ... ? How do you know?

Who are the people in ... ?

Наступним етапом є *рефлексія* – з'ясування відомого та невідомого, вміння адекватно, критично та об'єктивно оцінити свої дії, наміри, висловлювання, ідентифікувати упереджене ставлення по відношенню до чийось вчинків, а також

здатність оцінити вплив стереотипів, сприйняття різних точок зору. На етапі рефлексії одним із найпоширеніших видів завдань є «*Five minute essay*», де студентам пропонується стисло висловити своє відношення до проблеми у письмовій формі.

Узагальнюючи вищезазначене, усі чотири складові (мотивація, пізнання, діяльність та рефлексія) відіграють ключову роль у формуванні критичного мислення, а їх вдосконалення потребує активної практики на заняттях з другої іноземної мови. Розробка спеціальних завдань, спрямованих на розвиток навичок критичного мислення, сприятиме кращому розвитку особистості та фахівця в майбутньому. Перспектива подальшого дослідження вбачається нами у вивченні новітніх технік з розвитку критичного мислення і їх впровадження у процес викладання.

Список використаних джерел:

1. Халперн Д. Психологія критичного мислення: Редкол.: Д. Халперн О.Чуба – С.-Пб. : Вид-во Питер, 2000. – 518 с.
2. Benjamin S. Bloom. A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives, Abridged Edition 1st Edition/ Lorin W. Anderson, David R. Krathwohl. – L.:Longman, 1st Edition, 2001. – 243 p.

УДК 82.091

Зимомря І.М.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу
Ужгородського національного університету*

НАЦІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ЯВИЩ ЛІТЕРАТУРНОЇ РЕЦЕПЦІЇ

Анотація. *У дослідженні розглядається питання розвитку національної літератури як суб'єктної величини, яка на всіх етапах становлення передбачає взаємодію з мистецькими досягненнями інших народів. У світлі цих реалій рельєфно проступають стрижневі завдання для цілісного розкриття національних та глобальних аспектів складного механізму явищ літературної рецепції.*

Ключові слова: *рецепція, національна літературна система, глобалізація, діалог культур, переклад.*

У процесі взаємодії національних літератур проступають різні прояви результатів взаємообміну, зокрема, наслідування, запозичення, стилізація, образні аналогії, перекладні рішення. Вони мають стрижневе значення для обопільного примноження художнього досвіду, подальшого розвитку й оновлення традицій, поповнення масиву словесно-зображальних засобів різномовних творів, а відтак – розширення ідейно-тематичних рамок національних літературних систем. Водночас у послідовній зміні художніх явищ, властивих феномену взаємодії та взаємопроникнення літератур, постійно превалює конкретна результативна якість як домінанта.

Закроєний аспект зберігає сполуку з актуальними літературознавчими проблемами, що пов'язані з прагненнями осмислити статус художнього письменства за допомогою вироблення відповідних інтерпретаційних підходів на рівні національної та глобальної значимості механізму рецепції. Звідси – запитання: художній текст – це продукт, що постає внаслідок дії канонів, чи він цілковито залежить від суб'єктивно-авторської настанови і не залежить від нормативних правил? У цьому дискурсі перетинаються контекстуальна (історична, психологічна, соціологічна), а також текстуальна (лінгвістична) позиції [2].

Основою для тлумачення логіки фактів комунікативно-рецептивного виміру літературних, а ширше – культурних явищ служить увиразнення тих ідентичнісних начал, що надає їм самобутнього відтінку. За слушним спостереженням Т. Гаврилів, «пошук того, що об'єднує, і того, що робить самобутнім, переосмислення категорій «своє» і «чуже», впровадження альтеритичного і диференційного підходів замість застарілих бінарних опозицій, завужених ексклюзій / інклюдій, пошук власного коріння і декларування відкритості назовні визначають стан сучасного світу» [1, с. 1]. Відтак, на перший план висувається парадигма сумісності пластів мистецького досвіду в розрізі літературних контактів, тематики, мотивів. Це – та платформа, на якій базується художня та ідейно-естетична спорідненість національних літератур.

Водночас, роблячи наголос на історико-типологічному аспекті проблеми, не можна дистанціюватися від її розгляду у нерозривній сполуці з іншими складовими процесу духовної інтеграції генетично споріднених і неспоріднених письменств. Тут є нагода опертися на містке твердження Юрія Лотмана (1922 – 1993) про те, що «при зіставленні відлеглих (хронологічно й етнічно) літературних явищ типологічні риси будуть більш оголені, ніж при зіставленні близьких» [3, с. 126]. Ця теза має прикладне застосування й для осмислен-

ня національного та глобального значення моделей рецепції надбань різних культурних систем. Глобалізація спричиняє виникнення ситуації, за якої близькі або протилежні культурні й суспільні чинники можуть входити у взаємодію й ставати завдяки прискореному поширенню інформації взаємопов'язаними рівноправними складовими більш широкої системи. Феномен рецептивної естетики та поетики, а також наратології у міжнаціональних культурних взаємодіях охоплює цілу низку сегментів. Вони органічно пов'язуються з усебічним аналізом текстової матерії. На аналогічну проекцію звертали й звертають увагу численні представники різних шкіл. Їхні досягнення репрезентують такі імена, як Р. Інґарден, Н. Гартманн, В. Ізер, В. Варнінг, Г. Р. Яусс, С. Фіш, Е. Балцержан, Я. Славінські, М. Бахтін, Ю. Борєв. З українських учених ця проблематика найбільш повно представлена в працях О. Білецького, Л. Білецького, В. Брюховецького, Р. Гром'яка, М. Ігнатенка, Ю. Коваліва, Г. Сивоконя, О. Червінської.

Зміст моделей рецепції набув суперечного вияву в умовах всеохоплюючого впливу – позитивного й від'ємного – механізмів ступеневої культурної уніфікації. При цьому важливим є простеження якостей загального та одиничного, а саме у процесі структурування художньо-естетичного дискурсу відповідних національних літературних систем з погляду на перспективу набуття ними нових можливостей розвитку на початку ХХІ століття. Така організація художньої творчості забезпечує єдність форми та змісту. Звідси – необхідність активізації розкриття конкретних аспектів проблеми літературних зв'язків з проекцією на контекст, а також на специфіку наступних максим: поетику жанру, типологію творчого методу, стильову виражальність. Осмислення особливостей творення макро- й мікроструктури тканини тексту дає можливість чітко відобразити динаміку естетичних перетворень, що позначились на поступі європейської художньої думки на зламі ХХ – початку ХХІ століть.

Список використаних джерел:

1. Гаврилів Т. Феноменологія художньої ідентичності (на матеріалі німецької та австрійської літератури). Дис. ... д-ра філол. наук: 10.01.04; 10.01.06. К., 2009. 437 с.
2. Зимомря І. Австрійська мала проза ХХ століття: художня світобудова. Дрогобич-Тернопіль: Посвіт, 2011. 396 с.
3. Лотман Ю. М. О типологическом изучении литературы. *Проблемы типологии русского реализма*. М.: Наука, 1969. С. 123–131.

УДК 811'111'42

Калинич І.Й.
старший викладач
кафедри теорії та практики перекладу
Ужгородського національного університету

ВИКЛИКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ЯК ПОЗАМОВНИЙ ФАКТОР, ЩО СПРИЯЄ ВИНИКНЕННЮ НОВИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

Анотація: *Дане дослідження має на меті фіксацію, класифікацію та аналіз лексичних інновацій, що з'явилися в англійській мові у зв'язку з пандемією COVID-19, та їх українських відповідників, з подальшим використанням у навчальних курсах «англійська мова для спеціальних цілей» і «теорія та практика перекладу» для студентів-міжнародників.*

Ключові слова: *пандемія COVID-19, загроза суспільному здоров'ю, карантин, локдаун, робота з дому, мовна творчість.*

Безперервний розвиток суспільства, прогрес науки й техніки підвищує інтенсивність мовної комунікації. Носії мови образно переосмислюють свій досвід, усвідомлюють зміни, що відбуваються, і знаходять нові форми вираження. Сьогодні світ стикається з новими викликами в умовах пандемії COVID-19, і ці реалії призвели до вибуху нової лексики, яка допомагає усвідомити й опанувати ці раптові зміни.

Метою даного дослідження є фіксація, класифікація та аналіз лексичних інновацій, що з'явилися в англійській мові у зв'язку з пандемією COVID-19, та їх українських відповідників, з подальшим використанням у навчальних курсах «англійська мова для спеціальних цілей» і «теорія та практика перекладу».

Масштаб лексичних інновацій, пов'язаних з пандемією COVID-19, здається безпрецедентним, хоча варто зазирнути в інші періоди історії, щоб побачити, як подібна мовна творчість проявляється у часи серйозних соціальних криз. Під час ситуацій, що становлять загрозу суспільному здоров'ю, у загальноживану лексику зазвичай потрапляє назва хвороби чи синдрому, наприклад, вірус імунодефіциту людини (ВІЛ), синдром набутого імунодефіциту (СНІД), «іспанка» (1918-1920), SARS (2002-2004), свинячий грип (2009) та ін. Але COVID-19 змінив сценарій і впливає на публічний дискурс набагато більше, аніж просто додаванням назви нової хвороби до словника.

Формування неологізмів, пов'язаних з темою COVID-19, відбувається швидше, ніж будь-коли раніше. Велика частина цієї нової лексики належить до сленгу і відображає суттєві зміни у повсякденному житті, наприклад: *Blursday* (невизначений день через дезорієнтуючий ефект локдауну, від англ. *blur* (розмивати, робити нечітким, затуманювати), *covideo parties* (онлайн-вечірки за допомогою Zoom або Skype), *covidiot* (той, то ігнорує правила соціальної дистанції) *WFH – work from home* («працювати з дому/робота з дому»), *quaranteams* (онлайн-команди, створені під час локдауну) та ін. З іншого боку, такі усталені терміни англійської мови як *self-isolation* (самоізоляція), *quarantine* (карантин), *lockdown* (локдаун) та *critical/essential workers* (працівники критичної галузі/інфраструктури), зараз переосмислюються і використовуються дедалі частіше. Так, словом 2020 року за версією Кембриджського словника було визнано «*quarantine*» [1].

Також заслуговують на увагу нові метафори, які використовуються у соціальній рекламі та промовах політиків, наприклад: *roll up your sleeve* («закоти рукав» = вакцинуйся), *to flatten the curve* («вирівняти криву» = згладити графік зростання захворюваності), *to raise the line* («підняти межу» = підвищити потужність системи охорони здоров'я) тощо [3]. Лінгві-

сти починають активно збирати й аналізувати ці метафори. Наприклад, Вероніка Коллер з Ланкастерського університету проводить краудсорсинг невійськових метафор, якими описуються реалії сьогодення. Читачі можуть внести свій вклад у це сховище через Twitter, з хештегом #ReframeCovid) [4].

Нові слова з'являються постійно, але мало які з них потрапляють в широку громадську свідомість так, як нова лексика коронавірусу. Як зазначає Р. Картер, мовна творчість є не суто декоративною, а практичною, оскільки слугує зближенню людей у кризових ситуаціях. [5]. Нова лексика стала утилітарним способом пристосуватися до нових реалій, а також об'єднала людей навколо набору колективних культурних орієнтирів. Зараз світ пов'язаний за допомогою цифрових технологій, і за відсутності регулярних соціальних контактів така «спільна мова» допомагає людям відчутти зв'язок один з одним. І це є ще одним потужним фактором поширення нової лексики.

Дане дослідження може бути використано для навчання англійської мови для спеціальних цілей і теорії та практики перекладу для студентів-міжнародників. З метою інтегрування нової лексики в ці курси запропоновано її різносторонню класифікацію. Наприклад, тематична класифікація включає такі категорії як рекомендації для громадян щодо коронавірусу, відповідь ВООЗ та урядів на виклики пандемії (назви програм, законодавчих ініціатив тощо), суто медичні терміни (назви симптомів, тестів, вакцин тощо). Пропонується також класифікація за частинами мови, яка може ефективно використовуватися в навчанні словотвору англійської мови. На прикладі деяких лексичних одиниць також можна ілюструвати відмінності між британським та американським варіантами англійської мови (*jab – shot*) На заняттях з теорії та практики перекладу студентам пропонується підбирати й аналізувати українські відповідники актуальних англійських лексичних одиниць.

Список використаних джерел:

1. Cambridge Dictionary's Word of the Year 2020. Retrieved from: <https://dictionaryblog.cambridge.org/2020/11/24/cambridge-dictionary-words-of-the-year-2020/> (дата звернення: 14.06.2021).
2. The US doesn't just need to flatten the curve. It needs to "raise the line". Retrieved from: <https://www.vox.com/2020/4/7/21201260/coronavirus-usa-chart-mask-shortage-ventilators-flatten-the-curve> (дата звернення: 14.06.2021).
3. #ReframeCovid. Retrieved from: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1TZqICUdE2CvKqZrN67LcmKspY51Kug7aU8oGvK5WEbA/edit#gid=781680773> (дата звернення: 14.06.2021).
4. Carter R. (2004). Language and Creativity: the Art of Common Talk. Routledge, p.210.

УДК 8.1 : 81.34 : 81.35

Есенова Е.Й.
старший викладач
кафедри теорії та практики перекладу
Ужгородського національного університету

ТИПИ МОВНИХ КОНТАКТІВ

Анотація. Дослідження присвячене проблематиці взаємодії мов. Аналізується зокрема її соціологічний аспект, а саме мовні контакти. Визначається суть мовних контактів та їх роль в житті мовних колективів та окремих носіїв мови. Подається класифікація мовних контактів за різними критеріями.

Ключові слова: мовні контакти, мова реципієнт, двомовність, інтерференція, змішування мов, казуальні мовні контакти, перманентні мовні контакти.

Взаємодію мов як родове поняття необхідно розглядати у трьох аспектах: 1) мовні контакти (соціологічний аспект); 2) двомовність (психологічний аспект); 3) інтерференція (лінгвістичний аспект). Розглянемо детальніше соціологічний аспект мовної взаємодії.

Мовні контакти, як ми вже підкреслювали, є однією з найважливіших сторін міжнародного спілкування. Вони є необхідною умовою і одночасно наслідком розвитку політичних, культурних, торгових зв'язків між народами. Перша спроба визначити термін «мовні контакти» належить У. Вайнрайху: «Дві або декілька мов знаходяться у контакті, якщо ними поперемінно користується одна й та сама особа» [3, с. 22]. І хоча це визначення має суто психолінгвістичний характер (воно

відштовхується від здатності індивіда спілкуватися двома мовами), сам дослідник розуміє мовний контакт значно ширше, включаючи в нього як лінгвістичні, так і соціолінгвістичні аспекти. Дуже подібне визначення мовного контакту дає й Е. Хауген, розуміючи під ним «використання двох або більше мов двомовними носіями» [6, с. 61].

Інше, соціолінгвістичне, визначення мовних контактів дає Д.В. Будняк: «Мовні контакти – різноманітні історичні типи мовної взаємодії соціумів (мовних груп), які призводять до зміни мовної ситуації в певному етнографічному регіоні» [2, с. 13]. Позамовні фактори, які стимулюють мовні контакти, включають економічний та політичний уклад, релігію, матеріальну і духовну культуру, історію, етнографію, психологічний уклад. Виходячи з цього, П.М. Лизанець дає таке визначення: «Мовний контакт як реальний та необхідний факт дійсності є суспільним процесом, який характеризує міжмовні відносини, що базуються на єдності індивідуальних мовних фактів та фактів екстралінгвістичного характеру» [5, с. 6]. Поняття «мовні контакти» мовознавець розглядає в широкому плані, включаючи сюди різноманітні мовні зв'язки на різних мовних рівнях, які склались як між генеалогічно спорідненими, типологічно близькими, так і неспорідненими, типологічно віддаленими мовами.

Мовний вплив при взаємодії мов здебільшого має односторонній характер: з двох контактуючих мов лише одна зазнає помітного впливу іншої. Але аналіз мовної діяльності двомовців дозволив Ю.О. Жлуктенку зробити висновок, що в процесі користування більших або менших змін зазнають обидві контактуючі мови — як власна, так і засвоєна [4, с. 12].

Ще недавно вчені вважали, що внаслідок мовної взаємодії відбувається змішування мов, що може призвести до виникнення зовсім нової за своєю якістю «змішаної мови». Але зараз більшість мовознавців дотримуються протилежного погляду: «внаслідок взаємодії не створюється нова

мова, а виникають певні зміни у тих мовах, що взаємодіють» [4, с. 15]. Тому сам термін «змішування мов» Г. Шухардта не дуже чіткий і не зовсім адекватний.

Будь-які мовні взаємозв'язки практично завжди зароджуються і здійснюються на індивідуальному мовному рівні в процесі мовленнєвої діяльності носіїв різних мов. Тому завдання лінгвістів, які досліджують міжмовні контакти, на думку І.П. Бондаренка, полягає «не тільки в тому, щоб констатувати та аналізувати сучасний рівень взаємодії і взаємовпливу двох мов, але й спробувати відшукати та описати їх первісні підвалини» [1, с. 5].

Мовні контакти розрізняються за своїм характером, стійкістю та інтенсивністю. Розрізняють такі яскраво виражені типи мовних контактів:

1. Казуальні (тимчасові) мовні контакти, що базуються на нерегулярному, епізодичному спілкуванні мовних колективів.

2. Перманентні (стійкі) мовні контакти, що спостерігаються під час довготривалого інтенсивного спілкування мовних колективів. Перманентні контакти, в свою чергу, поділяються на: а) зовнішні (коли мовні колективи, входячи в різні суспільно-політичні єдності, розміщені на суміжних територіях і підтримують між собою постійні жваві економічні, політичні, культурні та інші зв'язки) та б) внутрішні мовні контакти (коли мовні колективи, складаючи одну суспільно-політичну єдність, живуть на одній території і ведуть спільне господарство, політичне і культурне життя) [5, с. 7].

Список використаних джерел:

1. Бондаренко І.П. Російсько-японські мовні взаємозв'язки 18 ст. (історико-лінгвістичне дослідження). Автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.13.; 10.02.02. К., 1999. 37 с.

2. Будняк Д.В. Полонизмы в современном украинском литературном языке. Автореф. дисс. ... докт. филол. наук: 10.02.01. К., 1991. 55 с.
3. Вайнрайх У. Языковые контакты: состояние и проблемы исследования. К.: Вища школа, 1979. 263 с.
4. Жлуктенко Ю.О. Українсько-англійські міжмовні відносини (Українська мова у США і Канаді). К.: Вид-во Київського ун-ту, 1964. 168 с.
5. Лизанец П.Н. Украинско-венгерские межъязыковые контакты (мадьяризмы в украинском языке). Автореф. дисс. ... докт. филол. наук: 10.02.01. Львов, 1971. 45 с.
6. Хауген Э. Языковой контакт. *Новое в лингвистике*. М.: Прогресс, 1972. Вып.6. С.61—68.

УДК 81

Карпюк Ф.В.

старший викладач

кафедри прикладної лінгвістики

Ужгородського національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕМ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. У статті розглядається проблема перекладу англomовних компаративних фразеологічних одиниць українською мовою, яка має безпосередній стосунок до виявлення культурно-національної специфіки компаративних фразем в англійській мові.

Ключові слова: компаративна фразеологічна одиниця, лінгвокультурологія, еквівалент, аналог, образ-еталон, культурно-національна специфіка.

Сучасний етап розвитку суспільства, що пов'язаний з процесами інтеграції та глобалізації, характеризується усвідомленням важливої посередницької ролі перекладу як засобу формування національного та міжнаціонального культурного простору. У другій половині ХХ століття з'являється нова наука – лінгвокультурологія, що покликана дати відповідь на питання про те, як співвідносяться одиниці системи мови з одиницями культури. Очевидним стає той факт, що кожний переклад є не тільки мовним, а й культурним явищем, що включає в себе аспекти як лінгвістики, так і культурології. Міжмовний переклад, або власне переклад, як інтерпретація вербальних знаків за допомогою іншої мови у сучасному ро-

зумінні – не просто заміна слів однієї мови словами іншої, а скоріше переклад з культури на культуру [3,4].

Зі зміною вектора вивчення мовних одиниць загалом з'являється й нове трактування природи компаративних фразеологічних одиниць, а також засобів перекладу таких одиниць, у висвітленні яких, власне й полягає основна мета нашої розвідки.

Компаративні фразеологічні одиниці є мовним матеріалом, який безпосередньо пов'язаний із духовною культурою народу. Фразеологічна специфіка таких одиниць ґрунтується на порівнянні, що як відомо, є одним із способів пізнання дійсності та образного мислення. Засобом його реалізації в мові є, зокрема, компаративні конструкції, що в свою чергу утворюють систему КФО, якій властива особлива структура та функції [2].

Аналіз лінгвістичних досліджень із фразеології свідчить про поглиблений інтерес як вітчизняних, так і зарубіжних науковців до питань компаративної фразеології (Г.Й. Абрамова, А. Вежицька, А.В. Кунін, А.Г. Назарян, В.М. Телія, В. А. Маслова, К.І. Мізін, О.І. Шаля та ін.). Слід виокремити, що попри зазначену вагомість окресленої проблеми та значний інтерес науковців до неї, проблема особливостей перекладу англо-мовних компаративних фразеологізмів є недостатньо висвітленою у мовознавстві й потребує глибшого дослідження.

У контексті проведеного дослідження було виокремлено такі основні групи компаративних фразем: англо-українські КФО еквіваленти, англо-українські КФО аналоги, безеквівалентні компаративні фразеологізми. Переклад за допомогою фразеологічного еквівалента здійснюється при наявності в мові перекладу одиниці з тотожною семантикою, структурно-граматичною організацією та тотожним конституентним складом. Повна еквівалентність - повна співвіднесеність плану вираження і плану змісту КФО, наприклад, фразеологізми *as agile as a cat* та *спритний, як кішка* є повними еквіва-

лентами, бо обидві ФО належать до міжстильових одиниць, побудовані на однаковому образі-еталоні, мають однаковий конституентний склад і структурно-граматичну організацію. Часткова еквівалентність характеризується незначними розходженнями в плані вираження КФО тотожної семантики, що можуть мати конституентний або морфологічний характер. Наведемо приклади часткової еквівалентності КФО в англійській та українській мовах: *as if rooted to the spot* - як укопаний; *agree like cats and dogs* - жити, як кішка з собакою; *argue like an apple-wife* - лаятися, як перекупка; *like a hog on ice* - як корова на льоду; *as alike as chalk and cheese* - схожі, як сова на яструба; *as like as two peas in a pod* - схожі, як дві краплі води; *as black as a thunder cloud* - темний, як хмара.

Вибірковий переклад, або переклад за допомогою міжмовних фразеологічних аналогів, які виражають однакове або близьке значення, але характеризуються певним розходженням внутрішньої форми, здійснюється при наявності в цільовій мові кількох фразеологізмів-синонімів. Прикладами фразеологічних аналогів в англійській та українській мовах можуть бути : *as like as an apple to an oyster* - схожий, як сова на яструба, як колесо на оцет; *as much love as there is between the old cow and the haystack* - заст. любить, як вовк овечку, любить, як кішка мишу; *to live like a fighting cock* - жити на широку ногу, як сир у маслі.

Національна своєрідність фразеології найбільш яскраво виявляється в безеквівалентних КФО, у них відображені особливості матеріального й духовного життя носіїв мови. До безеквівалентних КФО, які не мають відповідників в українській мові належать: *as old boots* - страшенно; *as the devil* - надмірно; *act like a charm* - чудово діяти, діяти; *like a basket of chips* - дуже мило; *as hell* - швидко, надзвичайно, з усієї сили; *blow (puff) like a grampus* - важко дихати.

Дослідження засобів перекладу англійськомовних компаративних фразеологічних одиниць становить значний інтерес

і має безпосередній стосунок до виявлення культурно-національної специфіки фразеологізмів англійської мови. Перспективу дослідження вбачаємо в детальному дослідженні та описі компаративних фразем англійської мови та особливостей їх перекладу у лінгвокогнітивному аспекті.

Список використаних джерел:

1. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К.Т. Баранцев. – 3-тє вид., стер. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2006. – 1056 с.
2. Мізін К.І. Порівняння у фразеології. – Вінниця: Нова книга, 2009. – 240 с.
3. Ребрій О. В. Вступ до перекладознавства : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов / О. В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 116 с.
4. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / О. В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с.

Розділ 4.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.146.2

Сторонянська І.З.

*доктор економічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М. Долішнього НАН України»*

Беновська Л.Я.

*кандидат економічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М. Долішнього НАН України»*

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Анотація. Досліджено тенденції розвитку регіонів України в умовах коронакризи. З'ясовано значні обсяги падіння промислового та сільськогосподарського виробництва та порівняно низькі обсяги зниження експорту товарів. Досліджено тенденції змін основних груп товарного експорту та його міжрегіональну диференціацію.

Ключові слова: *регіон, економічне зростання, коронакриза, бюджет, розвиток.*

Впродовж останніх двох років Україна та світ живуть в умовах пандемії зумовленої коронавірусом COVID-19, яка кардинально змінила тренди світової та вітчизняної економіки, стан державних та місцевих фінансів, соціально-культурне життя населення. Загальна економічна дестабілізація в Україні та світі, викликана пандемією COVID-19, сприяла призупиненню функціонування низки галузей та підприємств, зниженню мобільності населення та бізнесу, що результувало у падіння ВВП України на 4% впродовж 2020 р. Економічне зростання регіонів у 2020 р. порівняно з попереднім роком характеризувалося позитивною динамікою роздрібного товарообороту, незважаючи на карантинні обмеження сфери роздрібної торгівлі та негативною динамікою реальної заробітної плати, рівня безробіття, виробництва промислової та сільськогосподарської продукції [1]. При цьому регіони України демонстрували дуже неоднорідні, а інколи й суперечливі тенденції. 2020 р. характеризувався подальшим падінням обсягів виробництва промислової продукції (-5,2% до попереднього року), а також значним падінням обсягів сільськогосподарської продукції (-11,5%). При цьому експорт товарів знизився лише на 1,7% [2].

Впродовж останніх років мала місце деіндустріалізація економіки України, результатом чого ставало щорічне збільшення регіонів із сільськогосподарською та торговельною спеціалізацією. У 2020 р. мала місце негативна динаміка виробництва промислової продукції у переважній більшості регіонів України, окрім Львівської, Херсонської та Кіровоградської. У Львівській та Херсонській областях зростання у 2020 р. забезпечили підприємства хімічної промисловості та сільськогосподарської переробки.

Якщо аналізувати тенденції макrorівня, найбільш гнучкими й пристосованими до реалій сьогодення або, взагалі,

залишилися у вигазі з урахуванням зростання попиту на їх продукцію. Зокрема, підприємства хімічної і фармацевтичної сфери втримали і наростили темпи виробництва продукції. Внаслідок уповільнення розвитку світової економіки через пандемію, а також відповідного падіння цін та попиту на світових ринках Найбільш критичним цей рік виявився для експортно-орієнтованих галузей економіки, зокрема для вітчизняного машинобудування (- 17,6%) та металургійного виробництва (-8,7%). Зниження реальних доходів та певна переорієнтація потреб споживачів прямо відобразилось на виробництві предметів одягу та взуття (-6,1%) [2].

Значні обсяги падіння виробництва сільськогосподарської продукції у 2020 р. лише частково можуть бути пояснені негативним впливом запровадження карантинних заходів. Основні причини тут дещо інші:

- чи не найвагомим чинником негативного впливу на обсяги виробництва і прибутковість вітчизняного аграрного бізнесу стали важкі кліматичні умови у 2020 р. Наслідком стало зниження виробництва зернових, бобових та олійних культур. Крім цього, попередній рік був рекордним за показниками врожайності, сподіватись на такі показники щороку неможна;

- поглиблення кризи у тваринництві, зокрема скорочення поголів'я худоби. Тут і надалі не вироблено дієвих програм довгострокового кредитування, які б дозволили отримати фінансові ресурси для створення нових потужностей з вирощування худоби та переробки продукції, тощо.

Зазначимо, що падіння експортних показників у 2020 р. склало 1,7%, хоча це й менше, ніж очікувалось на початку року. У розрізі товарних груп основний «мінус» забезпечило зниження обсягів експорту продукції рослинного (зокрема зернових) і продукції чорної металургії). Зважаючи на те, що основу аграрного експорту України все ще становить експорт сировини, а саме продукція рослинного походження – пшени-

ця, кукурудза, ячмінь та соєві боби (частка яких складає понад 50%) – можемо говорити, що вітчизняний експорт прямо залежить від природних умов.

Серед груп товарного експорту, які продемонстрували зростання у 2020 р. – рослинні та тваринні жири і олії (+21,7%), мінеральні продукти, зокрема руда (+9,6%), мінеральні добрива (+4,6%), готові харчові продукти (+4,4%) [2]. Зміни у структурі експорту обумовили суттєву міжрегіональну диференціацію динаміки експорту у період коронакризи. Найбільшого падіння зазнав експорт Черкаської області (-21,2%), а також низки інших регіонів – традиційних експортерів зернових та продукції металургії. При цьому Кіровоградська область продемонструвала зростання експорту на 29,1% за рахунок нарощення експорту продукції харчової промисловості [2].

Аналіз тенденцій економічного розвитку регіонів України в умовах коронакризи дозволяє стверджувати, що економічний, соціальний та фіскальний вплив кризи COVID-19 є територіально диференційованим, і її різноманітні ризики значною мірою обумовлені об'єктивними економічними та просторовими особливостями регіонального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Сторонянська І.З., Беновська Л.Я. Економіка регіонів в умовах коронакризи: тенденції розвитку та їх вплив на податкові доходи місцевих бюджетів. Економіка України. 2021. №5. С.59-77.
2. Державна служба статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

У 45 **Україна в системі європейської економічної і політичної інтеграції** : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 24-25 червня 2021 року) За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. В. Химинець, М.М. Король, – Ужгород: РІК-У, 2021. – 184 с.

ISBN 978-617-8046-20-0

У збірнику викладено матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції **«Виклики та можливості в системі МЄВ в умовах глобальних трансформацій»** (24-25 червня 2021 року, м. Ужгород), у яких розглядаються проблеми економічної теорії та історії економічної думки, світового господарства і міжнародних економічних відносин, економіки та управління національним господарством, економіки та управління підприємством та інші питання.

Матеріали видані за сприянням Національного інституту стратегічних досліджень.

УДК 339.9(063)

Наукове видання

УКРАЇНА В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ І ПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 24-25 червня 2021 року)

За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. В. Химинець, М.М. Король

Комп'ютерна верстка: Кокіна Рената

Дизайн обкладинки: Артёмова Анастасія

Підписано до друку 05.11.2021. Гарнітура Cambria. Формат 60x84/16.
Ум.друк.арк. 10,7. Тираж 200 прим. Зам. №__.

Оригінал-макет виготовлено та віддруковано:
ТОВ «РІК-У», 88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36
Свідоцтво Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року